500

Zbigniew Pitera

zagadek filmowych

500

zagadek filmowych

Zbigniew Pitera

zagadek filmowych

Wydanie drugie poprawione i uzupełnione

Wiedza Powszechna
Warszawa 1969

Okładka i karta tytułowa
J. CZ. BIENIEK

Rysunki
JERZY SZWAJCER (JOTES)

Przerywniki
JERZY JAWOROWSKI

Redaktor
ANTONI PISKADŁO
Opracowanie graficzne i typograficzne
JANINA HAMMER
Korektor
KRYSTYNA KŁODZIŃSKA

Printed in Poland
PW „Wiedza Powszechna", Warszawa 1969. Wydanie II.
Nakład 30 000+268 egz. Obj. 10,25 ark. wyd., 8,75+2,5 ark. druk.
wkładek rotogr. Papier ilustr., kl. III, 71 g, 82×104/32
Odd. do skł. 3.10.68. Podp. do dr. 4.3.69. Druk uk. w marcu 1969.
Katowickie Zakłady Graficzne, Katowice, 3 Maja 12.
Zam. 1558/5.10.68 r. *O-7* *Cena zł 15,—*

SPIS TREŚCI

OD AUTORA

Miłośnicy kina lubią licytować się między sobą znajomością tytułów obejrzanych filmów, wyliczaniem nazwisk ulubionych aktorów i słynnych reżyserów, przytaczaniem scen i innych związanych z danym filmem szczegółów, które najlepiej utkwiły im w pamięci. Zagadki filmowe pomogą im urozmaicić i trochę uporządkować tę zabawę, przy okazji zaś uzupełnić wiedzę o kinematografii, filmach i ich twórcach, a — być może — wzbogacić także tematy przygodnych rozmów o sztuce filmowej.

Ci kinomani, którzy zetknęli się z działalnością Dyskusyjnych Klubów Filmowych lub czytają literaturę filmową, mają w rozwiązywaniu zagadek historycznych zrozumiałą przewagę nad tymi, których interesuje wyłącznie bieżąca twórczość filmowa. Na to nie ma rady. Ale każdy znajdzie tu coś dla siebie.

Dla uniknięcia nieporozumień dodajmy, że zagadki dotyczą wyłącznie kinematografii, a więc filmów kinowych i ich twórców; nie zajmujemy się w nich filmami produkowanymi tylko na użytek telewizji i nie wyświetlanymi w kinach.

pytania

1. JAK POWSTAJE FILM?

Wiemy, że realizacja każdego filmu składa się z wielu bardzo różnorodnych i skomplikowanych czynności o charakterze nie tylko artystycznym, ale także organizacyjnym i technicznym. Wykonują je wysoko kwalifikowani specjaliści, którzy kolejno lub równolegle włączają się do pracy nad filmem w poszczególnych stadiach jego realizacji. Oto dziesięć ważniejszych etapów i czynności związanych z produkcją filmu fabularnego. Uszeregujcie je w takiej kolejności, jakiej zazwyczaj wymaga chronologia prac nad filmem.

1. Angażowanie aktorów
2. Charakteryzacja
3. Wykonanie kostiumów i budowa dekoracji
4. Opracowanie scenopisu
5. Montaż filmu
6. Napisanie scenariusza
7. Zdjęcia
8. Udźwiękowienie
9. Sporządzenie kosztorysu
10. Wykonanie kopii filmu

2. CO OZNACZAJĄ TE NAZWY?

W polskim słownictwie filmowym spotykamy mnóstwo terminów obcych, głównie z zakresu techniki. Nikt nie kwapi się z ich spolszczeniem (może to i lepiej, bo a nuż powstałyby jakieś dziwolągi językowe?), są więc wśród filmowców i w literaturze filmowej powszechnie używane. Skoro tak — trzeba wiedzieć, co oznaczają. Oto dziesięć najpopularniejszych z takich określeń i tyleż odnoszących się do nich orientacyjnych definicji.
Uporządkujcie ten słowniczek:

1. Animacja	— łączenie ujęć filmowych
2. Plan	— zwrot kamery w czasie zdjęć
3. Cinemascope	— miniatura dekoracji
4. Dubbing	— ożywienie rysunków lub przedmiotów
5. Makieta	— wykonywanie zdjęć z uprzednio nagranym dźwiękiem
6. Montaż	— określenie wielkości osób lub przedmiotów w kadrze
7. Play-back	— system filmu panoramicznego
8. Synchronizacja	— dostosowanie dźwięku do obrazu
9. Szwenk	— podkładanie dialogów w innym języku
10. Reprojekcja	— tło uzyskane za pomocą tylnej projekcji

3. ICH PIERWSZA ROLA

Należą do popularnych polskich aktorów — oglądamy ich zarówno na ekranie kinowym, jak i telewizyjnym, pamiętamy z wielu doskonałych kreacji. Ale w jakich filmach fabularnych zobaczyliśmy ich po wojnie pierwszy raz?

1. Hanka Bielicka
2. Henryk Borowski
3. Jerzy Duszyński
4. Alina Janowska
5. Jan Kurnakowicz
6. Andrzej Łapicki
7. Zofia Mrozowska
8. Leon Pietraszkiewicz
9. Danuta Szaflarska
10. Jan Świderski

4. CZY PAMIĘTASZ TE KREACJE?

W dorobku powojennego filmu polskiego znajdziemy wiele wybitnych kreacji aktorskich. Niejedna z nich w decydujący sposób przyczyniła się do sukcesu danego filmu, została nagrodzona na festiwalach, bądź też zyskała wysoką ocenę krytyki i widzów w kraju i za granicą.
Kto kreował podane niżej postacie i w jakich filmach? Czy potrafisz wymienić także inne filmy, w których wystąpił(a) dany(a) aktor(ka)?

1. Maszynista Orzechowski
2. Osiem różnych postaci w jednym filmie
3. Alkoholik Kuba
4. Maciek Chełmicki
5. Jan Piszczyk
6. Matka Joanna
7. Ogniomistrz Kaleń
8. Płk Czapran
9. Rafał Olbromski
10. Aktorka Felicja

5. ICH PIERWSZY FILM POWOJENNY

Znacie dobrze nazwiska polskich reżyserów, stale oglądacie ich filmy. Ale czy pamiętacie, kiedy i przy jakiej okazji zetknęliście się z nimi po raz pierwszy? Należy wymienić pierwszy pełnometrażowy film fabularny, zrealizowany po wojnie przez każdego z następujących realizatorów — oraz po dwa tytuły z ich dalszego dorobku.

1. Leonard Buczkowski
2. Aleksander Ford
3. Wanda Jakubowska
4. Jerzy Kawalerowicz
5. Kazimierz Kutz
6. Andrzej Munk
7. Jerzy Passendorfer
8. Jan Rybkowski
9. Andrzej Wajda
10. Jerzy Zarzycki

1.

4.

16.

8.

6. PROBLEMATYKA WSPÓŁCZESNA W POLSKIM FILMIE

W ciągu powojennych lat polski film często sięgał do tematów związanych z aktualną rzeczywistością. I choć nie zawsze czynił to w sposób głęboki, odważny i prawdziwy, to jednak w wielu filmach znalazły swe odbicie sprawy, którymi żyło społeczeństwo dźwigające z ruin kraj i budujące socjalizm. Tematy współczesne podejmowane przez filmowców miały nieraz charakter powierzchowny, marginesowy — ale znalazły się wśród nich także trudne i bolesne problemy, na które film nasz pragnął zwrócić uwagę widza. Który z filmów fabularnych poruszał temat...

1. ... uruchomienia zakładów przemysłowych przez robotników po wyzwoleniu i walki z dywersantami.
2. ... trudności mieszkaniowych i pogoni za ukrytymi skarbami w zrujnowanej Warszawie.
3. ... reedukacji zdemoralizowanej przez wojnę i okupację młodzieży w odbudowującej się stolicy.
4. ... „głodu ziemi" i fanatyzmu religijnego, pokutujących jeszcze na wsi i niszczących szczęście osobiste ludzi.
5. ... bezkarności niemieckich zbrodniarzy wojennych, którzy w czasie okupacji działali w Polsce, oraz skomplikowanych spraw rehabilitacji członków ruchu oporu.
6. ... opuszczonej, wielkomiejskiej młodzieży staczającej się ku chuligaństwu i przestępczości.
7. ... trudności we wzajemnym porozumieniu ludzi, wskutek wyniesionych z wojny zaburzeń, kompleksów i urazów psychicznych.
8. ... samookreślenia młodzieży inteligenckiej w dzisiejszej rzeczywistości, jej stosunku do ideałów starszego pokolenia i pokus łatwego życia — poprzez historię studenta, który z walizką wyruszał „w Polskę".
9. ... losów działaczy partii i oficerów WP w czasie wojny walczących na Zachodzie — traktowanych nieufnie i podejrzliwie w latach 50-tych.
10. ... wewnętrznego rozdarcia ludzi i konfliktów rodzinnych powstających wówczas, gdy zagubione w czasie wojny dzieci dowiadują się jako ludzie dorośli, że ci, którzy ich adoptowali, nie są ich prawdziwymi rodzicami.

7. W JAKIM MIEŚCIE ROZGRYWA SIĘ AKCJA?

Akcja zdecydowanej większości filmów polskich rozgrywa się w Warszawie. Widzowie często mają pretensje do realizatorów, że stosunkowo rzadko wykorzystują scenerię innych miast jako tła swych filmów. Jeżeli nawet jest tak naprawdę, bez trudu powinniście odgadnąć, w jakich miastach, poza Warszawą, rozgrywa się akcja następujących filmów polskich:

1. POD GWIAZDĄ FRYGIJSKĄ

2.

KONIEC NOCY

3.

DESZCZOWY LIPIEC

4.

WOLNE MIASTO

5.

DZIŚ W NOCY
UMRZE MIASTO

6.

ZOBACZYMY
SIĘ
W NIEDZIELĘ

7.

RZECZY-
WISTOŚĆ

8.
KLUB
KAWALERÓW

9.
PASAŻERKA

10.
OSTATNI
KURS

8. JEDENASTY TYTUŁ

Na podstawie zamieszczonych fotosów odgadnij dziesięć tytułów powojennych filmów fabularnych produkcji polskiej. Ich pierwsze litery utworzą tytuł jedenastego filmu, w którym jedną z ról odtworzył utalentowany reżyser.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7

8.

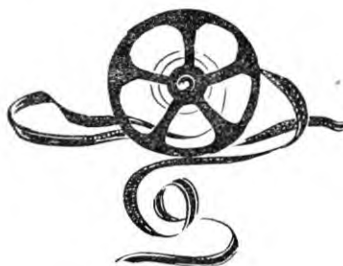
9.

10.

9. KTO TO POWIEDZIAŁ?

Niektóre urywki dialogów z obejrzanych filmów zostają nam czasem na długo w pamięci. Dzieje się tak dlatego, że są to albo jakieś charakterystyczne, dowcipne sformułowania, albo kwestie związane z ważnymi momentami akcji, albo też uogólnienia wyrażające myśl całego filmu. Czy potraficie sobie przypomnieć, w których polskich filmach słyszeliście te frazy:

1. „Ja nie płaczę — ja śpiewam..."
2. „Nie pozwólcie, żeby Oświęcim się powtórzył!"
3. „Czy to z terakoty? — Nie, z Jeleniej Góry."
4. „On nie może umrzeć, on musi żyć!"
5. „Są pociągi, na które spóźniać się nie wolno..."
6. „Ja już nie mogę dłużej zabijać. Ja chcę żyć."
7. „Woda tutaj, panie, niedobra..."
8. „To nie są może demony, to może tylko brak aniołów?..."
9. „Do mnie, dzieci wdowy!"
10. „Odwracam oblicze moje od przeklętego ludu i niech na ziemię spadnie ciemność!"

10. JAKI UTWÓR ICH SKOJARZYŁ?

Większość polskich filmów to adaptacje utworów literackich, które na ekranie przeżywają swe drugie, filmowe wcielenie. Czy film jest godny swego książkowego oryginału, zależy przede wszystkim od reżysera, który dokonał adaptacji i przyoblekł dzieło literackie w filmowy kształt. Czasem takie „małżeństwo" reżysera z pisarzem jest szczęśliwe, a ich potomstwo udane, czasem jednak (zwłaszcza gdy pisarz już nie żyje, a jego utwór jest bezbronny) dzieje się inaczej i czytelnik-widz wychodzi z kina zawiedziony. Czy przypominasz sobie, jaki utwór i z jakim powodzeniem skojarzył te literacko-reżyserskie pary?

1. Henryk Sienkiewicz — Aleksander Ford
2. Juliusz Kaden-Bandrowski — Ewa i Czesław Petelscy
3. Kornel Makuszyński — Maria Kaniewska
4. Tadeusz Dołęga-Mostowicz — Jan Rybkowski
5. Jarosław Iwaszkiewicz — Jerzy Kawalerowicz
6. Jerzy Putrament — Antoni Bohdziewicz
7. Kazimierz Brandys — Wojciech Has
8. Józef Hen — Witold Lesiewicz
9. Jerzy Zawieyski — Jan Batory
10. Jerzy Andrzejewski — Andrzej Wajda

11. POLSCY KOMPOZYTORZY I FILM

Współpraca najwybitniejszych polskich kompozytorów zapewnia naszym filmom wysoki poziom artystyczny ilustracji muzycznej. Wśród twórców piszących muzykę dla filmu są reprezentanci różnych stylów: tradycjonaliści i nowatorzy, kompozytorzy muzyki poważnej, jazzowej i tanecznej. Oto dziesięciu znanych kompozytorów filmowych i trzydzieści filmów, do których napisali muzykę. Połącz każdą grupę złożoną z trzech filmów z nazwiskiem odpowiedniego twórcy.

1. *Nóż w wodzie, Niewinni czarodzieje, Smarkula*	Tadeusz Baird
2. *Historia żółtej ciżemki, Szczęściarz Antoni, Godzina pąsowej róży*	Jerzy Harald
3. *Pokolenie, Krzyż walecznych, Milcząca gwiazda*	Krzysztof Penderecki
4. *Kanał, Eroica, Zezowate szczęście*	Krzysztof Komeda-Trzciński
5. *Samson, Pasażerka, Naganiacz*	Jan Krenz
6. *Ostatni strzał, Powrót, Dziewczyna z dobrego domu*	Andrzej Kurylewicz
7. *Rękopis znaleziony w Saragossie, Zejście do piekła Szyfry,*	Andrzej Markowski
8. *Piątka z ulicy Barskiej, Krzyżacy, Na białym szlaku*	Wojciech Kilar
9. *Skarb, Nikodem Dyzma, Kapelusz pana Anatola*	Kazimierz Serocki
10. *Chudy i inni, Westerplatte, Dancing w kwaterze Hitlera*	Zbigniew Turski

12. ROZDAJEMY NAGRODY

Wprawdzie festiwali filmowych namnożyło się na świecie tyle, że nie starcza już dla nich miejsca w rocznym terminarzu, ale festiwalowe nagrody, zwłaszcza te przyznawane w Cannes, Wenecji, Moskwie, Karlovych Varach i San Sebastian — są ciągle jeszcze w cenie. Każdy nagrodzony tam film zwraca na siebie uwagę krytyki i dystrybutorów, zyskując z reguły znacznie większą popularność niż jego nienagrodzeni konkurenci. Polska kinematografia wysyła stale swe filmy na festiwale i lista zdobytych przez nie nagród jest dość obfita.
Jeżeli czasem zdarza się, że któryś z niewątpliwie wybitnych filmów wraca z festiwalu „na tarczy", to nie powinniśmy zapominać, iż festiwalowe jury bywają często niesprawiedliwe, pragnąc forsować własną politykę i kierować się swoistą dyplomacją wobec tych czy innych kinematografii. Toteż ogłoszeniu listy nagród na festiwalach towarzyszą często gwizdy, głosy protestu i oburzenia. Do najbardziej obiektywnych wyróżnień należy Nagroda Międzynarodowej Krytyki Filmowej (FIPRESCI), przyznawana niezależnie od oficjalnych nagród przez czołowych krytyków z całego świata. Naszym filmom przyznawano ją już wielokrotnie.
Oto dziesięciu spośród festiwalowych laureatów, a niżej dziesięć przyznanych im swego czasu nagród. Rozdajcie je zgodnie z werdyktami festiwalowych jury.

Bariera — reż. Jerzy Skolimowski
Ewa chce spać — reż. Tadeusz Chmielewski
Jak być kochaną — reż. Wojciech Has
Kanał — reż. Andrzej Wajda
Matka Joanna od Aniołów — reż. Jerzy Kawalerowicz
Ostatni dzień lata — reż. Tadeusz Konwicki
Ostatni etap — reż. Wanda Jakubowska
Popiół i diament — reż. Andrzej Wajda
Ulica Graniczna — reż. Aleksander Ford
Westerplatte — reż. Stanisław Różewicz

1. Grand Prix — Karlovy Vary 1948

2. Złoty Medal — Wenecja 1949

3. Srebrna Palma — Cannes 1957

4. Grand Prix (w dziale krótkiego metrażu) — Wenecja 1958

5. Grand Prix — San Sebastian 1958

6. Nagroda Międzynarodowej Krytyki Filmowej — Wenecja 1959

7. Srebrna Palma — Cannes 1961

8. Grand Prix — San Francisco 1963

9. Grand Prix — Bergamo 1966

10. Srebrny Medal — Moskwa 1967

13. CO NAM SIĘ PODOBA?

Jakie są upodobania polskich widzów? Które z filmów krajowej produkcji przypadły im najbardziej do gustu? Jakie tytuły pobiły rekordy frekwencji?
Nie trzeba być socjologiem, aby odpowiedzieć na te pytania. Połączcie własne upodobania z obserwacjami poczynionymi w kinach (i przed kinami) i spróbujcie uporządkować poniższą tabelę wg liczby widzów, którzy obejrzeli poszczególne filmy. Chodzi wyłącznie o statystycznych widzów kinowych (bez telewizyjnych!).
Dla orientacji podajemy, że film-rekordzistę obejrzało ponad 22 miliony, a film, który znajdzie się na końcu tabeli — ok. 3 milionów widzów. Pamiętajcie, że okres eksploatacji filmu od momentu premiery (rok w nawiasach) ma również pewien wpływ na frekwencję!

1. *Zakazane piosenki* (1947)
2. *Ostatni etap* (1948)
3. *Skarb* (1949)
4. *Celuloza* (1954)
5. *Ewa chce spać* (1958)
6. *Popiół i diament* (1958)
7. *Pożegnania* (1958)
8. *Krzyżacy* (1960)
9. *Popioły* (1965)
10. *Faraon* (1966)

14. NASI ZA GRANICĄ

Wśród słynnych na całym świecie twórców filmowych nie brak Polaków lub osób polskiego pochodzenia — i to we wszystkich niemal dziedzinach kinematografii. Są wśród nich zarówno tacy, którzy w okresie międzywojennym (lub jeszcze wcześniej) wskutek ograniczonych możliwości rodzimego filmu nie mogli stać się „prorokami we własnym kraju" i emigrując zdobyli sławę dopiero na obczyźnie, są też i tacy, którzy po sukcesach w Polsce kontynuują na arenie międzynarodowej swą drogę twórczą albo dzielą swój czas pomiędzy pracę w kraju i za granicą.
Mając podany jeden z najbardziej znanych filmów i zawód — odgadnijcie o kogo chodzi.

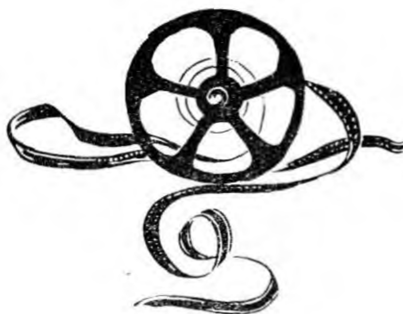
1. *Madame Dubarry* — aktorka
2. *Romans lisa* — realizator filmów animowanych
3. *Walizka snów* — aktorka
4. *Ludzie w bieli* (USA) — reżyser
5. *Upadek domu Usherów* — reżyser, teoretyk
6. *Lili* — kompozytor
7. *Neapol — śpiewające miasto* — śpiewak
8. *Zosia* — aktorka
9. *Pan Głowa* — realizator filmów animowanych
10. *Kochać* — aktor

15. NAJKRÓTSZA HISTORIA FILMU

Oto błyskawiczny egzamin z historii kina. Odpowiedzi na pytania nie powinny nikomu sprawić trudności, tym bardziej że będziemy podpowiadać. Rzecz w tym, że z trzech podpowiedzianych rozwiązań trzeba wybrać prawdziwe.

1. Jaką datę powszechnie uważa się za moment narodzin kina?	1863, 1895, 1905
2. Kto zrealizował film *Nietolerancja?*	Griffith Chaplin Eisenstein
3. Jaki film radziecki zrewolucjonizował w 1925 nieme kino?	*Krążownik Wareg* *Październik* *Pancernik Potiomkin*
6. Co oznacza nazwa „Kino-oko"?	Typ obiektywu Kierunek w filmie dokumentalnym Kino trójwymiarowe
5. Który z teoretyków filmu napisał: „Kino jest widzialnością obcowania człowieka z materią"?	Pudowkin Epstein Irzykowski
6. Jak brzmi tytuł pierwszego filmu dźwiękowego?	*Śpiewający błazen* *Śpiewak jazzbandu* *Serce pieśniarza*

7. Kto jest autorem głośnego manifestu w sprawie problemów estetycznych filmu dźwiękowego?	*Eisenstein* *Aleksandrow* *Pudowkin*
8. Który film otworzył po wojnie epokę neorealizmu?	*Złodzieje rowerów* *Rzym — miasto otwarte* *Ziemia drży*
9. Który film objawił światu w latach 50-tych nową kinematografię japońską?	*Rashomon* *Siedmiu samurajów* *Tron we krwi*
10. Od kiedy produkuje się masowo filmy panoramiczne?	1947 1952, 1958

16. NAJKRÓTSZA HISTORIA FILMU POLSKIEGO

1. Jaką nazwę nosił aparat kinematograficzny wynaleziony przez inż. Kazimierza Prószyńskiego?	Pleograf Kinetoskop Mutoskop
2. Kto był pierwszym polskim aktorem filmowym?	Kamiński Frenkiel Fertner
3. Jak się nazywała najstarsza i najdłużej istniejąca wytwórnia filmowa w Polsce?	Sfinks Klio-Film Leo-Film
4. Czyje utwory były w Polsce przed 1939 r. najczęściej filmowane?	Gabrieli Zapolskiej Stefana Żeromskiego Tadeusza Dołęgi-Mostowicza
5. Jaka aktorka odtworzyła tytułową rolę w niemym filmie *Trędowata?*	Mieczysława Ćwiklińska Pola Negri Jadwiga Smosarska
6. Co się kryło pod nazwą „Start"?	Organizacja filmowców Wytwórnia filmowa Nagrodzona krótkometrażówka
7. W którym roku ukazało się pierwsze wydanie Polskiej Kroniki Filmowej?	1944, 1945, 1946

8. Jaki film ugruntował pojęcie „szkoły polskiej" w świecie, a jaki przyniósł największe wpływy dewizowe?

Ostatni etap
Popiół i diament
Krzyżacy

9. Który z reżyserów zrealizował największą liczbę filmów w powojennym XX-leciu?

Buczkowski
Jakubowska
Rybkowski

10. Ile pełnometrażowych filmów fabularnych wyprodukowano w powojennym XX-leciu?

100, 200, 300

17. JADĄ GOŚCIE JADĄ

Co pewien czas gości w Polsce jakiś znany w świecie realizator lub aktor, a rezultatem jego pobytu jest zazwyczaj film, który oglądamy później na naszych ekranach.
Co wynikło z pobytu w Polsce następujących ludzi filmu:

1. Vlasta Burian
2. Joris Ivens
3. Alain Resnais
4. Giulietta Masina
5. Harriet Andersson
6. Jean-Paul Le Chanois
7. Mitchell Kowal
8. Antonio Cifariello
9. Sergiusz Jutkiewicz
10. Ulla Jacobsson

18. JAKI TO RODZAJ FILMU?

Każdy z nas ma swój ulubiony rodzaj filmów. O tym, do jakiego rodzaju zaliczamy dany film fabularny, decyduje zarówno jego temat, jak i forma dramaturgiczna. Chociaż gatunki filmowe w trakcie swego rozwoju poczęły się coraz bardziej krzyżować i wzajemnie przenikać, a w rezultacie niejeden film można dziś z równym powodzeniem zaliczyć do kilku różnych kategorii — to jednak często spotykamy utwory, których przynależność gatunkowa nie budzi większych wątpliwości.
Do jakich rodzajów zaliczyłbyś następujące filmy:

1. *Przygoda*	— komedia
2. *Krzyżacy*	— dramat społeczny
3. *Złodziej w hotelu*	— film kowbojski (western)
4. *Milcząca gwiazda*	— dramat wojenny
5. *Czarne skrzydła*	— dramat psychologiczny
6. *Los człowieka*	— film historyczny
7. *W 80 dni dookoła świata*	— film fantastyczny *(science fiction)*
8. *Dama kameliowa*	— film kryminalny
9. *Ewa chce spać*	— film przygodowy
10. *Rio Bravo*	— melodramat

19. PRZESTAW TYTUŁY

Dzieła klasyków trzeba znać. Toteż na pewno pamiętacie co najmniej trzy tytuły filmów zrealizowanych przez najwybitniejszych reżyserów świata Skoro tak, to bez trudu wyeliminujecie czwarty tytuł błędnie umieszczony przy danym nazwisku. Przyjdzie wam to tym łatwiej, że ów czwarty film jest dziełem wymienionego w następnym wierszu reżysera, któremu z kolei odejmujemy także jeden tytuł i dopisujemy następnemu itd. aż do końca. Tytuł odjęty dziesiątemu reżyserowi dopisujemy pierwszemu — i rozwiązanie gotowe!

1. René Clair:
   Milion
   Złoty wiek
   Niech żyje wolność
   Piękności nocy

2. Luis Bunuel:
   Robinson Crusoe
   Que viva Mexico!
   Viridiana
   Anioł zagłady

3. Sergiusz Eisenstein:
   Matka
   Strajk
   Pancernik Potiomkin
   Październik

4. Wsiewołod Pudowkin:
   Gorączka szachowa
   Promień śmierci
   Ptaki
   Burza nad Azją

5. Alfred Hitchcock:

Okno na podwórze
Paryżanka
Podejrzenie
Złodziej w hotelu

6. Charlie Chaplin:

Brzdąc
Cyrk
Krzyk
Gorączka złota

7. Michelangelo Antonioni:

Zaćmienie
Pijany anioł
Noc
Przyjaciółki

8. Akira Kurosawa:

Rashomon
Idiota
Siedmiu samurajów
Milczenie

9. Ingmar Bergman:

Stracony weekend
Wakacje z Moniką
Wieczór kuglarzy
Tam, gdzie rosną poziomki

10. Billy Wilder:

Bulwar Zachodzącego Słońca
Garsoniera
Słomkowy kapelusz
Słodka Irma

20. STYLE I KIERUNKI W SZTUCE FILMOWEJ

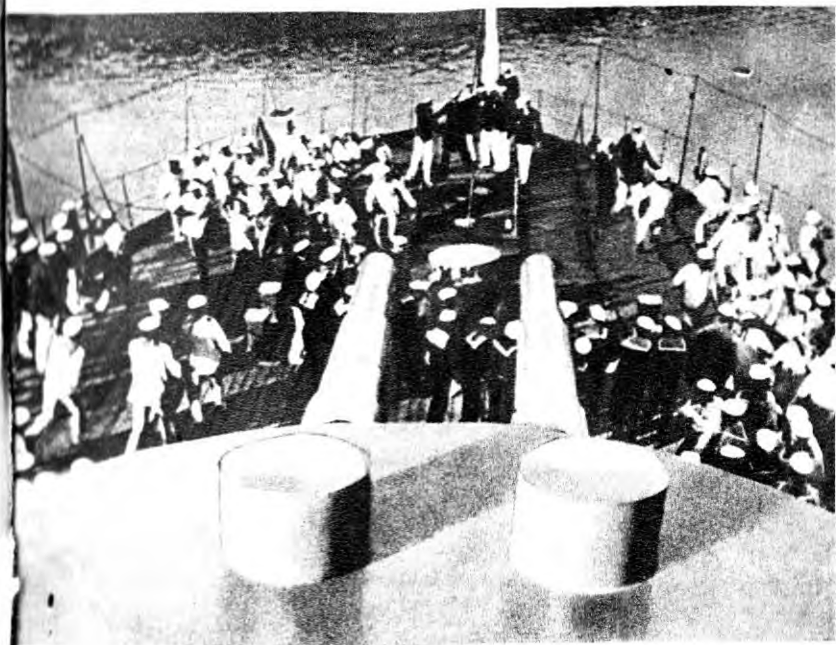
Jak w każdej dziedzinie sztuki, tak i w filmie na przestrzeni 70 lat jego rozwoju pojawiały się, przeżywały swój rozkwit i znikały różne kierunki i style artystyczne. Niektóre z nich mają swe analogie w stylach i kierunkach dominujących w danym okresie w sztukach pokrewnych, przede wszystkim w malarstwie i literaturze, inne są specyficznym zjawiskiem filmowym, wyrazem eksperymentów i poszukiwań twórców, pragnących nadać sztuce filmowej nowe, własne oblicze. Oto nazwy dziesięciu stylów i kierunków oraz tyleż filmów stanowiących ich najbardziej charakterystyczne ucieleśnienie. Zaszeregujcie filmy do odpowiednich kategorii.

1. Prymityw	— *Cabiria*
2. Film d'Art	— *Czapajew*
3. Monumentalizm	— *Pies andaluzyjski*
4. Ekspresjonizm	— *Polany polewacz*
5. Surrealizm	— *Gabinet doktora Caligari*
6. „Czarny realizm" (poetycki realizm)	— *Zabójstwo księcia Gwizjusza*
7. Socjalistyczny realizm	— *Kronika jednego lata*
8. Neorealizm	— *Ludzie za mgłą*
9. „Nowa fala"	— *Złodzieje rowerów*
10. „*Cinéma-verité*"	— *Hiroszima, moja miłość*

21. NAJLEPSZE FILMY ŚWIATA

W 1958 Międzynarodowe Biuro Badań Historii Filmu ogłosiło wśród historyków filmowych całego świata ankietę pod nazwą „Najlepsze filmy wszystkich czasów". Na ankietę odpowiedziało 117 historyków, których propozycje utworzyły listę 30 najlepszych filmów. Oto zdjęcia z dziesięciu filmów, które znalazły się na czele listy. Odgadnij tytuły tych „najlepszych z najlepszych" filmów, jakie stworzyła w ciągu swego istnienia kinematografia świata.

1.

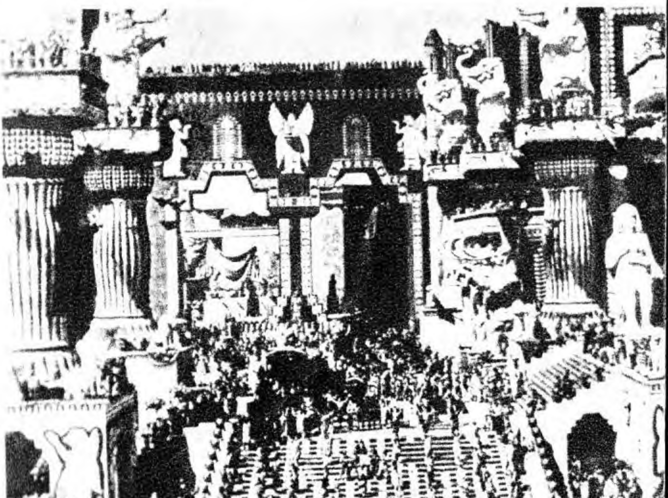

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

22. DZIESIĘĆ FILMÓW SZUKA SWYCH OPERATORÓW

Operator to pierwszy po reżyserze członek ekipy realizującej film. Od niego zależą walory plastyczne zdjęć, co decyduje w poważnej mierze o stylu filmu. Kinematografia polska dysponuje kadrą znakomitych operatorów, ale ich praca często jest niedoceniana przez widzów, zafrapowanych z reguły fabułą i aktorem.
A więc — frontem do operatorów!
Oto dziesięć filmów szuka swoich operatorów. Operatorów natomiast jest tylko pięciu — na każdego z nich przypada po dwa filmy, zrealizowane przez dwóch różnych reżyserów (nazwiska w nawiasach), którzy sobie danego operatora szczególnie upodobali.
Kto jest autorem zdjęć do filmów, z których zdjęcia zamieszczamy?

OPERATORZY (w nawiasie nazwiska reżyserów):

I. Władysław Forbert
(Stanisław Różewicz, Jan Rybkowski)

II. Mieczysław Jahoda
(Aleksander Ford, Jan Rybkowski)

III. Jerzy Lipman
(Roman Polański, Andrzej Wajda)

IV. Jerzy Wójcik
(Andrzej Wajda, Jerzy Kawalerowicz)

V. Wiesław Zdort
(Kazimierz Kutz, Leonard Buczkowski).

1.
GŁOS
Z TAMTEGO
ŚWIATA

2.
NÓŻ
W WODZIE

3.
NIKODEM
DYZMA

4.
KRZYŻACY

5.
POPIÓŁ
I DIAMENT

6.
MATKA
JOANNA
OD
ANIOŁÓW

7.
KANAŁ

8.

SPOTKANIE W „BAJCE"

9.

MILCZENIE

10.

SMARKULA

23. SPÓJRZ NA PLAKAT: JAKI TO FILM?

Polska sztuka plakatu zajmuje czołową pozycję w świecie. Do jej powojennego rozwoju przyczyniły się w dużej mierze plakaty filmowe wykonywane dla Centrali Wynajmu Filmów przez naszych najwybitniejszych grafików. Oglądacie je stale na słupach ogłoszeniowych — najbardziej sugestywne z nich na pewno utkwiły wam w pamięci. Odgadnijcie więc, jakie filmy reklamują reprodukowane niżej plakaty. Pierwsze litery tytułów utworzą nazwisko czołowego polskiego grafika-plakacisty, którego jedną z prac również włączyliśmy do zagadki.
(Autorów reprodukowanych plakatów przepraszamy, że wskutek usunięcia tytułów filmów prace ich uległy pewnemu zniekształceniu.)

1.

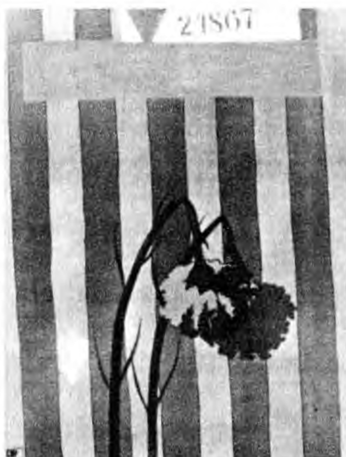

2.

Wienczysław Glinski
Barbara Horawianka
Stanisław Różewicz

3

6.

FILM
PRODUKCJI
POLSKIEJ

4.

BOŻENA KUROWSKA
REŻYSERIA
LEON JEANNOT

5.

8.

9.

reżyser: Fred Zinnemann
film produkcji amerykańskiej
wykonawcy:
Grace Kelly
Gary Cooper

7.

JEAN PIERRE CASSEL

10.

24. KTO TO JEST?

Jedną z cech sztuki aktorskiej jest umiejętność wcielania się w coraz to nowe postacie, nieraz bardzo odległe od siebie zarówno pod względem psychicznym, jak i fizycznym. Aktorowi przychodzi tu z pomocą cały arsenał środków technicznych, poczynając od charakteryzacji i kostiumu, a na oświetleniu i kącie ustawienia kamery kończąc. Czasem jedno niezwykłe ujęcie potrafi przeobrazić aktora nie do poznania.
Załączone zdjęcia przedstawiają znanych aktorów: 3 polskich, 2 angielskich, 2 francuskich, 2 włoskich i jedną Szwedkę.
Kto to jest?

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

25. CO Z NICH WYROSŁO?

Nie wszyscy popularni aktorzy i reżyserzy byli kiedyś „cudownymi dziećmi", rokującymi wielkie nadzieje na przyszłość, późniejsze talenty i sławę.
Uwaga! — cofamy czas: oto dziesięcioro malców, dziewczynek i chłopców — odgadnijcie, co z nich wyrosło? Na następnych stronach ci sami u szczytu sławy. Kto jest kto?

1.

3.

2.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

ALAIN
DELON

VITTORIO
DE SICA

MARILYN
MONROE

ROCK
HUDSON

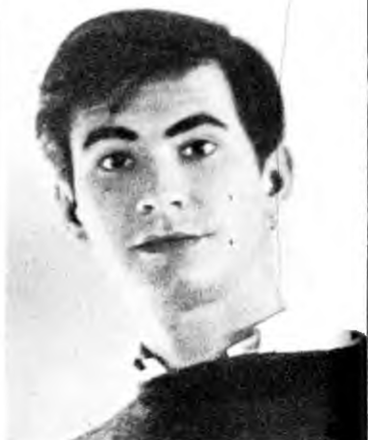
AVA
GARDNER

MICHÈLE
MORGAN

WSIEWOLOD
PUDOWKIN

CHARLTON HESTON

ANTHONY PERKINS

SHIRLEY TEMPLE

26. KLASYCY LITERATURY NA EKRANIE

Film adaptuje chętnie zarówno utwory współczesnych autorów, jak i klasyków. Wśród wielkich powieściopisarzy przeszłości z trudem znajdziecie takiego, którego dzieła nie były filmowane, czasem po kilka, a nawet kilkanaście razy. Im szacowniejszy autor, tym częściej film do niego powraca, a na ekranie powstaje kolejna, mniej lub więcej doskonała wizja literackiego oryginału. Czasem jest to tylko powierzchowna ilustracja — filmowe streszczenie dzieła, czasem zaś utwór filmowy pełen realizatorskiej inwencji, a równocześnie szacunku dla pisarza. W każdym razie filmowe adaptacje popularyzują wielką literaturę zachęcając niejednego z widzów do lektury i porównań filmu z oryginałem.
Czy potraficie wymienić co najmniej trzy filmowe adaptacje utworów następujących pisarzy:

1. William Szekspir
2. Lew Tołstoj
3. Aleksander Dumas ojciec
4. Maksym Gorki
5. Fiodor Dostojewski
6. Emil Zola
7. Charles Dickens
8. Guy de Maupassant
9. Jack London
10. Jules Verne

27. AKTOR I JEGO TYP

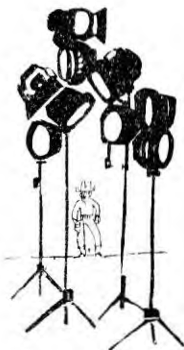
Różne przyczyny składają się na to, że aktor czy aktorka tworzą i powtarzają na ekranie pewien określony typ postaci. Mogą o tym decydować zdolności i zamiłowania aktora przydatne tylko dla określonych ról, jego warunki zewnętrzne i cechy psycho-fizyczne, własna koncepcja postaci, ale także — żądania producentów, którzy widząc, iż publiczność darzy aktora sympatią w określonych rolach, powierzają mu je seryjnie, nie licząc się wcale z możliwościami i rozwojem jego talentu. W historii filmu znajdujemy wiele typów aktorskich i charakterystycznych ról, z którymi zrósł się i pozostał w naszej pamięci dany wykonawca. Oto niektóre z nich — dopasujcie je do odpowiedniego aktora:

1.	Charles Chaplin	— kowboj
2.	Lillian Gish	— włóczęga z laseczką i melonikiem
3.	Greta Garbo	— cynik, brutal, gangster
4.	Humphrey Bogart	— romantyczny kochanek
5.	Gérard Philipe	— zbuntowany młodzieniec
6.	John Wayne	— tancerz
7.	James Dean	— kociak
8.	Fred Astaire	— dziecko
9.	Brigitte Bardot	— uciśniona niewinność
10.	Shirley Temple	— wamp, kobieta fatalna

28. KTO ODTWORZYŁ ICH NA EKRANIE?

Przez ekran przesuwają się stale dziesiątki słynnych postaci historycznych, kreowanych przez znanych aktorów. Niektórzy z nich potrafili tak sugestywnie ucieleśnić przekazany nam przez historię wizerunek słynnego człowieka, że czasem mimo woli kojarzymy go z filmowym portretem. Choć nie wszystkie kreacje są jednakowo trafne, konfrontacja naszych wyobrażeń z ekranową wizją bohatera jest zawsze rzeczą interesującą. Czy pamiętacie, jacy znani aktorzy wcielili się w te postacie:

1. Kleopatra
2. Iwan Groźny
3. Krzysztof Kolumb
4. Rembrandt
5. Barbara Radziwiłłówna
6. Fryderyk Chopin
7. Emil Zola
8. Van Gogh
9. Włodzimierz Lenin
10. Maria Skłodowska-Curie

29. W KTÓRYM FILMIE SŁYSZELIŚCIE...?

O muzyce w filmie mówi się, że wtedy jest dobra, kiedy się jej nie słyszy. Ta opinia nie jest pozbawiona słuszności, ale tylko jako reakcja na złą, natrętną i banalną muzykę ilustrującą akcję danego filmu (pamiętacie te rzewne tony skrzypiec towarzyszące scenom miłosnym i gwałtowne akordy symfoniczne w momentach kulminacyjnych?). Inaczej jest z piosenkami i popularnymi melodiami. Te, pojawiając się w filmie, często właśnie na ekranie rozpoczynają swą karierę i stają się „przebojami" muzycznymi — żyją dzięki płytom i radiu własnym życiem, niezależnie od filmu, który je wylansował. Bywa też odwrotnie — czasem film korzysta ze znanych utworów muzycznych, zwłaszcza poważnych, klasycznych, popularyzując je wśród milionów widzów kinowych.
Oto znane piosenki, melodie i utwory muzyczne. W jakim filmie słyszeliście...

1. ... piosenkę zaczynającą się od słów *Pamiętasz, była jesień...?*
2. ... slow-foxa *Rififi?*
3. ... marsz *Hej-ho, hej-ho! Do pracy by się szło!...?*
4. ... piosenkę *Dzieci Pireusu?*
5. ... melodię *Fascination (Oczarowanie)?*
6. ... piosenkę *Serce — ty życie w bajkę umiesz zmienić...?*
7. ... piosenkę *Już taki jestem, zimny drań?*
8. ... piosenkę *Karuzela, karuzela...?*
9. ... najwięcej piosenek i melodii George'a Gershwina?
10. ... etiudę c-moll (*Rewolucyjną*) Chopina w wykonaniu Haliny Czerny-Stefańskiej?

30. STRZĘPY ŻYCIORYSÓW

Koleje losu słynnych ludzi filmu bywają nieraz tak zmienne i burzliwe, że same mogłyby stanowić pasjonujący temat filmowy. Rozdźwięk pomiędzy sławą i uznaniem, jakim świat darzy dzieło artysty, a jego osobistym losem przybiera czasem wymiary tragiczne. Ale są też i kariery trwałe, prowadzące twórcę stopień po stopniu na szczyt filmowego Olimpu, gdzie artysta pozostaje do końca życia.
Oto strzępy życiorysów dobrze Wam znanych ludzi filmu — odgadnijcie, kogo dotyczą!

1. Ur. w 1861 w Paryżu, syn fabrykanta obuwia, pracuje jakiś czas w fabryce ojca. Równocześnie wykazuje zdolności jako karykaturzysta. W 1888 kupuje teatr „Robert Houdin", w którym jest dyrektorem, reżyserem i aktorem. W 1896 realizuje pierwszy film, a wkrótce potem buduje atelier, w którym do 1913 realizuje ok. 500 filmów. Jego filmy, wykorzystujące wszystkie możliwości ówczesnej techniki zdjęciowej, pełne poetyckiej fantastyki, humoru i niezwykłych pomysłów, zyskują mu miano twórcy widowiska filmowego. W czasie I wojny bankrutuje; utrzymuje się ze sprzedaży zabawek na dworcu. Umiera w domu starców w 1938.

2. Ur. w 1875, próbuje różnych zawodów, nim zadebiutuje jako aktor w wytwórni Edisona (1907). Następnie jest scenarzystą, a w końcu reżyserem: kręci po kilkadziesiąt, a nawet po stokilkadziesiąt krótkich filmów fabularnych rocznie. W latach 1914—1916 realizuje w Ameryce dwa wielkie epickie filmy, które dzięki śmiałości konstrukcji dramaturgicznej, rozmachowi realizacji i użyciu nowatorskich środków wyrazu (montaż, zbliżenia) stanowią przełomowy moment

w rozwoju sztuki filmowej. W latach dwudziestych nakręca kilkanaście filmów, głównie melodramatów. Potem sława jego blednie, a ostatni film (1931) nie ukazuje się na ekranie. Umiera w nędzy w 1948.

3. Ur. w 1886 w Londynie, jako kilkunastoletni chłopiec występuje w music-hallach. W 1913 przyjeżdża do USA i zostaje w Hollywood, gdzie zdobywa sławę jako komik występujący w filmach, które sam reżyseruje na podstawie własnych scenariuszy. Tworzy własny oryginalny typ bohatera, który nie zmienia się przez wiele lat. W 1923 realizuje jedyny swój film, w którym nie występuje jako aktor. Lekceważy dialog w filmie dźwiękowym. W 1940 po raz pierwszy zrzuca swój dotychczasowy kostium. Po II wojnie, szykanowany w USA, porzuca Hollywood i osiada w Europie. Wielokrotnie żonaty, ma liczną rodzinę.

4. Ur. w 1885 w Wiedniu, emigruje w 1910 do USA, gdzie zostaje asystentem i aktorem w filmach D. W. Griffitha. Od 1918 realizuje pełne sarkazmu i drapieżności dramaty obyczajowe, ukazujące rozkład burżuazyjnego społeczeństwa, w którym sam wyrósł. Gra w nich też często główne role. W 1925 tworzy 8-godzinny (w pierwotnej wersji) film, który zyskuje mu sławę najwybitniejszego realisty w ówczesnym filmie amerykańskim, a równocześnie powoduje konflikty z producentami oskarżającymi go o rozrzutność i nieliczenie się z przyjętymi konwencjami. Po powrocie do Europy występuje jako aktor w wielu filmach, głównie francuskich. Pojawia się także w Hollywood — ale już nigdy jako reżyser. Zmarł w 1957.

5. Ur. w 1898 w Rydze, studiuje architekturę w Petersburgu, jest dekoratorem i reżyserem w moskiewskich teatrach. W 1924 realizuje pierwszy film, a w roku następnym powstaje jego dzieło, otwierające nową epokę w historii sztuki filmowej. Tworzy teorię „kina intelektualnego". W latach 1929—32 przebywa

za granicą, m. in. w Hollywood i Meksyku, gdzie kręci film, który w zamierzonej postaci nigdy nie ukazał się na ekranach. Po powrocie do kraju realizuje w latach następnych szereg głośnych filmów o tematyce współczesnej i historycznej, z których ostatni ukazuje się na ekranie dopiero w dziesięć lat po jego śmierci (zm. 1948). Jest autorem wielu fundamentalnych prac naukowych z zakresu estetyki filmu.

6. Ur. w 1900, po studiach w Madrycie wyjeżdża do Paryża, gdzie styka się z ruchem surrealistów. Wespół ze znanym malarzem realizuje film, który szokuje widzów do tego stopnia, że w kinie ktoś rzuca kałamarzem w ekran. Wśród jego licznych filmów, realizowanych w Meksyku lub Europie, znajdujemy dzieła niekiedy pełne scen okrutnych, odznaczające się drapieżnością w demaskowaniu kapitalistycznych stosunków społecznych, zakłamanej moralności i religijnego dogmatyzmu. Stąd zakazy cenzury i skandale wokół jego filmów. Swą pozycję czołowego twórcy we współczesnym filmie ustala dopiero z początkiem lat sześćdziesiątych.

7. Ur. w 1898 w Paryżu, jest dziennikarzem, aktorem, potem twórcą awangardowych filmów. Sławę światową przynoszą mu pierwsze filmy dźwiękowe, w których mistrzowsko zespala rytm muzyki i obrazów, tworząc poetyckie komedie, nie pozbawione akcentów społecznej satyry. W czasie wojny realizuje filmy w Ameryce, po wojnie powraca do Francji, pozostaje wierny swej dotychczasowej dziedzinie twórczości, którą wzbogacił o elementy filozoficzne. Stał się za życia klasykiem sztuki filmowej, uzyskuje fotel w Akademii Francuskiej.

8. Jej data urodzin (w zależności od źródeł) waha się pomiędzy latami 1902—1906. Miejsce: Berlin. Córka oficera. Wylansowana spośród drugorzędnych aktorek przez młodego reżysera, z którym wyjeżdża do Holly-

wood, gdzie pod jego kierunkiem nakręca w latach trzydziestych kilka filmów zyskujących jej światowy rozgłos. Staje się konkurentką największej gwiazdy Hollywoodu, tworząc zbliżony do niej typ aktorski. Po rozstaniu ze swym odkrywcą występuje m. in. w jednym z amerykańskich filmów René Claira. Znana z antyfaszystowskich przekonań, jest bojkotowana po wojnie w swej ojczyźnie. Była żoną Jean Gabina. Mimo podeszłego wieku pozostaje nie tylko wybitną aktorką czy pieśniarką, ale i atrakcyjną kobietą.

9. Ur. w 1901, był początkowo statystą, zyskał popularność m. in. w rolach kowbojskich i bohaterskich, zwany „wielkim chłopcem z Montany". Talent jego rozwija się w latach trzydziestych — staje się niezwykle wszechstronnym i popularnym aktorem, celując zarówno w rolach bohaterów filmów przygodowych, jak też psychologicznych i komediowych. Jest typem nieśmiałego dryblasa, człowieka prostego i szlachetnego, nie pozbawionego subtelności, poczucia zdrowego rozsądku i humoru. Kreuje na ekranie m. in. bohaterów Hemingwaya, otrzymuje po wojnie Oscara za rolę w jednym z najlepszych filmów kowbojskich. Zmarł w 1961.

10. Ur. w 1915; już jako kilkunastoletni chłopiec wystawia sztuki szekspirowskie w teatrze szkolnym. Jako młody autor radiowy wywołuje w USA panikę swoim słuchowiskiem o ataku Marsjan na ziemię. Następnie pisze scenariusz, reżyseruje i gra tytułową rolę w filmie, którym rewolucjonizuje metody filmowej narracji. Twierdzi, że „kino to najpiękniejsza zabawka, jaką dano mu kiedykolwiek do ręki". Staje się postrachem producentów, jego nowatorskie pomysły nie mieszczą się w konwencjach komercyjnej produkcji. Gra role charakterystyczne w wielu filmach amerykańskich i europejskich. Pierwszy przenosi na ekran jeden z utworów Franza Kafki. Był mężem Rity Hayworth.

31. CZY ZNASZ KLASYKĘ FILMOWĄ?

Oto wątki fabuły dziesięciu wybitnych dzieł kinematografii światowej. Każde z nich było zwiastunem nowej epoki w rozwoju sztuki filmowej lub też ukoronowaniem poszukiwań twórczych w danym okresie czy też kierunku artystycznym. Jeżeli nawet nie mieliście okazji obejrzeć filmów w kinie lub na pokazach retrospektywnych, to przecież znacie je dobrze z literatury filmowej i domyślicie się, o jakie dzieła chodzi:

1. Na treść filmu składają się cztery wątki, rozgrywające się w różnych epokach i splatające ze sobą. Wątek współczesny to dramatyczna historia dziewczyny i młodzieńca, który nie mogąc znaleźć pracy popełnia kradzież; podejrzany o zabójstwo, zostaje skazany na śmierć. Wątki historyczne ukazują upadek Babilonu, noc św. Bartłomieja i mękę Chrystusa.

2. Hipnotyzer dokonuje zbrodni przy pomocy medium. Ścigany, chroni się w szpitalu dla umysłowo chorych. Na wiadomość o śmierci medium, popada w obłęd. Całość jest opowieścią człowieka cierpiącego na manię prześladowczą.

3. Na okręcie wojennym wybucha bunt. Nieludzko traktowani przez oficerów marynarze wyrzucają oficerów za burtę. Z marynarzami manifestacyjnie sympatyzuje ludność portowego miasta, która zostaje zmasakrowana przez wojsko na schodach prowadzących do portu.

4. Młody rewolucjonista, którego ojciec-pijak ginie w walce ze strajkującymi robotnikami, zostaje aresztowany. Matka początkowo nie pojmuje sensu walki, potem przyłącza się do rewolucjonistów i pomaga sy-

nowi w ucieczce z więzienia. Oboje giną w masakrze podczas demonstracji robotniczej.

5. Przygody dwóch poszukiwaczy złota, z których jeden — olbrzym — stracił pamięć. Trawieni głodem zjadają własne obuwie. Spędzają noc w chacie, którą wichura strąca w przepaść. Cudem uratowani, odnajdują złoto i jako bogacze wracają do kraju.

6. Przyjaciele — rzeźbiarz i malarz — wygrywają na loterii główną wygraną. Ale ich los loteryjny znajduje się w marynarce, którą kradnie złodziej. Pogoń za marynarką prowadzi ich w końcu za kulisy i na scenę opery. Happy end.

7. Do oddziału wojskowego zostaje przydzielony komisarz. Nieokrzesanie i porywczość dowódcy powodują konflikty pomiędzy nim a komisarzem. Z biegiem czasu ich stosunek zmienia się w głęboką przyjaźń. W czasie kolejnej potyczki dowódca ginie podczas przeprawy przez rzekę.

8. W dziwacznym zamku umiera samotnie magnat prasowy. Pragnąc wyjaśnić tajemnicę ostatniego słowa, wypowiedzianego przed śmiercią przez zmarłego, reporter udaje się na poszukiwanie osób i materiałów, które pomagają wszechstronnie zrekonstruować koleje życia i kariery bohatera.

9. Aby podjąć pracę rozklejacza afiszów, bezrobotny wykupuje z lombardu rower. Rower ten ktoś mu kradnie. Wraz z synkiem bohater szuka roweru po całym mieście — bezskutecznie. Zrozpaczony, sam decyduje się na kradzież.

10. Szeryf rezygnuje ze swojej funkcji, chce ożenić się i wyjechać. Ale zjawia się jego dawny antagonista, bandyta, by wespół ze swymi kompanami dokonać zemsty. Przerażeni mieszkańcy kolejno odmawiają szeryfowi pomocy; sam musi zmierzyć się z wrogiem.

32. GEOGRAFIA FILMOWYCH MIAST I MIASTECZEK

Wielkie ośrodki (wytwórnie) filmowe powstawały zazwyczaj na peryferiach dużych miast, przejmując często nazwę podmiejskich miejscowości. Producentom chodziło o to, aby mieć do swej dyspozycji możliwie rozległy obszar, na którym pomieściłyby się nie tylko obszerne hale zdjęciowe, ale także teren do zdjęć plenerowych i budowy dekoracji na otwartej przestrzeni. Z nadejściem kina dźwiękowego takie usytuowanie atelier na przedmieściach było korzystne także ze względów technicznych, chroniąc hale przed wielkomiejskim hałasem z zewnątrz.
I chociaż z biegiem lat przedmieścia przestają być przedmieściami, chociaż nowoczesna technika pozwala filmować w każdym niemal dowolnym miejscu, a wytwórnie mnożą się na coraz to nowych terenach — nazwy filmowych miasteczek są nieraz synonimami produkcji filmowej danego kraju.
W jakich wielkich miastach (lub w pobliżu jakich miast) położone są następujące ośrodki filmowe:

1. Babelsberg
2. Barrandov
3. Billancourt
4. Buftea
5. Cinecitta
6. Elstree
7. Geiselgasteig
8. Hollywood
9. Mosfilm
10. Rosenhügel

33. 2 × TO SAMO

Na ekranie często pojawiają się bohaterowie wybitnych dzieł literackich. Najsłynniejsze dzieła filmowane są wielokrotnie: co kilka czy kilkanaście lat pojawia się nowa wersja, a wraz z nią nowe — mniej lub więcej udane od poprzedniego — ucieleśnienie znanych bohaterów przez innych aktorów.
Każda z podanych par odtwórców kreowała na ekranie tę samą postać, ale każdy z aktorów grał ją w innym okresie.

O jakie postacie chodzi?

1. Mikołaj Batałow — Aleksy Batałow
2. Laurence Olivier — Innokientij Smoktunowski
3. Greta Garbo — Tatiana Samojłowa
4. Gérard Philipe — Jurij Jakowlew
5. John Barrymore — Gregory Peck
6. Fiodor Szalapin — Mikołaj Czerkasow
7. Harry Baur — Jean Gabin
8. Iwan Mozżuchin — Curd Jürgens
9. Gina Manès — Simone Signoret
10. Audrey Hepburn — Ludmiła Sawielewa

34. EPOKI FILMOWYCH KOMIKÓW

W kolejnych okresach historii kina ekranem władali coraz to nowi „królowie śmiechu". Wraz ze zmianą epok, stylów komediowych i upodobań widzów zmieniały się typy komików i rodzaj reprezentowanego przez nich humoru. Chociaż „epoki" poszczególnych komików zachodzą często na siebie i pewien czas trwają równolegle, spróbujcie uszeregować chronologicznie postaci wymienionych niżej „królów śmiechu"; podany przy każdym z nich tytuł filmu ułatwi wam zadanie:

1. Charles Chaplin — *Brzdąc*
2. Pierre Etaix — *Zalotnik*
3. Adolf Dymsza — *Antek policmajster*
4. Fernandel — *Wróg publiczny nr 1*
5. Flip i Flap — *Brat diabła*
6. Buster Keaton — *Generał*
7. Max Linder — *Kawiarenka*
8. Harold Lloyd — *Jeszcze wyżej*
9. Bracia Marx — *Noc w Casablance*
10. Jacques Tati — *Mój wujaszek*

35. CZY ZNACIE TE PANIE?

Kariery kobiet w kinematografii nieodmiennie kojarzą się z rozgłosem i sukcesami gwiazd filmowych. To dość stereotypowe wyobrażenie o możliwościach artystycznych płci pięknej w filmie nie jest słuszne. W kinematografii znajdujemy bowiem nieraz bardzo odpowiedzialne funkcje sprawowane przez kobiety — jakby na dowód, że nic, co twórcze, nie jest im obce. Najlepszym przykładem jest trudny, wymagający wszechstronnych uzdolnień zawód reżysera filmowego.
Wymienione niżej filmy wyszły spod kobiecej batuty. Ale czyjej?

1. *Święto hiszpańskie* (1919)
2. *Upadek dynastii Romanowów* (1927)
3. *Przygody księcia Achmeda* (1926)
4. *Ostatni etap* (1948)
5. *Awantura o Basię* (1959)
6. *Opowieść lat płomiennych* (1961)
7. *Cleo od 5 do 7* (1961)
8. *O czymś innym* (1963)
9. *Nocne zabawy* (1966)
10. *Samotna* (1966)

36. W ŚWIECIE DOKUMENTALISTÓW

Sztukę filmową trudno dziś sobie wyobrazić bez tak ważnej dziedziny jak film dokumentalny. Ekran jako żywe zwierciadło historii naszego stulecia, jako kronika dnia dzisiejszego, jako narzędzie filmowego dziennikarza, publicysty i socjologa, którzy badają i odsłaniają przed nami małe i wielkie problemy współczesności, mówią prawdę o zdarzeniach i ludziach naszych czasów — oto zadania, które podejmuje kinematografia dokumentalna, słusznie niekiedy nazywana „sztuką faktów".
Zasłużonym uznaniem w świecie cieszy się także polski film dokumentalny, którego powojenny wkład do rozwoju tej dziedziny twórczości jest poważny. Świadczą o tym nagrody, zdobywane stale przez czołowych polskich dokumentalistów na międzynarodowych festiwalach, oraz fakt, że miejscem jednej z takich imprez jest od 1964 Kraków, gdzie spotykają się i współzawodniczą ze sobą dokumentaliści z całego świata.
Czy znacie najwybitniejszych twórców filmu dokumentalnego? Oto trzy tytuły filmów stworzonych przez każdego z nich. Odgadnijcie nazwiska autorów.

1. *Nanuk Eskimos* (1921), *Człowiek z Aran* (1934), *Opowieść z Luizjany* (1947).

2. *Szósta część świata* (1926), *Człowiek z kamerą* (1929), *Trzy pieśni o Leninie* (1934).

3. *Most* (1928), *Ziemia hiszpańska* (1937), *Sekwana spotkała Paryż* (1959).

4. *Oblicze Brytanii* (1935), *Świat obfitości* (1943), *Życie Adolfa Hitlera* (1962).

5. *Suita warszawska* (1946), *Życie jest piękne* (1958), *Czarodziej* (1962).

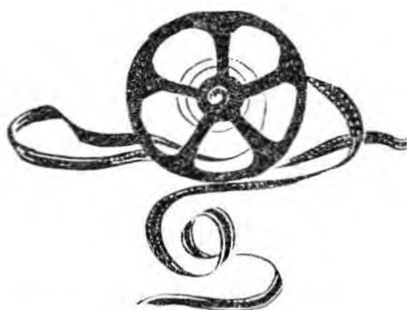
6. *Muzykanci* (1960), *Węzeł* (1961), *Pierwszy krok* (1962).

7. *Mein Kampf* (1960), *Wybierz życie* (1962), *Eichmann — człowiek III Rzeszy* (1963).

8. *Generał śmierci* (1958), *Urlop na wyspie Sylt* (1957), *Tak się zaczęło* (1963).

9. *Sąd narodów* (1946), *Jutro Indii* (1956), *Wielka Wojna Narodowa* (1965).

10. *List z Syberii* (1960), *Cuba — si* (1961), *Piękny maj* (1963).

37. POŁĄCZ PARY KOCHANKÓW

Któż zliczy i spamięta pary kochanków przesuwające się stale przez ekran! Ale te, które wybraliśmy, na pewno pamiętacie doskonale — pomóżcie więc odnaleźć się poszczególnym parom aktorów, odgadując także tytuły filmów, w których widzieliście ich razem na ekranie.

1. TATIANA SAMOJŁOWA

2. AUDREY HEPBURN

3. GRETA GARBO

4. BRIGITTE BARDOT

5. SOPHIA LOREN

6. EWA KRZYŻEWSKA

7. GINA LOLLOBRIGIDA

8. MARILYN MONROE

GRAZYNA STANISZEWSKA

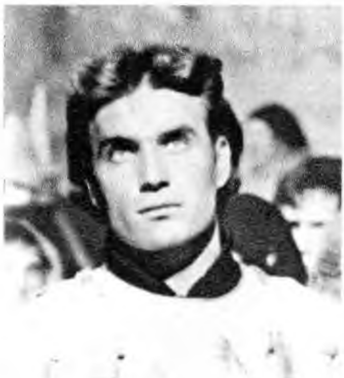
10. DANUTA SZAFLARSKA

A. JERZY DUSZYNSKI

D. GERARD PHILIPE

B. MIECZYSŁAW KALENIK

E. MARCELLO MASTROIANNI

C. LAURENCE OLIVIER

F. ALEKSY BATAŁOW

G. JACQUES CHARRIER

H. GARY COOPER

I. ZBIGNIEW CYBULSKI

J. ROBERT TAYLOR

38. CHWILA DOKUMENTALNYCH WSPOMNIEŃ

Kinematografia naszego powojennego XX-lecia wywodzi się z filmu dokumentalnego: pierwsze zdjęcia polskich realizatorów filmowych ukazały narodziny i szlak bojowy Wojska Polskiego od Lenino do Berlina. Taśma filmowa utrwaliła najważniejsze momenty tworzenia się Polski Ludowej, dźwigania z ruin zniszczonego wojną kraju, trudne problemy i kolejne sukcesy socjalistycznego budownictwa.
Fakt, że film dokumentalny nie jest biernym obserwatorem zmieniającego się z dnia na dzień oblicza kraju i jego mieszkańców, lecz stara się interpretować ukazywane zjawiska, patrzeć na nie okiem publicysty lub poety — zapewnia naszej kinematografii dokumentalnej wysoką rangę artystyczną oraz uznanie w kraju i za granicą. Toteż czołowe dzieła „polskiej szkoły dokumentalnej" dystansują często swymi walorami artystycznymi nasz film fabularny.
Oto zdjęcia z dziesięciu spośród najbardziej znanych polskich filmów dokumentalnych. Odgadnijcie ich tytuły — podany rok realizacji ułatwi wam zadanie.

1. 1943

2. 1945

3. 1947

4. 1949

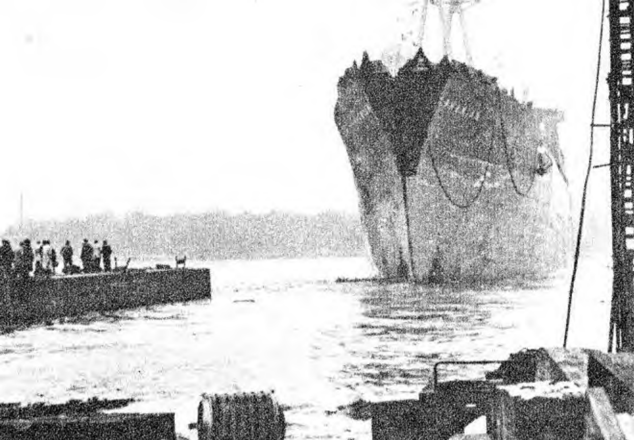
5. 1954

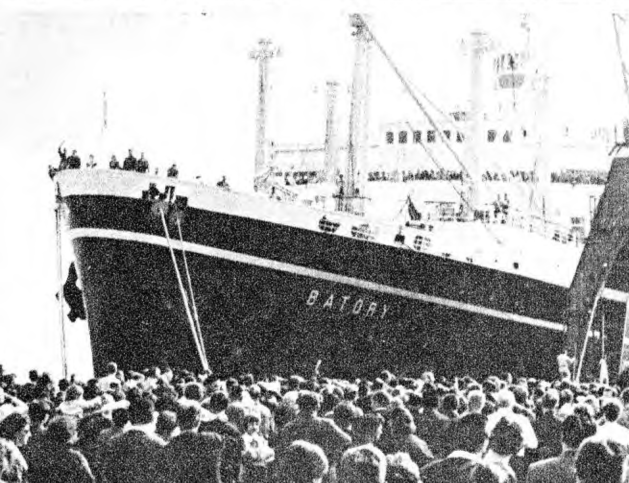

6. 1956

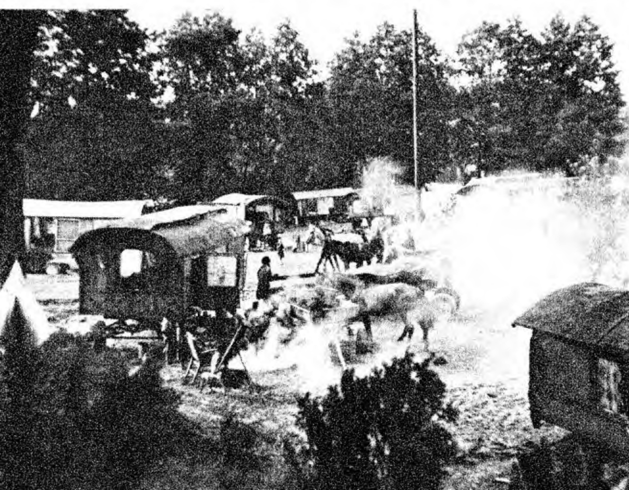

7. 1960

8. 1961

9. 1963

10. 1964

39. JEDEN KLUCZ DO DZIESIĘCIU POSTACI

Ta zagadka jest tylko na pozór trudna. Dla starszych miłośników filmu jej rozwiązanie będzie fraszką. Oto dziesięć postaci kobiecych — bohaterek różnych utworów literackich i filmów zrealizowanych na ich podstawie. Obok — nazwiska pisarzy, którzy postacie te stworzyli. Nieprzypadkowo znalazły się tu razem bohaterki dzieł z różnych epok i o bardzo różnej wartości artystycznej. Bo choć pisarzy nie łączy ze sobą nic — ich bohaterki połączyło na ekranie coś, co właśnie trzeba odgadnąć. A więc co wspólnego mają ze sobą te panie?

1. Księżna Elisabeth Dohna — Selma Lagerlöf
2. Elena — Blasco Ibanez
3. Anna Karenina — Lew Tołstoj
4. Anna Christie — Eugene O'Neill
5. Zuzanna Lenox — David Graham Phillips
6. Tancerka Gruzinskaja — Vicki Baum
7. Maria (Zara) — Luigi Pirandello
8. Katrin — Somerset Maugham
9. Marguerite Gauthier — Alexander Dumas syn
10. Maria Walewska — Wacław Gąsiorowski

40. NIE TYLKO DISNEY...

Film animowany (rysunkowy, kukiełkowy, wycinankowy), choć jest bardzo specyficzną dziedziną kinematografii, posiada już swoją bogatą historię, zastęp własnych klasyków i nowatorów, a także plejadę gwiazd. Jego rozwój i osiągnięcia kojarzą się zazwyczaj z nazwiskiem Walta Disneya, który wprawdzie spopularyzował tę dziedzinę filmu, był przez długi czas jej niekoronowanym królem i najpoważniejszym producentem — ale film animowany nie zaczyna się przecież i nie kończy na Disneyu.. A więc — wskaż właściwą z trzech podanych odpowiedzi.

1. Kto uważany jest powszechnie za „ojca filmu rysunkowego"?
   Władysław Starewicz
   Emil Cohl
   Jiři Trnka

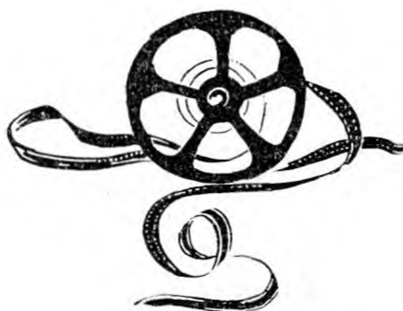
2. Który twórca pierwszy zastosował film rysunkowy dla celów naukowych oraz występował na ekranie razem ze swymi rysunkowymi bohaterami?
   Max Fleischer
   Walt Disney
   Aleksander Ptuszko

3. Kto jest starszy, a kto młodszy od Mickey Mouse?
   Gina Lollobrigida
   Jeanne Moreau
   Wojciech Siemion

4. Kto był pionierem polskiego filmu rysunkowego w okresie międzywojennym?
   Jerzy Zaruba
   Włodzimierz Kowańko
   Eryk Lipiński

5. Jaki był pierwszy pełnometrażowy film rysunkowy?
   Królewna Śnieżka
   Pinokio
   Nowy Guliwer

6. Co oznacza nazwa „Bratři w triku"?	Tytuł filmu Trójkę bohaterów kreskówek Zespół realizatorski
7. Któremu twórcy zawdzięcza po wojnie swój rozwój abstrakcyjny i surrealistyczny film rysunkowy?	Picasso Salvador Dali Mac Laren
8. Ile pojedynczych zdjęć (klatka po klatce) trzeba wykonać, by powstał 10-minutowy film animowany?	1 440 7 200 14 400
9. Kto jest autorem głośnych filmów rysunkowych *Krótka historia*, *Siedem sztuk pięknych* i *Homo sapiens?*	Paul Grimault Popescu Gopo Eduard Hofman
10. Jacy dwaj polscy twórcy filmów animowanych zdobyli w latach 1957—66 największą ilość czołowych nagród na festiwalach międzynarodowych?	Borowczyk i Lenica Lorek i Nehrebecki Janik i Szczechura

41. REŻYSER — AKTOREM, AKTOR — REŻYSEREM

Reżyseria filmu to najtrudniejsze i najbardziej odpowiedzialne zadanie twórcze w kinematografii. Aktor zaś to najważniejszy element widowiska filmowego. Trafiają się jednak indywidualności tak wszechstronnie utalentowane, że potrafią obie te funkcje połączyć, występując równocześnie po obu stronach kamery filmowej. Są wybitni aktorzy, którzy stali się nie mniej słynnymi reżyserami, bywa też odwrotnie.
Wymień nazwiska znanych reżyserów-aktorów, związanych z następującymi filmami:

1. *Dzisiejsze czasy* (1936)
2. *Żywy trup* (1929)
3. *Bulwar Zachodzącego Słońca* (1950)
4. *Tam, gdzie rosną poziomki* (1958)
5. *Dama z Szanghaju* (1948)
6. *Matka i córka* (1960)
7. *Sierioża* (1960)
8. *Hamlet* (1948)
9. *Mój wujaszek* (1957)
10. *Walkower* (1965)

42. DYNASTIE PRAWDZIWE I PRZYPADKOWE

Wśród znanych ludzi filmu często spotykacie twórców o tych samych nazwiskach. Czasem prowadzi to do zabawnych nieporozumień, czasem utrudnia zorientowanie się „kto jest kto". Jak w każdej dziedzinie, tak i w filmie pracują nieraz całe dynastie twórców, potwierdzając istnienie rodzinnych talentów i zainteresowań, ale często są to zbieżności całkowicie przypadkowe. Kim są i co łączy ze sobą tych twórców?

1. Aleksander FORD
   Glenn FORD
   John FORD

2. Ethel BARRYMORE
   John BARRYMORE
   Lionel BARRYMORE

3. Renzo ROSSELLINI
   Roberto ROSSELLINI
   Renzo ROSSELLINI

4. Dick POWELL
   Michael POWELL
   William POWELL

5. Don TAYLOR
   Elizabeth TAYLOR
   Robert TAYLOR

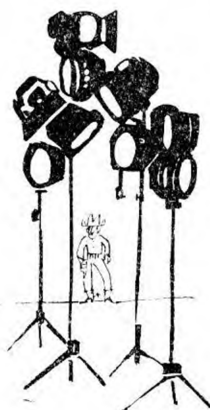
6. Anthony MANN
   Daniel MANN
   Delbert MANN

7. Alexander KORDA
Vincent KORDA
Zoltan KORDA

8. Maria SCHELL
Maximilian SCHELL
Immy SCHELL

9. Charles CHAPLIN
Sydney CHAPLIN
Geraldine CHAPLIN

10. Henry FONDA
Jane FONDA
Peter FONDA

43. PROSZĘ O DOWÓD OSOBISTY!

Do tradycji zawodu aktorskiego — i nie tylko aktorskiego — należy używanie pseudonimów. Dźwięczny pseudonim zastępuje często właściwe, niezbyt efektownie brzmiące nazwisko aktora, służąc łatwiejszej popularyzacji artysty wśród publiczności. Zwłaszcza w Hollywood kreowanie niemal każdej nowej gwiazdy łączyło się z wynalezieniem najodpowiedniejszego dla niej pseudonimu, przy czym zwracano uwagę nie tylko na jego brzmienie, ale i na ilość sylab, których nie mogło być więcej niż dwie. Wielokrotne powtarzanie bowiem zbyt długiego nazwiska w sloganach propagandowych, ogłoszeniach, napisach neonowych itp. podnosiło znacznie koszty reklamy. Osądźcie zresztą sami, czy mieli powód do zmiany nazwiska ci oto doskonale wam znani aktorzy filmowi. Jak brzmią ich pseudonimy?

1. Apolonia Chałupiec
2. Norma Jean (Baker) Mortenson
3. Simone Kaminker
4. Adolf Bagiński
5. Greta Louisa Gustafsson
6. Issur Demsky Danielowitch
7. Maria Magdalena von Losch
8. Sofia Scicoione
9. Marina de Poliakoff-Baydaroff
10. Marion Michael Morrison

44. MĄŻ REŻYSEREM, ŻONA AKTORKĄ

Jak w każdej dziedzinie, tak i w filmie nierzadkie są wypadki, gdy wspólne zainteresowania łączą artystów nie tylko więzami twórczości artystycznej, ale i węzłem małżeńskim — choć nie zawsze dozgonnym. Historia kina odnotowuje wiele filmów, które powstały z udziałem reżysera-męża i żony-aktorki. Niestety, historia milczy, czy rezultat artystyczny został osiągnięty dzięki energii mężowskiej batuty reżyserskiej wobec gwiazdy, czy — odwrotnie. Toteż nie na tym polega nasza zagadka. Chodzi o to, aby odgadnąć nazwisko reżysera — męża każdej z wymienionych gwiazd, kierując się podanym tytułem filmu. Kto chce może podać dalsze tytuły, które mamy tym parom do zawdzięczenia.

1. Lubow Orłowa — *Świat się śmieje* (1934)
2. Ingrid Bergman — *Strach* (1954)
3. Brigitte Bardot — *I Bóg stworzył kobietę* (1956)
4. Françoise Rosay — *Zwyciężyły kobiety* (1935)
5. Rita Hayworth — *Dama z Szanghaju* (1947)
6. Giulietta Masina — *La Strada* (1954)
7. Martine Carol — *Natalia* (1955)
8. Lucyna Winnicka — *Pod gwiazdą frygijską* (1954)
9. Tamara Makarowa — *Ludzie i bestie* (1962)
10. Anna Karina — *Alphaville* (1965)

45. PROSIMY USTAWIĆ SIĘ WEDŁUG WIEKU!

Wyobraźcie sobie, że dziesiątka popularnych aktorów i aktorek chce wsiąść do warszawskiego autobusu w godzinach szczytu. Uprzejmi wielbiciele ustępują im oczywiście miejsca, a sami aktorzy ustawiają się karnie w kolejce — z tym, że młodsi ustępują miejsca starszym. Początkowo jest małe zamieszanie, bo żadna z gwiazd nie chce korzystać — wielbiciele patrzą! — z przywilejów starszeństwa. W końcu postanawiają, że ustawią się według wieku bez względu na płeć. Okazuje się wówczas, że różnica wieku pomiędzy poszczególnymi aktorami wynosi trzy lata, a panie i panowie idealnie przeplatają się ze sobą. Jaka była kolejność osób, skoro Burt Lancaster okazał się najstarszym?

PANIE	PANOWIE
Jana Brejchova	Franco Interlenghi
Olivia de Havilland	Albert Finney
Gina Lollobrigida	Louis Jourdan
Sophia Loren	Burt Lancaster
Giulietta Masina	Marcello Mastroianni

46. BOHATEROWIE FILMÓW-LAUREATÓW

W ciągu ostatnich kilku lat kinematografia radziecka dokonała olbrzymiego skoku naprzód, nie tylko podwajając liczbę produkowanych filmów fabularnych, która dziś przekracza już 120 rocznie — ale także odnosząc sukcesy artystyczne w skali światowej. Najwybitniejsze filmy radzieckie, dzięki swym wysokim walorom problemowym, realizatorskim i aktorskim, zdobyły wiele czołowych nagród na festiwalach. Sukcesy te są udziałem zarówno „nowej fali" debiutantów, jak też zasłużonych realizatorów przeżywających dziś niejako swą „drugą młodość". Oto bohaterowie dziesięciu najgłośniejszych z tych filmów. Odgadnijcie ich tytuły.

1. Korespondent wojenny Sincew wycofuje się wraz z armią, która, ponosząc olbrzymie straty, ustępuje pod naporem wojsk hitlerowskich — aż pod Moskwę.

2. Młoda dziewczyna zostaje mianowana komisarzem na okręcie wojennym, którego anarchizująca załoga stopniowo ulega jej autorytetowi.

3. Weronika bezskutecznie czeka wiadomości od ukochanego z frontu; uwiedziona, wychodzi nieszczęśliwie za mąż, w końcu zostaje sama, wciąż łudząc się, że ukochany powróci.

4. Pięcioletni chłopiec zaprzyjaźnia się z mężczyzną, który żeni się z jego matką i darzy malca rodzicielską miłością.

5. Świeżo promowany oficer, por. Iwlew, otrzymuje w ostatnich dniach wojny polecenie odwiezienia samochodem rannego żołnierza i brzemiennej Niemki...

6. Młodziutki żołnierz otrzymuje krótki urlop z frontu i jadąc odwiedzić matkę, poznaje w pociągu dziewczynę, ale ich miłość urywa się...

7. Szofer Andrzej Sokołow dostaje się w czasie wojny do niewoli, przechodzi gehennę hitlerowskiego obozu, a gdy wraca do swoich, jest człowiekiem załamanym, któremu wojna odebrała wszystko.

8. Pilot Aleksy Astachow i jego dziewczyna są uosobieniem kolei losu jednego pokolenia, które w pracy i walce przeszło trudne doświadczenia lat wojny, gorycz niesprawiedliwości okresu kultu jednostki i doczekało nowych, szczęśliwych dni.

9. Młody fizyk Gusiew staje przed trudnymi dylematami zarówno w życiu osobistym, jak i w dziedzinie prowadzonych przez siebie badań nad kontrolowaną reakcją termojądrową, których kontynuowanie może oznaczać dlań wyrok śmierci.

10. Dwunastoletni Iwan, straciwszy w czasie wojny matkę i dom rodzinny, zostaje zwiadowcą na froncie; w snach i wspomnieniach powraca często do szczęśliwych dni dzieciństwa.

47. BĄDŹ DZIESIĄTYM „GNIEWNYM"!

Popularną rubryką tygodnika „Film" jest tabela, w której „dziewięciu gniewnych ludzi" punktuje wszystkie wchodzące na nasze ekrany filmy. Jest to oczywiście bardzo uproszczony system oceny, niemniej jednak średnia tych dziewięciu ocen daje pewne pojęcie o wartości filmów w oczach krytyków. System punktowania jest następujący: znakomity film otrzymuje 6 punktów, bardzo dobry — 5, dobry — 4, dyskusyjny — 3, słaby — 2, zły — 1. Bądź i Ty „gniewnym" krytykiem i daj swe oceny wymienionym niżej filmom polskim i zagranicznym. Następnie porównaj swoją punktację z punktacją „Filmu". Jeśli Twoja ocena będzie wyższa — to znaczy, że jesteś niezbyt „gniewny", jeśli niższa — jesteś surowszy od samych „gniewnych" i na pewno chętnie przyjmą Cię do swego grona.

1. *Gangsterzy i filantropi* — reż. Jerzy Hoffman i Edward Skórzewski (główne role: Gustaw Holoubek, Wiesław Michnikowski).
2. *Nóż w wodzie* — reż. Roman Polański (Leon Niemczyk, Jolanta Umecka).
3. *Kochajmy Syrenki* — reż. Jan Rutkiewicz (Bohdan Łazuka, Jacek Fedorowicz).
4. *Jak być kochaną* — reż. Wojciech Has (Barbara Krafftówna, Zbigniew Cybulski).
5. *Piękna Angelika* — reż. Bernard Borderie (Michèle Mercier, Jean-Louis Trintignant).
6. *W 80 dni dookoła świata* — reż. Michael Anderson (David Niven, Shirley McLaine).
7. *Rio Bravo* — reż. Howard Hawks (John Wayne, Dean Martin).
8. *Viridiana* — reż. Luis Bunuel (Silvia Pinal).
9. *Dziecko wojny* — reż. Andrzej Tarkowski (Kola Burlajew).
10. *Chata wuja Toma* — reż. Geza Radvanyi (O. W. Fischer, Mylène Demongeot, John Kitzmiller).

48. O CZYM MÓWIĄ TE KSIĄŻKI I KTO JE NAPISAŁ?

Prawdziwy miłośnik kina nie może się dziś obejść bez prasy i literatury filmowej. Dzięki nim ma możność stale pogłębiać swe zainteresowania historią, teorią i estetyką filmu, lepiej rozumieć skomplikowane problemy współczesnego kina i z satysfakcją oglądać nawet najtrudniejsze filmy. Dorobek polskiej literatury filmowej, wzbogaconej przekładami prac obcych autorów, jest dość poważny.
Czy pamiętacie o jakich sprawach filmu mówią te książki i kto je napisał?

1. *Dziesiąta Muza*
2. *Historia sztuki filmowej*
3. *Cuda kina*
4. *Po namyśle*
5. *Sztuka faktów*
6. *Seans mitologiczny*
7. *Od Caligariego do Hitlera*
8. *Wstęp do badania dzieła filmowego*
9. *Język filmu*
10. *Film i rzeczywistość*

49. FILM W POEZJI

Kino, filmy, gwiazdy są niekiedy tematem utworów poetyckich. Temat ten zaczyna pojawiać się w poezji już na początku lat dwudziestych, gdy jeszcze nie wszyscy twórcy i znawcy sztuki skłonni byli uznawać film za nową, obiecującą dziedzinę twórczości artystycznej. Jako jedni z pierwszych pisali wiersze o filmie Majakowski i Apollinaire. Poddając się inspiracji kina, poeci nie tylko odkrywają film jako fakt społeczny i estetyczny, źródło nowych wzruszeń i wrażeń — czasem sposób widzenia świata przez kamerę filmową podpowiada im nowe środki poetyckiej ekspresji, zachęca do metaforycznej konfrontacji filmu z życiem. Oto poświęcone sprawom filmu fragmenty dziesięciu utworów. Połączcie z właściwymi tekstami nazwiska następujących poetów:

Roman BRATNY, Władysław BRONIEWSKI, Tytus CZYŻEWSKI, Konstanty Ildefons GAŁCZYŃSKI, Światopełk KARPIŃSKI, Maria PAWLIKOWSKA-JASNORZEWSKA, Antoni SŁONIMSKI, Anatol STERN, Julian TUWIM (2 fragmenty)

1. W puszce z ołowiu zostaną konserwy.
Śliska błona filmowa. Dziennik „Paramountu".
Skok z piętnastego piętra. Nowy tank. Manewry.
Prawdziwy trup Chińczyka z mandżurskiego frontu.
Nowy pancernik wypływa ze stoczni.
Zboże się pali, kawa w morze leci.
W przyszłości, gdy się obraz taki uwidoczni,
Bardzo proszę pamiętać, że ja byłem przeciw.

— — — — — — — — — —

2. Grają skrzypce, a w skrzypcowy amarant
wjeżdża cowboy, wspaniały bandyta.
Mustang rzuca się pod nim jak baran,
łącząc w skoku wszystkie cztery kopyta.

— — — — — — — — — —

Coś się w duszy śmieje, a coś płacze
i tak mówi patrząc tęsknie z ukrycia:
„Drugi raz — od początku inaczej —
może uda się piękny film życia..."

3. Najlepsze te małe kina
w rozterce i udręce,
z krzesłami wyściełanymi
pluszem czerwonym jak serce.

4. Spotkali się w święto o piątej przed kinem
Miejscowa idiotka z tutejszym kretynem.
Tutejsza idiotko — rzekł kretyn miejscowy —
Czy pragniesz pójść ze mną na film przebojowy?
Miejscowa kretynka odrzekła: — Z ochotą,
Albowiem cię kocham, tutejszy idioto.

5. Milczeć!... „Scenariusz! Scenariusz!" Scenariusz tutaj — to ja.
Ja widzę prawdę na świecie. I ja ten świat poprawię.
Świat nie jest fotogeniczny, świat straszne błędy ma.
Ja go — ustawię!
Robimy nowy film!
Super-hiper-nadarcydzieło!
Przełom!
Puścić na świat
Wszystkie jupitery!
Miliardy, tryliardy świec!
Tak. O, jak jasno! Teraz widzę was, statyści, fuszery,
Coście sknocili życie — taką piękną rzecz!

6. Kino Palace: mord w Bombaju
aju aju aju aju
morze auto cztery drzewa
ktoś na portiera się gniewa

Olaf Föns na nerwach gra mi
Jak tu strasznie czuć śledziami
Pchła ugryzła Helę w łydkę
Jakie on ma zęby brzydkie
Ktoś nade mną stanął stoi
Czy pan Boga się nie boi...

7. Poszły dziatki raz do kina
Tam — okropne widowisko:
Gołe policzki wypina
Polskie dobre dziewiczysko.
Obok, we krwi, Brodzisz brodzi,
Zmiękła Jadzia niby klajster.
Ptaszek — „słowik" gra w ogrodzie,
W restaurancie — policmajster.

8. Byłem w kinie, i aktorka drobna,
miła, ładna, dobrze, że nie „gwiazda",
do kogoś mi była podobna,
choć wyglądała, jak każda.
Tę aktorkę z kina, z Warszawy
pamiętam i myślę: urocza,
myślę: skoro już wieńce sławy,
po co kurze łapki przy oczach?

9. Głowę spuścił — tylko mundur widział własny
— już się w głowie trochę mąci —
film na sali norymberskiej wyświetlali,
film o wstrząsającej miłości.
Głowę spuścił — lecz odblaskiem na guziku szu-
mi film — na ten guzik z okrzykami wspinają
się dzieci,
potem cicho zjeżdżają jak błysk...

10. Melonik — motyl, fryga, chrząszcz.
Pałeczką czarnoksięską — laska.
Wszyscy na niego. Lecz on wciąż
Wszystkim wywija się jak wąż...
Ach, spójrzcie, spójrzcie, jeśli łaska!

50. MONTUJEMY FILM

Jak wiadomo, w czasie realizacji filmu poszczególne ujęcia, sceny i epizody nie są nakręcane w tej kolejności, w jakiej oglądamy je później na ekranie. Podyktowane jest to wieloma względami organizacyjnymi (kolejnością budowy dekoracji i racjonalnym ich wykorzystaniem, terminami wyjazdów w plener itp.). Porządkowanie i łączenie oddzielnych fragmentów następuje dopiero w czasie montażu.
Oto dziesięć scen z popularnego filmu Aleksandra Forda *Krzyżacy*. Ułóżcie je w tej kolejności, w jakiej pojawiają się na ekranie.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

II.

I.

J.

odpowiedzi

1. JAK POWSTAJE FILM?

1. Napisanie scenariusza. Scenariusz — to ujęta w literacką formę treść przyszłego filmu. Może to być nowela lub krótka powieść o objętości 50—100 stron maszynopisu — napisana tak, by jej fabułę można było przekształcić w konkretne sytuacje, sceny, epizody. Scenariusz zapoznaje nas z problematyką, bohaterami i przebiegiem akcji filmu.

2. Opracowanie scenopisu. W scenopisie znajdujemy już dokładny opis każdej sceny i każdego ujęcia oraz sposobu ich sfilmowania, a także ostateczny tekst dialogu. Ze scenopisu wynika, w jakich miejscach (plener) i w jakich dekoracjach (atelier) będą się odbywały zdjęcia, ilu aktorów i statystów weźmie w nich udział, jakie będą potrzebne kostiumy, dekoracje, rekwizyty itp. Scenopis — to podstawa realizacji filmu; w czasie zdjęć reżyser (lub jego asystent) nie wypuszcza go z ręki.

3. Kosztorys — tak samo jak i cały plan produkcyjny — można wykonać dopiero na podstawie scenopisu.

4. Angażowanie aktorów. O ile od strony artystycznej ważną rzeczą jest dobór właściwych aktorów do odpowiednich ról, o tyle pod względem organizacyjnym decyduje precyzyjne ułożenie terminarza udziału aktorów w zdjęciach, jako że z reguły występują oni także w teatrach i to często nie w miejscu realizacji filmu.

5. Gdy zaangażowani są aktorzy, można szyć dla nich kostiumy. Budowa dekoracji może oczywiście rozpocząć się wcześniej.

6. Charakteryzacja — opracowana przed zdjęciami dla poszczególnych wykonawców — jest czynnością żmudną, powtarzającą się w każdym dniu zdjęciowym.

7. Zdjęcia — to najważniejsze stadium realizacji filmu. To, co — zgodnie ze scenopisem oraz koncepcją reżysera i operatora — utrwali na taśmie kamera, zo-

baczymy na ekranie. Wbrew pozorom poszczególne sceny i ujęcia nie są nakręcane w tej kolejności, w jakiej oglądamy je w filmie. Decydują tutaj względy organizacyjne (np. wszystkie sceny rozgrywające się w danej dekoracji lub scenerii kręci się „za jednym zamachem", najpierw kręci się plany ogólne — potem zbliżenia aktorów itp.), a także pora roku, dnia, możliwości techniczne. Porządkowanie nakręconego materiału zdjęciowego następuje dopiero w fazie montażu.

8. Montaż — to selekcja i łączenie nakręconych ujęć w sceny, epizody i większe całości dramaturgiczne filmu. Montaż jest nie tylko funkcją techniczną — sposób zmontowania filmu ma olbrzymie znaczenie dla plastyki i stylu dzieła, od niego zależy tempo, nastrój, rytm, komunikatywność scen, a więc momenty związane z dramatyczną wyrazistością filmu.

9. Udźwiękowienie obejmuje zazwyczaj nagranie ilustracji muzycznej, szmerów itp. oraz tych partii dialogu, które były filmowane w niekorzystnych warunkach akustycznych (np. w plenerze).

10. Wykonanie kopii w laboratorium — to ostatni etap produkcji filmu.

2. CO OZNACZAJĄ TE NAZWY?

1. Ożywianie rysunków lub przedmiotów (kukiełek, wycinanek itp.) za pomocą zdjęć poszczególnych faz ruchu, co na ekranie daje wrażenie ruchu ciągłego.

2. Określenie wielkości osób lub przedmiotów w kadrze (obrazie obramowanym krawędzią klatki filmowej). W typowej nomenklaturze rozróżnia się: plan ogólny — postacie widziane w pewnej odległości wraz z otaczającym je krajobrazem czy też całą dekoracją; plan pełny — postacie wypełniają sobą całą wysokość kadru; plan średni (zwany też amerykań-

skim) — postacie sfilmowane do kolan; półzbliżenie — postacie sfilmowane do wysokości piersi; zbliżenie — twarz lub inny obiekt wypełnia sobą cały kadr; szczegół (detal, wielki plan) — np. oko, usta, ręka lub fragment obiektu ukazany w dużym zbliżeniu. W potocznej gwarze filmowej używa się także określenia „na planie", czyli na miejscu zdjęć, w zasięgu widzenia kamery filmowej.

3. System filmu panoramicznego, pozwalający, dzięki odpowiedniej optyce, uzyskiwać szerokoekranowy obraz przy użyciu normalnej (35 mm) taśmy.

4. Podkładanie dialogów w innym języku przez dostosowanie tekstu tłumaczenia i jego interpretacji do poruszeń ust aktorów na ekranie. Jedna z metod uprzystępnienia widzom obcojęzycznych filmów.

5. Miniatura dekoracji; jako jej projekt może być pomocna przy budowie dekoracji normalnych rozmiarów albo zastępować ją przy zdjęciach kombinowanych (trickowych).

6. Łączenie ujęć filmowych — jedna z podstawowych, technicznych i artystycznych czynności przy realizacji filmu. Kolejność, długość, rytm ujęć filmowych decydują w dużym stopniu o walorach plastycznych i dramatycznych utworu filmowego.

7. Wykonywanie zdjęć z poprzednio nagranym dźwiękiem, przede wszystkim — śpiewem, pozwalające aktorowi swobodnie poruszać się przed kamerą (np. wykonywać ewolucje taneczne). Aktor nie jest wtedy zupełnie skrępowany mikrofonem, ale musi poruszać ustami stosownie do wykonanego uprzednio nagrania. System stosowany w telewizji przy występach piosenkarzy.

8. Dostosowanie dźwięku (szmerów, muzyki) do obrazu jest jedną z ważnych funkcji przy realizacji filmu — dźwięk i obraz są utrwalane na oddzielnych taśmach, a ich współbrzmienie lub kontrast decydują o wielu efektach artystycznych.

9. Zwrot kamery w czasie zdjęć za poruszającym się obiektem lub szybka zmiana pola widzenia. Stąd kierujący kamerą operator nazywany jest szwenkierem.

---

10. Tło (np. plenerowe) dla scen nakręcanych w atelier można uzyskać za pomocą tylnej projekcji obrazu na ekran ustawiony z tyłu lub z boku aktorów (np. krajobraz przesuwający się za oknami pociągu lub samochodu).

3. ICH PIERWSZA ROLA

Wszyscy wymienieni aktorzy wystąpili po raz pierwszy po wojnie w jednym filmie: *Zakazane piosenki* (1946). Niektórzy z nich debiutowali dopiero na ekranie: Hanka Bielicka (śpiewaczka uliczna), Henryk Borowski (powstaniec), Alina Janowska (śpiewaczka w podwórzowej orkiestrze), Andrzej Łapicki (jeden z zamachowców), Zofia Mrozowska (żydowska dziewczyna — śpiewaczka podwórzowa), Danuta Szaflarska (Halina, główna rola), Jan Świderski (Ryszard, narzeczony bohaterki). Pozostali występowali już w filmie przed wojną, co najmniej w rolach epizodycznych, a w *Zakazanych piosenkach* odtworzyli następujące postacie: Jerzy Duszyński (Roman, główna rola męska), Jan Kurnakowicz (Cieślak, tchórzliwy sąsiad), Leon Pietraszkiewicz (żołnierz-inwalida — uliczny śpiewak).

4. CZY PAMIĘTASZ TE KREACJE?

1. Kazimierz Opaliński — *Człowiek na torze*. Inne bardziej znane filmy: *Czarne skrzydła* (dyrektor kopalni), *Gangsterzy i filantropi* (I nowela — sędzia-emeryt), *Droga na zachód* (maszynista Walczak) — ogółem ok. 30 ról filmowych.

2. Adolf Dymsza — *Sprawa do załatwienia* (pasażer w sleepingu, kierowca taksówki, prelegent-gaduła,

kelner, referent-biurokrata, ekspedient, bokser, bi'ki-niarz). *Café pod Minogą* (Maniuś Kitajec), *Nikodem Dyzma* (rola tytułowa), *Irena, do domu!* (Majewski), *Skarb* (Fredek Ziółko) i in. — wraz z filmami przedwojennymi ogółem ok. 30 ról filmowych.

3. Gustaw Holoubek — *Pętla. Gangsterzy i filantropi* (Profesor — szef bandy), *Jutro premiera* (autor sztuki), *Historia żółtej ciżemki* (Wit Stwosz), *Marysia i Napoleon* (Napoleon) i in. — ogółem ok. 30 ról filmowych.

4. Zbigniew Cybulski — *Popiół i diament. Jak być kochaną* (aktor Rawicz), *Do widzenia, do jutra* (Jacek), *Rękopis znaleziony w Saragossie* (Van Worden) i in. — ogółem ok. 25 ról filmowych.

5. Bogumił Kobiela — *Zezowate szczęście. Kryptonim Nektar* (dziennikarz), *Zacne grzechy* (brat Bertold), *Popiół i diament* (sekretarz Drewnowski) i in. — ogółem ok. 20 ról filmowych.

6. Lucyna Winnicka — *Matka Joanna od Aniołów;* kreacja nagrodzona „Kryształową Gwiazdą" we Francji. *Pociąg* (Marta), *Prawdziwy koniec wielkiej wojny* (Róża), *Pod gwiazdą frygijską* (Madzia) i in. — ogółem ok. 20 ról filmowych.

7. Wiesław Gołas — *Ogniomistrz Kaleń. Dom bez okien* (cyrkowiec Robert), *Mąż swojej żony* (bokser Ciapała), *Dezerter* (Heinrich) i in. — ogółem ok. 30 ról filmowych.

8. Henryk Bąk — *Kwiecień. Zacne grzechy* (ojciec Makary), *Czas przeszły* (esesman Weber), *Rok pierwszy* (Tatarczuk) i in. — ogółem ok. 25 ról filmowych.

9. Daniel Olbrychski — *Popioły. Ranny w lesie* (partyzant Koral), *Potem nastąpi cisza* (por. Olewicz), *Bokser* (Szczepaniak), *Jowita* (architekt-lekkoatleta Arens) i in. — ogółem ok. 10 ról filmowych.

10. Barbara Krafftówna — *Jak być kochaną.* Kreacja nagrodzona na festiwalu w San Francisco 1963. *Jutro premiera* (suflerka), *Nikt nie woła* (Niura), *Popiół i diament* (rozpaczająca Stefka) i in. — ogółem ok. 15 ról filmowych.

---

5. ICH PIERWSZY FILM POWOJENNY

1. *Zakazane piosenki* (1946) — pierwszy powojenny film Buczkowskiego i zarazem pierwszy film polski zrealizowany po wojnie. Przedwojenne filmy tegoż reżysera: *Szaleńcy* (1928), *Gwiaździsta eskadra* (1930), *Szyb L. 23* (1932), *Rapsodia Bałtyku* (1935), *Straszny dwór* (1936), *Wierna rzeka* (1936), *Florian* (1938), *Biały Murzyn* (1939), *Testament profesora Wilczura* (1939). Dalsze powojenne: *Skarb* (1948), *Pierwszy start* (1950), *Przygoda na Mariensztacie* (1953), *Sprawa pilota Maresza* (1955), *Deszczowy lipiec* (1957), *Orzeł* (1958), *Czas przeszły* (1961), *Smarkula* (1963), *Przerwany lot* (1964), *Marysia i Napoleon* (1966).

2. *Ulica Graniczna* (1948). Przedwojenne filmy tegoż reżysera: *Mascotte* (1930), *Legion ulicy* (1932), *Przebudzenie* (1934), *Sabra* (1934), *Nie miała baba kłopotu* (1935 — wespół z Michałem Waszyńskim), *Ludzie Wisły* (1937 — wespół z Jerzym Zarzyckim). Dalsze powojenne: *Młodość Chopina* (1951), *Piątka z ulicy Barskiej* (1953), *Krzyżacy* (1960), *Pierwszy dzień wolności* (1964), *Kłopoty kobiet* (1966 — zrealizowany w Szwajcarii).

3. *Ostatni etap* (1948). Dalsze filmy: *Żołnierz zwycięstwa* (1953), *Opowieść atlantycka* (1955), *Pożegnanie z diabłem* (1956), *Król Maciuś I* (1957), *Spotkania w mroku* (1960), *Historia współczesna* (1960), *Koniec naszego świata* (1964), *Gorąca linia* (1965).

4. *Gromada* (1951) — reż. wespół z Kazimierzem Sumerskim. Dalsze filmy: *Celuloza* (1953), *Pod gwiazdą frygijską* (1954), *Cień* (1956), *Prawdziwy koniec wielkiej wojny* (1957), *Pociąg* (1959), *Matka Joanna od Aniołów* (1960), *Faraon* (1966).

5. *Krzyż walecznych* (1959). Dalsze filmy: *Nikt nie woła* (1959), *Ludzie z pociągu* (1961), *Tarpany* (1962), *Milczenie* (1963), *Upał* (1964), *Ktokolwiek wie...* (1966).

6. *Błękitny krzyż* (1955). Dalsze filmy: *Człowiek na torze* (1956), *Eroica* (1957), *Zezowate szczęście* (1959), *Pasażerka* (1963 — nieskończony, wszedł na ekran po śmierci reżysera i uzyskał nagrodę w Cannes 1964).

---

7. *Skarb kapitana Martensa* (1957). Dalsze filmy: *Zamach* (1958), *Sygnały* (1959), *Powrót* (1960), *Wyrok* (1961), *Zerwany most* (1963), *Skąpani w ogniu* (1964), *Barwy walki* (1965), *Niedziela sprawiedliwości* (1966), *Mocne uderzenie* (1967).

8. *Dom na pustkowiu* (1949). Dalsze filmy: *Warszawska premiera* (1951), *Pierwsze dni* (1951), *Sprawa do załatwienia* (1953 — reż. wespół z Janem Fethke), *Autobus odjeżdża 6.20* (1954), *Godziny nadziei* (1955), *Nikodem Dyzma* (1956), *Kapelusz pana Anatola* (195), *Ostatni strzał* (1958), *Pan Anatol szuka miliona* (1958), *Inspekcja pana Anatola* (1959), *Dziś w nocy umrze miasto* (1961), *Spóźnieni przechodnie* (1962), *Spotkanie w Bajce* (1963), *Naprawdę wczoraj* (1963), *Sposób bycia* (1966).

9. *Pokolenie* (1954). Dalsze filmy: *Kanał* (1956), *Popiół i diament* (1958), *Lotna* (1959), *Niewinni czarodzieje* (1960), *Samson* (1961), *Powiatowa lady Makbet* (1962 — zrealizowany w Jugosławii), *Miłość dwudziestolatków* (1962 — polska nowela), *Popioły* (1965), *Bramy raju* (1967 — produkcji jugosłowiańsko-angielskiej).

10. *Miasto nieujarzmione* (1950). Przedwojenne filmy tegoż reżysera: *Ludzie Wisły* (1937 — wespół z Aleksandrem Fordem), *Żołnierz królowej Madagaskaru* (1939). Dalsze powojenne: *Uczta Baltazara* (1954), *Ziemia* (1956), *Zagubione uczucia* (1957), *Żołnierz królowej Madagaskaru* (1958), *Biały niedźwiedź* (1959), *Klub kawalerów* (1962), *Liczę na wasze grzechy* (1963), *Kochankowie z Marony* (1966), *Komedie pomyłek* (1967 — nowela *Komedia z pomyłek*).

6. PROBLEMATYKA WSPÓŁCZESNA W POLSKIM FILMIE

1. *Pierwsze dni* reż. Jana Rybkowskiego, wg powieści Bohdana Hamery *Na przykład Plewa*. Historia stróża fabrycznego, który staje się świadomym robotnikiem i dobrym fachowcem, a w krytycznej chwili

pomaga ująć dywersantów. Nagrodzona kreacja Jana Ciecierskiego.

2. *Skarb* reż. Leonarda Buczkowskiego. Komedia o perypetiach kilkunastu lokatorów jednego mieszkania poszukujących ukrytego w murach skarbu. Zabawnie uchwycony folklor warszawski. Duże powodzenie w kraju i za granicą.

3. *Piątka z ulicy Barskiej* reż. Aleksandra Forda, wg powieści Kazimierza Koźniewskiego. Historia pięciu warszawskich chłopców i walki o przywrócenie ich społeczeństwu, rzucona na tło budowy trasy W-Z. Film nagrodzony w Cannes 1954.

4. *Wiano* reż. Jana Łomnickiego. Tragedia ułomnej dziewczyny wiejskiej, oszukanej przez kochanka, i historia nauczyciela, który opuszcza sfanatyzowaną wieś.

5. *Czas przeszły* reż. Leonarda Buczkowskiego, wg scenariusza Andrzeja Szczypiorskiego. Równoległe historie — bojownika podziemia w Polsce, niesłusznie oskarżonego przez współtowarzyszy, oraz szefa gestapo, zwolnionego od winy przez sąd NRF.

6. Dwa filmy poruszały ten problem: *Koniec nocy*, zrealizowany przez absolwentów łódzkiej szkoły filmowej, i *Lunatycy* reż. Bohdana Poręby. Ostatnio także — *Banda* (1965) reż. Zbigniewa Kuźmińskiego.

7. Podjął ten problem Jerzy Kawalerowicz w filmie *Prawdziwy koniec wielkiej wojny*, wg scenariusza Jerzego Zawieyskiego. Poetycki wyraz dał mu Tadeusz Konwicki w swoich „autorskich" filmach *Ostatni dzień lata* (Grand Prix w Wenecji 1958) i *Zaduszki*. Wątki te powracają także w *Szyfrach* Wojciecha Hasa.

8. *Bariera* reż. Jerzego Skolimowskiego. Utrzymana w metaforycznym stylu współczesna przypowieść o młodzieńcu, usiłującym pokonać „bariery" dzielące go od świata. Grand Prix na festiwalu w Bergamo. Duży sukces za granicą.

9. *Życie raz jeszcze* reż. Janusza Morgensterna. Historia byłego oficera angielskiego lotnictwa, po wojnie — ludowego wojska, bezpodstawnie posądzonego

o współpracę z bandami. Interweniujący w jego sprawie działacz partyjny zostaje oskarżony o brak czujności i pozbawiony stanowisk. Wraz z likwidacją kultu jednostki bohaterowie zostają rehabilitowani.

10. *Julia, Anna, Genowefa* reż. Anny Sokołowskiej. Dramat dziewczyny, mężatki, która stara się odszukać swych prawdziwych rodziców i w różnych środowiskach styka się z ludźmi rozpoznającymi w niej swą córkę.

7. W JAKIM MIEŚCIE ROZGRYWA SIĘ AKCJA?

1. Włocławek — z tamtejszą fabryką celulozy, od której wzięła tytuł powieść Igora Newerlego i pierwsza seria filmu będącego jej adaptacją.

2. Łódź — na jej ulicach działa grupa młodych bohaterów filmu, dopuszczając się chuligańskich wybryków.

3. Zakopane — dokąd przyjeżdża po małżeńskich nieporozumieniach bohaterka, młoda mężatka.

4. Gdańsk — historia bohaterskiej obrony poczty polskiej we wrześniu 1939.

5. Drezno — tu przeżywa straszliwe bombardowanie zbiegły z obozu hitlerowskiego Polak.

6. Wrocław — na jego ulicach odnajdują się i gubią pary bohaterów.

7. Wilno — tu działają, zostają aresztowani i sądzeni przez sanacyjne władze członkowie lewicowej organizacji studenckiej. Scenerię Wilna zastąpiły w filmie ulice Lublina.

8. Kraków — na początku naszego stulecia — jest siedzibą osobliwego zrzeszenia antyfeministów ze sztuki Michała Bałuckiego, której film jest adaptacją.

9. Oświęcim — hitlerowski obóz zagłady.

10. Trójmiasto — tu działa i zostaje ujęta banda mająca na sumieniu rabunki i morderstwa taksówkarzy.

8. JEDENASTY TYTUŁ

1. *Kryptonim Nektar* reż. Leona Jeannot
2. *Ostatni etap* reż. Wandy Jakubowskiej
3. *Nóż w wodzie* reż. Romana Polańskiego
4. *Ich dzień powszedni* reż. Aleksandra Ścibor-Rylskiego
5. *Ewa chce spać* reż. Tadeusza Chmielewskiego
6. *Czarne skrzydła* reż. Ewy i Czesława Petelskich
7. *Nikodem Dyzma* reż. Jana Rybkowskiego
8. *Ostatni dzień lata* reż. Tadeusza Konwickiego
9. *Czarci żleb* reż. Tadeusza Kańskiego i Aldo Vergano
10. *Yokmok* reż. Stanisława Możdżeńskiego

Rozwiązanie: *KONIEC NOCY* (1957) reż. Juliana Dziedziny, Pawła Komorowskiego i Walentyny Uszyckiej. W filmie tym, wyprodukowanym przez Państwową Wyższą Szkołę Filmową i poruszającym problemy młodzieżowe, wystąpił — obok Zbigniewa Cybulskiego, Jadwigi Andrzejewskiej i Anny Ciepielewskiej — również Roman Polański, późniejszy twórca filmu *Nóż w wodzie*.

9. KTO TO POWIEDZIAŁ?

1. *Zakazane piosenki*. Słowa wypowiada bohaterka (Danuta Szaflarska) w kwaterze powstańców, gdy dowiaduje się o śmierci ukochanego (Jan Swiderski), walczącego w partyzantce.

2. *Ostatni etap.* Ostatnie słowa bohaterki (Barbara Drapińska) w finałowej scenie egzekucji.

3. *Skarb.* Rozmowa właścicielki mieszkania (Jadwiga Chojnacka) z lokatorem (Jerzy Duszyński).

4. *Piątka z ulicy Barskiej.* Ostatnie słowa bohaterki (Aleksandra Śląska) pochylonej nad ranionym w kanale ukochanym (Tadeusz Janczar).

5. *Pod gwiazdą frygijską.* Rozmowa bohaterów (Józef Nowak i Lucyna Winnicka) na ławce w parku.

6. *Popiół i diament.* Maciek Chełmicki (Zbigniew Cybulski) wypowiada tę kwestię w rozmowie z Andrzejem (Adam Pawlikowski) w scenach poprzedzających zabicie Szczuki (Wacław Zastrzyżyński).

7. *Nikt nie woła.* Przewijająca się przez cały film kwestia, którą wypowiada sceptyczny osiedleniec (Aleksander Fogiel) w miasteczku na Ziemiach Odzyskanych.

8. *Matka Joanna od Aniołów.* Rozważania rabina (Mieczysław Voit) w rozmowie z księdzem Surynem (Mieczysław Voit), który przyszedł prosić go o radę.

9. *Popioły.* Wezwanie o pomoc członków loży masońskiej. Słyszymy je podczas zebrania masonów i w czasie bitwy pod Sandomierzem, gdy pomocy wzywa książę Gintułt (Piotr Wysocki).

10. *Faraon.* Jako głos boga przekleństwo to brzmi w scenie poprzedzającej zaćmienie słońca.

10. JAKI UTWÓR ICH SKOJARZYŁ?

1. *Krzyżacy.* Najpopularniejsza w historii rodzimego filmu adaptacja. Rekord frekwencji: dwie trzecie mieszkańców Polski obejrzało ten film. Duże powodzenie za granicą.

2. *Czarne skrzydła.* Interesująca próba przeniesienia na ekran demaskatorskiej powieści jednego z czołowych pisarzy międzywojennego dwudziestolecia dała kontrowersyjny rezultat.

3. *Awantura o Basię. Szatan z siódmej klasy.* Obie adaptacje ucieszyły najmłodszą widownię.

4. *Nikodem Dyzma.* Powieść o stosunkach w sanacyjnej Polsce odczytano bardziej farsowo niż satyrycznie. Zbyt pochopnie skojarzono Dyzmę z Dymszą.

5. *Matka Joanna od Aniołów.* „Małżeństwo" reżysera z pisarzem (któremu swatował Tadeusz Konwicki jako scenarzysta) dało ambitny intelektualnie i wirtuozerski artystycznie film, wysoko oceniony w kraju i za granicą.

6. *Rzeczywistość.* Autobiograficzna powieść Putramenta o procesie wileńskich studentów-lewicowców w latach narastającego faszyzmu; była zadatkiem na znacznie lepszy film.

7. *Jak być kochaną.* Przykład współpracy pisarza z filmowcem: pełne subtelności i inwencji odczytanie przez reżysera znakomitego tekstu literackiego, który na pozór był „mało filmowy".

8. *Kwiecień.* Nowe spojrzenie na problematykę wojny — w powieści i w filmie.

9. *Odwiedziny prezydenta.* Ciekawa nowela doświadczonego pisarza i takiż film niedoświadczonego reżysera.

10. *Popiół i diament.* Powieść o tragicznych „sprawach Polaków" i konfliktach pierwszego dnia wolności dała wstrząsający, klasyczny już dziś film, który rozsławił „szkołę polską" w świecie.

---

11. POLSCY KOMPOZYTORZY I FILM

1. Krzysztof Komeda-Trzciński — popularny pianista, reprezentant nowoczesnego jazzu. Skomponował także muzykę do filmów: *Dwaj ludzie z szafą*, *Do widzenia, do jutra*, *Szklana góra*, *Jutro premiera*, *Mój stary*, *Ssaki*, *Wyrok*, *Mam tu swój dom*, *Ubranie prawie nowe*, *Prawo i pięść*, *Pingwin*, *Niekochana* i in.

2. Zbigniew Turski — autor wielu utworów symfonicznych, kameralnych, fortepianowych i wokalnych oraz muzyki do licznych filmów, głównie animowanych i oświatowych.

3. Andrzej Markowski — kompozytor o wszechstronnych zainteresowaniach, napisał także muzykę do filmów: *Godziny nadziei*, *Cień*, *Wrzesień 1939 — Tak było*, *Ranny w lesie*, *Popioły* oraz licznych krótkometrażówek dokumentalnych i animowanych.

4. Jan Krenz — kompozytor utworów orkiestrowych, kameralnych i wokalnych, dyrygent. Inne filmy: *Gwiazdy muszą płonąć*, *Błękitny krzyż*.

5. Tadeusz Baird — kompozytor utworów orkiestrowych, fortepianowych i wokalnych. Inne filmy: *Pętla*, *Kamienne niebo*, *Lotna*, *Rok pierwszy*, *Kwiecień*, *Ludzie z pociągu*, *Ogniomistrz Kaleń*, *Między brzegami*, *Spóźnieni przechodnie*, *Naganiacz*, *Nieznany*, *Agnieszka 46*.

6. Andrzej Kurylewicz — popularny kompozytor i muzyk jazzowy. Inne filmy: *Rzeczywistość*, *Niedziela sprawiedliwości*, *Kontrybucja*, *Sublokator*, a także krótkometrażówki.

7. Krzysztof Penderecki — wszechstronny kompozytor-eksperymentator, twórca o zadziwiającej wyobraźni, operujący niezwykłymi barwami, kontrastami i czysto akustycznymi fenomenami dźwiękowymi. Laureat wielu nagród krajowych i międzynarodowych, zyskał światową sławę swą słynną *Pasją*. Współpracował z Alainem Resnais pisząc muzykę do jego filmu *Kocham cię, kocham cię*.

8. Kazimierz Serocki — kompozytor, pianista. Inne filmy: *Czarci żleb, Za wami pójdą inni, Warszawska syrena, Przeciwko bogom, Drugi brzeg, Koniec naszego świata, Pierwszy dzień wolności, Gorąca linia.*

9. Jerzy Harald — kompozytor popularnej muzyki rozrywkowej i tanecznej, dyrygent. Inne filmy: *Pierwszy start, Sprawa pilota Maresza, Trzy starty, Zaczarowany rower, Deszczowy lipiec, Skarb kapitana Martensa, Spotkania* oraz krótkometrażówki animowane.

10. Wojciech Kilar — kompozytor o wielostronnych zainteresowaniach, autor utworów orkiestrowych, fortepianowych, kameralnych oraz muzyki teatralnej i radiowej. W latach 1966—1967 stał się najbardziej wziętym kompozytorem muzyki filmowej, znakomicie opanowując ten rodzaj twórczości; jego dorobek obejmuje już kilkadziesiąt pozycji, wśród nich: *Marysia i Napoleon, Cała naprzód, Morderca zostawia ślad, Powrót na ziemię, Sami swoi, Stajnia na Salvatorze, Wilcze echa* i in.

12. ROZDAJEMY NAGRODY

Tabela filmów pokryje się z tabelą nagród, gdy ułożymy filmy w następującej kolejności:

1. *Ostatni etap*
2. *Ulica Graniczna*
3. *Kanał*
4. *Ostatni dzień lata*
5. *Ewa chce spać*
6. *Popiół i diament*
7. *Matka Joanna od Aniołów*
8. *Jak być kochaną*
9. *Bariera*
10. *Westerplatte*

13. CO NAM SIĘ PODOBA?

Dane z końca 1967 roku:

1. *Krzyżacy* — 22 146 103
2. *Zakazane piosenki* — 13 561 462
3. *Skarb* — 8 743 187
4. *Ostatni etap* — 7 673 187
5. *Faraon* — 7 327 517
6. *Popioły* — 6 354 368
7. *Ewa chce spać* — 3 640 927
8. *Popiół i diament* — 3 420 277
9. *Celuloza* — 3 166 346
10. *Pożegnania* — 3 074 672

14. NASI ZA GRANICĄ

1. Pola Negri (ur. 1897). Rozpoczęła karierę jako tancerka i aktorka na scenach warszawskich. Debiutowała na ekranie w 1914 w filmie *Niewolnica zmysłów* i wystąpiła w kilku dalszych filmach produkcji polskiej (*Arabella, Jego ostatni czyn, Żona* i in.). W 1917 zostaje zaangażowana do Berlina, gdzie najlepsze swe kreacje tworzy w egzotycznych, historycznych i obyczajowych melodramatach Ernesta Lubitscha: *Oczy mumii Ma, Carmen, Madame Dubarry, Sumurun, Dzika kotka* i *Głos ulicy*. Następnie wyjeżdża do Hollywood, gdzie nakręca filmy: *Bella Donna, Zakazany raj, Za drutami kolczastymi, Hotel Imperial, Na rozkaz kobiety* i in. W latach trzydziestych powraca do Europy i występuje w kilku filmach angielskich i niemieckich (*Madame Bovary, Mazur, Tango Notturno*). W czasie wojny wycofuje się z pracy arty-

stycznej, by powrócić na ekran w 1963 (*Księżycowe prządki*). Zwana w początkach swej kariery „polską Astą Nielsen" (słynna duńska tragiczka filmu niemego), celowała w rolach „wampów", kobiet upadłych i egzotycznych piękności, przydając niekiedy swym kreacjom rysy autentycznego tragizmu. Jej partnerami byli najwięksi aktorzy i słynni amanci tego okresu z Emilem Janningsem i Adolphem Menjou na czele.

2. Władysław Starewicz (1892—1965), zwany „ojcem filmu kukiełkowego", poświęcił się tej dziedzinie kinematografii jeszcze przed I wojną światową, porzucając film dokumentalny. Pracuje początkowo na Litwie i w Rosji, a w 1918 przenosi się do Francji, gdzie tworzy do końca życia. Zrealizował olbrzymią ilość filmów operujących głównie postaciami ze świata zwierzęcego (m. in. adaptacje bajek La Fontaine'a). Odznaczają się one poetyckim traktowaniem baśniowych tematów, humorem i precyzją techniki realizatorskiej, są nagradzane wielokrotnie na festiwalach. Najbardziej znane to *Romans lisa* (1938), *Zanzabella w Paryżu* (1948). Filmy Starewicza, choć reprezentują już zbyt staroświecki styl plastyczny, stanowiły jeszcze do niedawna żelazną pozycję repertuaru dziecięcego.

3. Helena Makowska (ur. 1895) — zyskała dzięki swej niezwykłej urodzie popularność w filmach włoskich okresu I wojny światowej, odtwarzając role amantek w modnych wówczas salonowych melodramatach. W latach dwudziestych wystąpiła w kilku filmach polskich (*Czerwony błazen*, *Kochanka Szamoty*). Po wojnie mogliśmy ją oglądać w bardzo interesującym filmie retrospektywnym Luigi Comenciniego *Walizka snów* (1948), w którym sędziwa Makowska ogląda swe dawne kreacje filmowe. Francuski krytyk i reżyser filmowy Louis Delluc nazwał ją „najfotogeniczniejszą aktorką świata".

4. Ryszard Bolesławski (ur. 1889 w Warszawie — zm. 1937 w Hollywood), uczeń Stanisławskiego i Niemirowicza-Danczenki (teatr) oraz Protazanowa i Gardina (film). Już od 1915 realizował samodzielnie w Moskwie filmy (m. in. *Dom nad Wołgą*), a po powrocie do kraju nakręcił *Bohaterstwo polskiego skauta* (1919) i in. Był reżyserem Teatru Polskiego w Warszawie. W 1922 wyjeżdża do Paryża, a następnie do Nowego Jorku, gdzie zakłada szkołę aktorską. Jego

wykłady wyszły jako książka pt. *Gra aktorska — pierwsze sześć lekcji* (1935). Po nadejściu dźwiękowców został zaangażowany do Hollywood, gdzie nakręca filmy *Ludzie w bieli* z Clarkiem Gablem, *Malowana zasłona* z Gretą Garbo, *Szpieg nr 13* z Gary Cooperem, *Ogród Allacha* z Marleną Dietrich, *Koniec pani Cheyney* z Joan Crawford i in. Do filmów tych wnosi Bolesławski swe bogate doświadczenie w zakresie pracy z aktorami, toteż wszystkie one odznaczają się znakomitymi kreacjami i dużą, opartą na szkole teatralnej, kulturę reżyserską.

5. Jan Epstein (ur. 1899 w Warszawie — zm. 1953 w Paryżu). W młodości przenosi się wraz z rodziną do Szwajcarii, a następnie do Francji. Zajmuje się krytyką literacką, a następnie teorią, estetyką i filozofią sztuki filmowej, publikując książki *Witaj kino*, *Kino widziane z Etny*, *Inteligencja maszyny* i in. Jako realizator filmów *Wierne serce*, *Upadek domu Usherów*, *Lustro o trzech obliczach* i in. staje się w latach dwudziestych czołowym przedstawicielem grupy francuskich impresjonistów filmowych („szkoła Delluca"). Był jednym z pierwszych intelektualistów filmowych, pionierem filmu poetyckiego, subtelnym eksperymentatorem, poszukiwaczem nowych form języka filmowego, łączącym badania teoretyczne z bogatą praktyką twórczą. O jego życiu i twórczości mówi książka Zbigniewa Gawraka *Jan Epstein — studium natury w sztuce filmowej*, wyd. WAIF, Warszawa 1962.

6. Bronisław Kaper (ur. 1902 w Warszawie), kompozytor, absolwent Konserwatorium Warszawskiego, twórca olbrzymiej ilości utworów muzyki rozrywkowej; po wyjeździe z Polski w latach trzydziestych pisze ilustracje muzyczne i piosenki do filmów niemieckich, francuskich, austriackich i angielskich. Popularność zyskują mu piosenki śpiewane przez Jana Kiepurę (*Ninon, ach uśmiechnij się*). W 1935 wyjeżdża do Hollywood, gdzie staje się czołowym kompozytorem muzyki filmowej (*Noc w operze*, *Gasnący płomień*, *Mrs. Parkington*, *Dwulicowa kobieta*, *Łabędź*, *Bracia Karamazow* i in.). Za oprawę muzyczną do filmu *Lili* z Leslie Caron otrzymuje w 1953 Oscara.

7. Jan Kiepura (ur. 1902 w Sosnowcu — zm. 1966 w USA), popularny tenor operowy, pojawia się na ekranie w filmie niemieckim *Neapol, śpiewające miasto* (1930), nakręcając następnie w Berlinie, Wiedniu

i Londynie szereg filmów muzycznych (*Dla ciebie śpiewam*, *Kocham wszystkie kobiety*, *Zdobyć Cię muszę*, *Pieśń nocy*, *W blasku słońca* i in.). W 1935 zostaje zaangażowany do Hollywood, gdzie śpiewa w filmie *Pieśń miłości*. Wraz z Martą Eggerth, znaną z wielu filmowych operetek, stanowili popularne śpiewające małżeństwo, występując często na scenie i kilkakrotnie w filmach. Po śmierci zwłoki artysty zostały sprowadzone do kraju i uroczyście pochowane w Warszawie.

8. Pola Raksa (ur. 1943), nim trafiła do filmu, studiowała polonistykę. Po debiucie w *Szatanie z 7 klasy* (1960) przeniosła się do szkoły teatralnej, a po jej ukończeniu występowała na scenie łódzkiego Teatru Powszechnego. Grała w filmach: *Rzeczywistość*, *Klub kawalerów*, *Ich dzień powszedni*, *Rozwodów nie będzie*, *Panienka z okienka*, *Beata*, *Rękopis znaleziony w Saragossie*, *Popioły*, *Paryż — Warszawa bez wizy*, *Bicz boży*, a także w wielu filmach telewizyjnych, z których najpopularniejsza jest seria *Czterej pancerni i pies*. W 1966 została zaangażowana do radzieckiego filmu *Nokturn* reż. Rostisława Goriejewa, ale prawdziwą furorę zrobiła dopiero swym następnym filmem radzieckim, *Zosia* reż. Michaiła Bogina, odtwarzając tytułową rolę polskiej dziewczyny zakochanej w młodym radzieckim oficerze. W plebiscycie czytelników radzieckiego czasopisma „Sowietskij Ekran" Pola Raksa została uznana za najlepszą aktorkę zagraniczną, zajmując pierwsze miejsce przed Sophią Loren.

9. Jan Lenica (ur. 1928), artysta-grafik, twórca znakomitych plakatów filmowych, wielokrotnie nagradzanych na międzynarodowych konkursach, zadebiutował w 1957 zrealizowanym wspólnie z Walerianem Borowczykiem filmem wycinankowym *Był sobie raz*. Obaj kręcą dwa następne filmy: *Nagrodzone uczucie* i *Dom*. Zaangażowany w 1960 do Francji realizuje krótkometrażówkę *Pan Głowa*, potem znów w Polsce *Nowego Janka Muzykanta* i *Labirynt*, a w NRF *Nosorożca* i *Adama II*. Lenica jest dziś czołowym twórcą filmu animowanego a jego krótkometrażówki wielokrotnymi laureatami nagród międzynarodowych i krajowych. Nowatorstwo Lenicy polega na wprowadzeniu do filmu animowanego oryginalnej techniki wycinankowej, którą często kojarzy ze staroświecką, secesyjną grafiką, uzyskując znakomite efekty plastyczne i humorystyczne. Filmy Lenicy odznaczają się niezwyk-

łym bogactwem pomysłów, inteligentnym humorem i nowoczesną formą.

10. Zbigniew Cybulski (1927—1967). Po filmowym debiucie w *Pokoleniu* Wajdy i tuzinie mniejszych i większych ról, z których postać Maćka Chełmickiego w jego interpretacji stała się symbolem „tragicznego pokolenia" — otrzymał engagement do Paryża, gdzie w komedii satyrycznej *Lalka* reż. Jacques'a Barratiera odtworzył trudną, podwójną rolę, wysoko ocenioną przez krytykę. Wystąpił jeszcze we francuskiej krótkometrażówce *Herbata z miętą*, polskiej noweli włosko-japońsko-francuskiego filmu *Miłość dwudziestolatków* i szwedzkim filmie *Kochać*. Jego obfity dorobek krajowy na ekranie, scenie i w telewizji dobrze pamiętamy. Tragiczna śmierć artysty wywarła głębokie wrażenie w świecie filmowym, nie tylko polskim. Prasa zagraniczna poświęciła mu moc artykułów i wspomnień, a Andrzej Wajda film *Wszystko na sprzedaż*.

15. NAJKRÓTSZA HISTORIA FILMU

1. 1895. W roku tym dnia 28 grudnia odbył się w paryskiej Grand Café pierwszy publiczny pokaz kinematografu braci Lumière, którzy zademonstrowali krótkie filmiki: *Wyjście robotników z fabryki*, *Przyjazd pociągu*, *Kąpiel w morzu*, *Kowale* i in. Ten pierwszy płatny seans filmowy dał 33 franki czystego dochodu.

2. David Wark Griffith (1875—1948), amerykański reżyser filmowy, wielki reformator dramaturgii, metod narracji i stylu gry aktorskiej w filmie niemym. Twórca klasycznych dzieł *Narodziny narodu* (1915), *Złamana lilia* (1920), *Dwie sieroty* (1922) i in.

3. *Pancernik Potiomkin* (1925) reż. Sergiusza Eisensteina. Wprowadzenie na ekran mas ludowych jako bohatera dramatu, ukazanie patosu walki rewolucyjnej poprzez nowatorskie rozwiązania plastyczne, przede wszystkim montażowe — otworzyło przed sztuką filmową nowe horyzonty i uczyniło film Eisensteina dziełem przełomowym w rozwoju niemego kina.

4. Kierunek w radzieckim filmie dokumentalnym, lansowany przez grupę filmowców z Dżigą Wiertowem na czele. Ich manifest (1923) głosił wszechmoc kamery filmowej (filmowe oko), zalecał „chwytanie życia na gorąco" i kształtowanie materiału zdjęciowego przez montaż. „Kino-oko" wzbogaciło twórczość dokumentalną o element improwizacji i oryginalne, właściwe tylko filmowi, widzenie świata.

5. Karol Irzykowski w książce *Dziesiąta Muza* (1924), która, jako jedna z pierwszych w świecie prób filozoficzno-teoretycznego ujęcia zagadnień estetyki filmu, pozostaje do dziś pasjonującą i pouczającą lekturą dla każdego miłośnika filmu.

6. *Śpiewak jazzbandu* (1927) reż. Alana Crosslanda z Al Jolsonem w roli głównej. Był to pierwszy film, który zawierał zarówno partie dialogowe, jak i wokalne. Przyniósł olbrzymi dochód podupadającej wówczas amerykańskiej wytwórni Warner Bros. *Śpiewający błazen* (1928) i *Serce pieśniarza* (1930) to następne filmy dźwiękowe z Al Jolsonem.

7. Wszyscy trzej. Rozważając możliwości użycia dźwięku w filmie, realizatorzy radzieccy pragnęli, by nie zniszczył on dotychczasowych osiągnięć artystycznych kinematografii niemej. Toteż godząc się na wprowadzenie dźwięku do filmu, przestrzegali równocześnie przed mechanicznym stosowaniem go i wskazywali na olbrzymie perspektywy montażu niezbieżnego, tzw. asynchronu.

8. *Rzym — miasto otwarte* (1945) reż. Roberto Rosselliniego. Tkwią w nim wszystkie elementy charakteryzujące styl neorealistyczny (zaangażowanie ideowe twórcy, realizm środowiska, autentyczna sceneria, zerwanie z gwiazdorstwem itd.), który rozwinęli w latach następnych Vittorio De Sica, Luchino Visconti, Giuseppe De Santis i inni.

9. *Rashomon* (1950) reż. Akira Kurosawy. Film ten, nagrodzony Grand Prix na festiwalu w Wenecji 1951, zwrócił uwagę wszystkich na oryginalne walory tematyczne i styl japońskiej sztuki filmowej, otwierając kinematografii tego kraju drogę na ekrany europejskie i amerykańskie. W 1952 *Rashomon* otrzymał Oscara jako najlepszy film zagraniczny wyświetlany w tym roku w USA. Zaskakująca okazała się ilość pro-

dukowanych w Japonii filmów (ok. 500 rocznie), stawiając ten kraj na jednym z pierwszych miejsc wśród „filmowych mocarstw" świata.

10. Od 1952, gdy producenci amerykańscy, pragnąc skutecznie walczyć z konkurencją telewizji, wprowadzili na rynek Cineramę, a następnie inne systemy kina panoramicznego (Cinemascope, Vista-Vision, Todd-AO itp.).

16. NAJKRÓTSZA HISTORIA FILMU POLSKIEGO

1. Pleograf — skonstruowany w 1894, a więc przed ogłoszeniem patentu na kinematograf braci Lumière we Francji. Był to zarazem aparat zdjęciowy i projekcyjny, oparty na oryginalnym opracowaniu metody przesuwu taśmy filmowej, za co wynalazca nagrodzony został medalem we Francji.

2. Antoni Fertner (1874—1959), popularny aktor komediowy, odtworzył tytułową rolę w pierwszym polskim filmie fabularnym *Antoś pierwszy raz w Warszawie* (1908). Do 1939 wystąpił w kilkudziesięciu filmach niemych i dźwiękowych, z których najbardziej znane to: *Niewolnica miłości*, *Papa się żeni*, *Pan redaktor szaleje*, *Włóczęgi* i *Zapomniana melodia*.

3. Sfinks — założona w 1911 przez Aleksandra Hertza, właściciela kina i biura wynajmu pod tą samą nazwą, później reżysera ok. 60 filmów. Najbardziej znane filmy tej wytwórni: *Arabella*, *Tajemnica przystanku tramwajowego*, *Niewolnica miłości*, *Trędowata*, *Tajemnica starego rodu*, *Grzeszna miłość*, *Dzieje grzechu*. Istniała do 1939.

4. Stefan Żeromski — 7 jego utworów zostało sfilmowanych, z tego niektóre kilkakrotnie (*Dzieje grzechu*, *Uroda życia*, *Wierna rzeka*). Inni najczęściej filmowani pisarze to: Dołęga-Mostowicz, Zapolska i Sienkiewicz.

5. Jadwiga Smosarska — w *Trędowatej* (1926) reż. Aleksandra Puchalskiego. Film ten był największym ówczesnym sukcesem kasowym, a zarazem symbolem

nędzy artystycznej międzywojennej kinematografii polskiej. *Trędowatą* nakręcono powtórnie w 1936 z Elżbietą Barszczewską w roli głównej.

6. Stowarzyszenie Miłośników Filmu Artystycznego — „Start", założone w 1930, zrzeszało postępowych filmowców i krytyków, organizując pokazy i dyskusje, propagujące wartościową artystycznie i użyteczną społecznie twórczość filmową. Walczyło z komercjalizacją i bezideowością rodzimej kinematografii. Do najczynniejszych działaczy „Startu" należeli: Eugeniusz Cękalski, Wanda Jakubowska, Jerzy Zarzycki, Jerzy Toeplitz i in.

7. 1 grudnia 1944. Pierwsze wydanie PKF zrealizowała Wytwórnia Filmowa WP w Lublinie. W wydaniu tym znalazły się następujące tematy: *Przylot posła Francji do Lublina — Arcydzieła Matejki uratowane — Rozprawa sądowa przeciwko renegatowi — Dziennikarze zagraniczni na Pradze — Danina krwi.* Zdjęcia wykonali: Adolf i Władysław Forbertowie, Olgierd Samucewicz i Stanisław Wohl. Redaktorem był Jerzy Bossak.

8. *Popiół i diament* reż. Andrzeja Wajdy. Krytyka zagraniczna dostrzegła w tym filmie zarówno specyficznie polską problematykę, jak i oryginalny, rzadko spotykany w innych kinematografiach styl. Obok Wajdy, za czołowego reprezentanta „szkoły polskiej" uznano Andrzeja Munka. Natomiast największe wpływy dewizowe przynieśli nam *Krzyżacy*, a na następnych miejscach ulokowały się: *Ostatni etap, Popiół i diament, Kanał, Ulica Graniczna, Zamach, Pociąg, Matka Joanna od Aniołów* i *Nóż w wodzie.* Filmem granym w największej ilości krajów jest *Popiół i diament.*

9. Jan Rybkowski — 14 i pół filmu: *Dom na pustkowiu, Warszawska premiera, Pierwsze dni, Sprawa do załatwienia* (zrealizowany wespół z Janem Fethke, stąd w statystyce liczony za pół filmu), *Autobus odjeżdża 6.20, Godziny nadziei, Nikodem Dyzma, Kapelusz pana Anatola, Ostatni strzał, Inspekcja pana Anatola, Pan Anatol szuka miliona, Dziś w nocy umrze miasto, Spóźnieni przechodnie, Spotkanie w „Bajce", Naprawdę wczoraj.* Następnie kolejno: Leonard Buczkowski (9 filmów) i Wanda Jakubowska (8 filmów).

10. 200. W latach 1947—1956 produkowaliśmy rocznie 2—6 filmów, a w latach 1957—64 po 16—27 filmów.

17. JADĄ GOŚCIE JADĄ

1. Popularny komik czeski wystąpił obok Adolfa Dymszy w czesko-polskiej komedii *12 krzeseł* (1933) reż. Martina Friča i Michała Waszyńskiego.

2. Słynny dokumentalista zrealizował (wraz z Jerzym Bossakiem) film *Pokój zdobędzie świat* (1950) oraz reportaż *Wyścig pokoju* (1952).

3. Czołowy twórca francuskiej „nowej fali" zrealizował dokument o Oświęcimiu *Noc i mgła* (1955).

4. Bohaterka *La Strady* i *Nocy Cabirii* brała udział w nakręcanych w Polsce plenerach do filmu niemieckiego *Jons i Erdme* (1959) reż. Victora Vicasa.

5. Aktorka szwedzka grała główną rolę w filmie fińsko-polskim *Noc poślubna* (1959) reż. Erika Blomberga.

6. Reżyser francuski nakręcał w Polsce w 1963 plenery do swego filmu przygodowego *Mandrin*.

7. Aktor amerykański pochodzenia polskiego wystąpił w jednej z nowel filmu *Jadą goście, jadą* (1962) reż. Gerarda Zalewskiego, Jana Rutkiewicza i Romualda Drobaczyńskiego.

8. Młody aktor włoski odtworzył główną rolę w filmie *Giuseppe w Warszawie* (1964) reż. Stanisława Lenartowicza. Swoje impresje związane z pobytem w Polsce wykorzystał w filmach dokumentalnych, zrealizowanych dla włoskiej telewizji.

9. Znakomity reżyser radziecki zrealizował w 1965 film *Lenin w Polsce*.

10. Popularna aktorka szwedzka (*Ona tańczyła jedno lato*) brała udział w nakręcanych u nas zdjęciach do filmu reż. Bernarda T. Michela *Adolf* (1968), uwspółcześnionej wersji powieści Beniamina Constanta.

18. JAKI TO RODZAJ FILMU?

1. Dramat psychologiczny. Rodzaj dramatu, którego główną treść stanowią wewnętrzne przeżycia, konflikty i rozterki bohaterów. Wprawdzie ambicje psychologicznego pogłębienia postaci mają dziś często niemal wszystkie rodzaje filmu — ale właśnie *Przygoda* reż. Michelangelo Antonioniego to przykład bardzo głębokiego i nowoczesnego ukazywania stanów wewnętrznych, myśli i doznań bohaterów poprzez drobiazgową analizę każdej sytuacji i zachowania postaci.

2. Film historyczny. Film, którego kanwą są autentyczne wydarzenia z przeszłości, chociaż postacie i wątki fabularne mogą być zmyślone.

3. Film kryminalny, sensacyjny. Klasyczna formuła filmu kryminalnego opiera się na wątku poszukiwania lub identyfikacji przestępcy. Twórca *Złodzieja w hotelu*, Alfred Hitchcock, dzięki swej niezwykłej pomysłowości w komplikowaniu fabuły i umiejętności wywoływania napięcia, wzbogacił i uszlachetnił tę formułę czyniąc z dramatów kryminalnych i sensacyjnych niewątpliwe osiągnięcia sztuki filmowej (*Okno na podwórze*, *Podejrzenie*, *W cieniu podejrzenia*, *Zawrót głowy*, *Ptaki* i in.).

4. Film fantastyczny. Gdy jest oparty na tematyce naukowej (tzw. *science fiction* — fikcja naukowa) — często rozgrywa się w przyszłości, a od niedawna z reguły w epoce podróży kosmicznych. Za tradycyjną formę filmu fantastycznego można uznać film baśniowy, który z kolei najchętniej cofa się w przeszłość.

5. Dramat społeczny. Poprzez bohaterów reprezentujących określone środowiska ukazuje konflikty klasowe lub inne zjawiska społeczne w konkretnym okresie historycznym. Realistyczny dramat społeczny stworzyła kinematografia radziecka, ukazując, w oparciu o naukę marksistowską, zarówno istotne źródła konfliktów społecznych, jak też perspektywy rewolucyjnej walki klasy robotniczej. *Czarne skrzydła* były jedną z prób podjęcia tej tematyki w naszej kinematografii.

6. Dramat wojenny. Po ostatniej wojnie ten rodzaj objął sobą wiele innych gatunków filmowych — kataklizm wojny dostarczył mnóstwo nowych aspektów tragedii jednostek i całych narodów. Radziecki *Los człowieka* stara się poprzez dzieje jednego bohatera ukazać ich pełnię, jeżeli jest to w ogóle w jednym filmie możliwe.

7. Film przygodowy. Jules Verne, na którego utworze oparto film *W 80 dni dookoła świata*, jest klasykiem powieści fantastycznej. Tu mamy jednak do czynienia wyraźnie z opowieścią opartą na długim ciągu przygód — niezwykłych, ale jeszcze nie fantastycznych.

8. Melodramat. Dramat, w którym romans, intryga, nieszczęśliwe przeżycia i uczucia łączące bohaterów ukazane są w mniej lub więcej patetycznej, przejaskrawionej formie, obliczonej na łatwe wzruszenie widza. Dziewiętnastowieczna sztuka Aleksandra Dumasa syna jest pod tym względem typowa i takim pozostał oparty na niej film, którego największą wartością jest kreacja Grety Garbo.

9. Komedia — ma wiele odmian (farsa, satyra, komedia muzyczna, obyczajowa itd.), a jej elementy przenikają często do innych gatunków, tworząc rodzaje pośrednie, jak np. tragikomedia czy komediodramat. Nasza najlepsza powojenna komedia *Ewa chce spać*, posiadając charakter satyryczny, operuje równocześnie nowoczesnym humorem graniczącym z czystym nonsensem.

10. Western, film kowbojski — to klasyczny gatunek filmu amerykańskiego. Stworzył własną poetykę, silnie związaną z konkretnym okresem historycznym (kolonizacja zachodnich obszarów USA w XIX w.), scenerią, typami postaci, rodzajem konfliktów i akcesoriami występującymi w akcji (konie, stroje, broń itd.). Wprawdzie gatunek ten przechodzi pewne ewolucje (zwłaszcza wówczas, gdy pragnie odbrązowić mit kowboja), to jednak dzięki swej apoteozie bohaterstwa i wielkiej przygody, wydaje się być niezniszczalną pozycją repertuaru rozrywkowego. *Rio Bravo*, zachowując wszystkie atrybuty westernu, stara się równocześnie odejść od ogranych schematów filmu kowbojskiego — stąd rekordowe powodzenie tego filmu.

19. PRZESTAW TYTUŁY

Przestawiony tytuł:

1. René Clair: *Słomkowy kapelusz* (1927).
2. Luis Bunuel: *Złoty wiek* (1930).
3. Sergiusz Eisenstein: *Que viva Mexico!* (nakręcony w latach 1931—1932 w Meksyku, niedokończony).
4. Wsiewołod Pudowkin: *Matka* (1926).
5. Alfred Hitchcock: *Ptaki* (1963).
6. Charles Chaplin: *Paryżanka* (1923).
7. Michelangelo Antonioni: *Krzyk* (1957).
8. Akira Kurosawa: *Pijany anioł* (1948).
9. Ingmar Bergman: *Milczenie* (1964).
10. Billy Wilder: *Stracony weekend* (1945).

20. STYLE I KIERUNKI W SZTUCE FILMOWEJ

1. *Polany polewacz* (1895) — krótka scenka komiczna, jeden z pierwszych filmów na świecie; zrealizowany przez braci Lumière wchodził w skład programu pierwszego publicznego pokazu kinematografu w paryskiej Grand Café (1895). Filmy innych pionierów kina z tego okresu (Edison) posiadają również charakter prymitywów (utrwalone na taśmie najprostsze czynności, zdjęcia z natury, krótkie scenki, popisy cyrkowców, sportowców itp.).

2. *Zabójstwo księcia Gwizjusza* (1908) reż. André Calmette — próba uszlachetnienia widowiska filmowego przez naśladownictwo teatru (adaptacje sztuk scenicznych, teatralne dekoracje, znani aktorzy). Nazwa „Film d'Art" pochodzi od francuskiej wytwórni filmowej, założonej w 1907 przez bank braci Lafitte dla produkcji „filmów artystycznych" — jak je sobie wtedy wyobrażano.

3. *Cabiria* (1914) reż. Piero Fosco — szczytowe w tym okresie osiągnięcie włoskiego monumentalizmu, inspirowanego przez pisarza Gabriela D'Annunzio. Tematy czerpane ze starożytności, pełna rozmachu realizacja, gigantyczne dekoracje, tłumy statystów — to cechy tego kierunku, który w różnych postaciach przetrwał całą historię kina, przeżywając swój renesans w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych po wprowadzeniu kina panoramicznego (supergiganty).

4. *Gabinet doktora Caligari* (1920) reż. Roberta Wienego — sztandarowe dzieło niemieckiego ekspresjonizmu. Kierunek ten, czerpiąc tematy z fantastyki literackiej, dawnej lub współczesnej, oraz wykorzystując doświadczenia ekspresjonistycznego malarstwa, przede wszystkim w zakresie dekoracji (daleko posunięta deformacja), a także oświetlenia, kostiumu i charakteryzacji — stworzył własny styl plastyczny. Inni jego przedstawiciele to Fritz Lang, Lupu Pick i Wilhelm Friedrich Murnau. Ekspresjonistyczne echa przetrwały w filmie, głównie niemieckim, do dnia dzisiejszego.

5. *Pies andaluzyjski* (1928) reż. Luisa Bunuela — manifestacja surrealizmu na ekranie, która wywołała burzę polemik i protestów. Skojarzony przez Salvadora Dali (współautor) z malarstwem, *Pies andaluzyjski* najśmielej i najpełniej wyrażał dążenia surrealistów: operowanie nieskrępowanym ciągiem obrazowych skojarzeń, wyzwolonym z więzów logiki — a równocześnie był anarchicznym buntem przeciwko rzeczywistości i konwencjom mieszczańskiego świata.

6. *Ludzie za mgłą* (1938) reż. Marcela Carnégo — reprezentant „czarnego realizmu" albo „realizmu poetyckiego", który pojawił się przed II wojną we Francji i który inspirowała głównie twórczość scenarzysty i poety Jacques Préverta. Jego cechy: pesymizm, fatalizm, katastrofizm, ukazanie samotności skłóconego ze społeczeństwem człowieka, który nie umiejąc znaleźć wyjścia z sytuacji ginie tragicznie. Strona plastyczna oparta na wygraniu mrocznej, mglistej scenerii przedmieść, zaułków, hotelików, portów.

7. *Czapajew* (1934) reż. Braci Wasiliew — jedno z najwybitniejszych osiągnięć sztuki socjalistycznego realizmu, która — łącząc surową prawdę rewolucyjnej treści z sugestywną, realistyczną, wyzbytą ozdobnic-

twa formą — potrafiła ukazać sens wielkich przemian, a także całą prostotę i patos postaci ludowych bohaterów. Po sukcesach takich filmów lat trzydziestych, jak *Trylogia o Maksymie, Delegat floty, Wielki obywatel* i in. — radziecki film przeżywa ostatnio nowy rozkwit (*Lecą żurawie, Ballada o żołnierzu, Czterdziesty pierwszy* i in.).

8. *Złodzieje rowerów* (1948) reż. Vittorio De Siki, a przedtem jeszcze *Rzym — miasto otwarte* i *Paisa* reż. Roberto Rosselliniego — objawiły światu włoski neorealizm, który w ciągu pierwszego powojennego dziesięciolecia oddziaływał płodnie na całą sztukę filmową. Był reakcją przeciwko zakłamaniu filmu komercyjnego, poszukiwał prawdy o współczesności i znajdował ją wśród ludzi cierpiących nędzę i niedostatek w ustroju społecznej niesprawiedliwości. By wejść z nimi w bezpośredni kontakt, film porzucił ciasne wnętrza dekoracji — wyszedł w plener. Pionierzy neorealizmu nie mieli zresztą czym opłacić atelier.

9. *Hiroszima, moja miłość* (1958) reż. Alaina Resnais, rewelacja „nowej fali", która była kolejnym buntem — tym razem młodych we Francji — przeciwko komercjalnemu filmowi. Objawiła wiele nowych nazwisk (François Truffaut, Jean-Luc Godard, Claude Chabrol, Chris Marker i in.) i kilka nowych kierunków („*cinéma-verité*"), pozwoliła młodym filmowcom zamanifestować swe prawo do eksperymentu i filmu autorskiego, będącego osobistą wypowiedzią twórcy. Choć nie brakło w niej przejawów koniunkturalizmu, pozy czy mistyfikacji, wlała w film europejski świeżą krew, a widza nauczyła cenić poszukiwania i ambicje intelektualne twórców filmowych.

10. *Kronika jednego lata* (1961) reż. Jeana Roucha — jedna z pierwszych prób „*cinéma-verité*" (kino-prawda), nowego kierunku filmu dokumentalnego. Polega on na bezpośrednim wniknięciu kamery filmowej w życie, celem zbadania określonych problemów środowiskowych, społecznych, socjologicznych. W tym celu posługuje się lekkim sprzętem zdjęciowym, umożliwiającym filmowanie i nagrywanie dźwięku w każdej sytuacji i w każdym miejscu. Korzysta ze wszystkich form kina dokumentalnego: obserwacja, wywiad, ankieta, komentarz itp. Może osiągnąć walor naukowego poznania przedmiotu, a równocześnie poetyckość formy artystycznej. Jest rodzajem filmowej eseistyki.

21. NAJLEPSZE FILMY ŚWIATA

1. *Pancernik Potiomkin* (ZSRR — 1925) — reż. Sergiusz Eisenstein.
2. *Gorączka złota* (USA — 1925) — reż. Charles Chaplin.
3. *Złodzieje rowerów* (Włochy — 1948) — reż. Vittorio De Sica.
4. *Męczeństwo Joanny D'Arc* (Francja — 1928) — reż. Carl Th. Dreyer.
5. *Towarzysze broni* (Francja — 1937) — reż. Jean Renoir.
6. *Chciwość* (USA — 1924) — reż. Erich von Stroheim.
7. *Nietolerancja* (USA — 1916) — reż. David W. Griffith.
8. *Matka* (ZSRR — 1926) — reż. Wsiewołod Pudowkin.
9. *Obywatel Kane* (USA — 1941) — reż. Orson Welles.
10. *Ziemia* (ZSRR — 1930) — reż. Aleksander Dowżenko.

22. DZIESIĘĆ FILMÓW SZUKA SWYCH OPERATORÓW

I. 1 i 3. Inne filmy: *Pierwsze dni* (Rybkowski), *Trudna miłość* (Różewicz), *Godziny nadziei* (Rybkowski), *Szkice węglem* (Bohdziewicz), *Wolne miasto* (Różewicz), *Szczęściarz Antoni* (Haupe i Bielińska), *Przerwany lot* (Buczkowski), *Trzy kroki po ziemi* (Hoffman i Skórzewski) i in. Poza tym autor zdjęć i realizator wielu filmów dokumentalnych oraz tematów do PKF. W latach 1944—45 był operatorem frontowym Czołówki Filmowej WP.

II. **4** i **8.** Inne filmy: *Zimowy zmierzch* i *Spotkania* (Lenartowicz), *Pętla*, *Pożegnania*, *Rękopis znaleziony w Saragossie* (Has), *Ogniomistrz Kaleń* (Petelscy), *Spóźnieni przechodnie* i *Naprawdę wczoraj* (Rybkowski), *Szyfry* (Has).

III. **2** i **7.** Inne filmy: *Pokolenie* i *Lotna* (Wajda), *Cień* i *Prawdziwy koniec wielkiej wojny* (Kawalerowicz), *Zamach* (Passendorfer), *Zezowate szczęście* (Munk), *Zbrodniarz i panna* (Nasfeter), *Rozwodów nie będzie* (Stawiński), *Gangsterzy i filantropi* i *Prawo i pięść* (Hoffman i Skórzewski), *Sposób bycia* (Rybkowski), *Popioły* (Wajda).

IV. **5** i **6.** Inne filmy: *Eroica* (Munk), *Krzyż walecznych* i *Nikt nie woła* (Kutz), *Czas przeszły* (Buczkowski), *Samson* (Wajda), *Mój stary* (Nasfeter) *Echo* (Różewicz), *Życie raz jeszcze* i *Potem nastąpi cisza* (Morgenstern), *Faraon* (Kawalerowicz).

V. **9** i **10.** Inne filmy: *Tarpany* i *Upał* (Kutz), *Marysia i Napoleon* (Buczkowski).

23. SPÓJRZ NA PLAKAT: JAKI TO FILM?

Tytuły filmów i nazwiska autorów plakatów:

1. *Tron we krwi* — Wojciech Wenzel

2. *Romeo, Julia i ciemność* — Jerzy Has

3. *Echo* — Wiktor Górka

4. *Pętla* — Józef Mroszczak

5. *Kryptonim Nektar* — Eryk Lipiński

6. *Ostatni etap* — Tadeusz TREPKOWSKI (ur. 1914 — zm. 1954), jeden z najwybitniejszych polskich artystów-grafików. Nagroda jego imienia przyznawana jest obecnie za najlepsze osiągnięcia w dziedzinie plakatu.

7. *W samo południe* — Marian Stachurski

8. *Szeregowiec Browkin* — Wiktor Górka

9. *Krzyk* — Stanisław Zamecznik

10. *Igraszki miłosne* — Roman Cieślewicz.

---

1. Jeanne Moreau — bohaterka *Królowej Margot*, *Windy na szafot* i *Moderato cantabile* paraduje w takim stroju ulicznika w filmie *Jules i Jim* reż. François Truffauta.

2. Zbigniew Cybulski jako południowo-amerykański dyktator w filmie francuskim *Lalka* reż. Jacques'a Barratiera.

3. Sophia Loren — w próbnej charakteryzacji do filmu *Upadek Cesarstwa Rzymskiego* reż. Anthony Manna.

4. Jack Lemmon — bohater *Pół żartem, pół serio* i *Garsoniery* używa takiego przebrania, by sprowadzić na drogę cnoty dziewczynę lekkich obyczajów (Shirley McLaine) w filmie *Słodka Irma* reż. Billy Wildera.

5. Bette Davis — jedna z największych aktorek Hollywoodu, którą pamiętamy z filmu *Wszystko o Ewie*, przekształca się w taką oto zdziecinniałą megierę w filmie *Co się zdarzyło Baby Jane?* reż. Roberta Aldricha.

6. Brigitte Bardot. To interesujące ujęcie pochodzi z filmu *Prawda* reż. Henri Georges Clouzota.

7. Monica Vitti — gwiazda filmów Antonioniego, występuje w tym arabskim przebraniu jako „James Bond w spódnicy" w sensacyjnym filmie *Modesty Blaise* reż. Josepha Loseya.

8. Ewa Krzyżewska w filmie *Zbrodniarz i panna* przeobraża się w piękną dziewczynę z takiej właśnie „brzyduli z Kamocka".

9. Anita Ekberg — cóż znaczy bohaterka *Wojny i pokoju*, *Słodkiego życia* i *Et cetera pana pułkownika* — bez swoich kształtów nowoczesnej Venus?!

10. Andrzej Łapicki — jako zbieg z obozu koncentracyjnego w filmie *Dziś w nocy umrze miasto* reż. Jana Rybkowskiego — odbiega aparycją od wszystkich swych pozostałych ról.

25. CO Z NICH WYROSŁO?

1. Shirley Temple (ur. 1929), najsłynniejsze z „cudownych dzieci" filmu. Zadebiutowała na ekranie mając trzy lata, wystąpiła w kilkudziesięciu filmach (*Roześmiane oczy*, *Teraz i zawsze*, *Mała księżniczka* itd.), była jedną z najbardziej kasowych gwiazdek w latach 1934—39. Gdy podrosła, przestała cieszyć się dawną popularnością wśród kinomanów; przeniosła się więc do telewizji, by opowiadać dzieciom bajki, a potem próbowała zrobić karierę polityczną.

2. Alain Delon (ur. 1935) zadebiutował w filmie *Gdy w to wmiesza się kobieta* (1957), zyskał popularność jako młodziutki amant w *Christine* i *Słabej płci*, a Luchino Visconti dał mu wielką szansę w swym eposie filmowym *Rocco i jego bracia* (1960). Talent dramatyczny Delona potwierdziły filmy *Jaka radość żyć*, *Zaćmienie*, *Lampart*. Celuje on w rolach nowoczesnych amantów — wyrachowanych, nonszalanckich młodzieńców, „wcielonych diabłów o anielskim wyglądzie".

3. Charlton Heston (ur. 1924) debiutował w teatrach na Broadwayu i w telewizji, występując w rolach szekspirowskich. Charakterystyczna męska uroda i atletyczna sylwetka określiły jego typ aktorski w filmie. Heston jest czołowym bohaterem amerykańskich supergigantów (*Dziesięcioro przykazań*, *Ben Hur*, *Cyd* itd.). Widzieliśmy go w westernie *Biały Kanion* (1958), cyrkowym filmie *Największe widowisko świata* (1952) i biograficznym *Udręka i ekstaza* (1965), gdzie grał Michała Anioła.

4. Vittorio De Sica (ur. 1902), czołowy twórca włoskiego neorealizmu (*Dzieci ulicy*, *Złodzieje rowerów*, *Umberto D*), jeden z najpopularniejszych aktorów komediowych i nie tylko komediowych (*Generał della Rovere*). Debiutował na ekranie w 1928, a jako reżyser w 1940.

5. Marilyn Monroe (1926—1962) miała tzw. „trudne dzieciństwo", pracowała w fabryce spadochronów, uczęszczała do szkoły modelek, nim stała się *pin-up*

girl i zadebiutowała przed kamerą w 1947. Debiut okazał się pechowy, bo scenka z jej udziałem nie weszła do filmu. Powetowała to sobie epizodycznymi rólkami w *Asfaltowej dżungli* i *Wszystko o Ewie*. Sławę przyniosły jej filmy: *Panowie wolą blondynki*, *Małpi interes* i *Jak poślubić milionera*. Dalsze filmy (*Słomiany wdowiec*, *Książę i aktoreczka*, *Pół żartem, pół serio*, *Skłóceni z życiem* i in.) i jej tragiczny koniec dobrze znamy.

6. Anthony Perkins (ur. 1932) kontynuuje tradycje „gniewnych młodzieńców", których ekranowym pierwowzorem był James Dean. Wrażliwy, zapamiętały, spontaniczny — pozostało w jego kreacjach wiele z tego uporu, z jakim musiał przezwyciężać swe wady fizyczne (jąkanie, wątłość), nim został aktorem i ujawnił pełnię talentu. Debiutował w *Aktorce* (1953), znamy go z *Tamy na Pacyfiku*, *Gwiazdy szeryfa*, *Ostatniego brzegu*, *Procesu*, *Miecza i wagi* i in.

7. Michèle Morgan (ur. 1920), jedna z „pierwszych dam" filmu francuskiego miała trudne nie tyle dzieciństwo, co młodość: zarabiała na życie jako szwaczka i ekspedientka. Dość przypadkowo została statystką i ukazała się na ekranie w filmie *Dzieciak* (1936). Po kilku pierwszych rolach głośny film Marcela Carnégo *Ludzie za mgłą* (1938) przyniósł jej nie tylko sławę, ale określił także jej typ aktorski: tragicznej kochanki z filmów „czarnego realizmu", później — z francuskich melodramatów i komedii obyczajowych. Unowocześniła i ożywiła anachroniczny model „kobiety fatalnej" (*Symfonia pastoralna*, *Minuta zwierzeń*, *Odrodzeni*, *Wielkie manewry* itd.).

8. Rock Hudson (ur. 1924). Miał być następcą Gary Coopera i Tyrone Powera w rolach bohaterskich amantów. Dorównał im wprawdzie popularnością (przez kilka lat był na pierwszym miejscu w dziesiątce najbardziej kasowych gwiazd Hollywoodu), ale nie talentem. Jego gra jest konwencjonalna i mało wyrazista. Imał się różnych zawodów, zanim zadebiutował w 1948, zyskując popularność w drugorzędnych westernach. Widzieliśmy go w *Pożegnaniu z bronią*, *Telefonie towarzyskim*, *Olbrzymie*, *Nie przysyłaj mi kwiatów* i in.; ma na swym koncie ponad 50 filmów.

9. Ava Gardner (ur. 1922) debiutowała w 1941, niemal równocześnie z Ritą Hayworth, ale potrafiła

znacznie dłużej lansować na ekranie typ *sophisticated woman* (kobiety zmiennej, dwuznacznej), błyszczeć urodą i bezbłędnymi proporcjami swej sylwetki. Widzieliśmy ją w *Śniegach Kilimandżaro* i *Bosonogiej contessie*, ale jej talent dramatyczny ujawnił się dopiero w filmie o zagładzie atomowej pt. *Ostatni brzeg* (1959) Stanleya Kramera oraz w *Nocy iguany* (1964) Johna Hustona.

10. Wsiewołod Pudowkin (1893—1953), klasyk filmu radzieckiego, twórca *Matki* i *Burzy nad Azją*, autor wybitnych prac teoretycznych. Zanim zajął się filmem i w 1925 nakręcił krótkometrażówkę *Gorączka szachowa*, był inżynierem-chemikiem, aktorem, scenarzystą i dekoratorem. Młodzieńcze zdjęcie pochodzi z 1914, gdy jako student służył w artylerii. W czasie wojny dostał się do niewoli i przebywał na terenie Polski. Stąd jego znajomość języka polskiego, którą chętnie odnawiał podczas kolejnych wizyt u nas.

26. KLASYCY LITERATURY NA EKRANIE

1. Jak przystało na genialnego dramaturga, bije on wszystkie rekordy ilości adaptacji filmowych. Na pierwszym miejscu znajduje się oczywiście *Hamlet*, sfilmowany dotychczas ok. 20 razy w kilkunastu krajach. Najgłośniejsze adaptacje: niemiecka reż. Svend Gade ze słynną tragiczką duńską Astą Nielsen w roli Hamleta (1920); angielska reż. Laurence Oliviera (1948), który sam odtworzył główną rolę; radziecka reż. Grzegorza Kozincewa (1964) z Innokentijem Smoktunowskim. Drugie miejsce zajmuje tragedia *Romeo i Julia*, którą w Polsce znamy z trzech adaptacji: amerykańskiej reż. George'a Cukora (1936) z Leslie Howardem i Normą Shearer; włosko-amerykańskiej reż. Renato Castellaniego (1954) z Laurence Harveyem i Susan Shentall; radzieckiej, baletowej (1955) z muzyką Sergiusza Prokofiewa i Haliną Ułanową w roli Julii. Wśród adaptacji innych sztuk do najpopularniejszych należą: *Makbet* — ostatnio grana u nas wersja angielska (1961) reż. George'a Schaefera oraz przeróbka japońska reż. Akira Kurosawy (1957) pt. *Tron we krwi*; *Otello* — oglądaliśmy wersję radziecką reż. Sergiusza

Jutkiewicza (1955) z Sergiuszem Bondarczukiem; *Ryszard III* — najnowsza wersja angielska reż. Laurence Oliviera (1955), który grał także główną rolę; *Sen nocy letniej* — przed wojną w kinach, a potem w telewizji oglądaliśmy wersję amerykańską reż. Maxa Reinhardta i Williama Dieterle (1935); *Jak wam się podoba* reż. Paula Czinnera (1935) z Elżbietą Bergner. Poza tym w różnych okresach kilkakrotnie były filmowane: *Wesołe kumoszki z Windsoru*, *Poskromienie złośnicy*, *Juliusz Cezar*, *Kupiec wenecki* i in.

2. Do najpopularniejszych adaptacji dzieł Tołstoja należą: *Zmartwychwstanie* (ostatnia wyświetlana u nas wersja — dwuseryjna radziecka reż. Michała Szwejcera — 1961); *Anna Karenina* — dwie słynne kreacje Grety Garbo w amerykańskich wersjach, niemej (1927) i dźwiękowej (1935), oraz nowa adaptacja radziecka reż. Aleksandra Zarchi z Tatianą Samojłową (1967); *Żywy trup* — słynna radziecko-niemiecka wersja reż. Fiodora Ocepa (1928) z Wsiewołodem Pudowkinem w roli głównej; *Wojna i pokój* — grana u nas wersja włosko-amerykańska reż. Kinga Vidora (1956) i najnowsza radziecka reż. Sergiusza Bondarczuka (1965—1967); *Hadżi Murat* — niemiecka wersja reż. Aleksandra Wołkowa (1929) z Iwanem Mozżuchinem. Poza tym kilkakrotnie były filmowane: *Sonata Kreutzerowska*, *Kozacy*, *Ojciec Sergiusz* i in.

3. Francuski mistrz awanturniczego romansu byłby w naszym stuleciu jednym z najbogatszych autorów filmowych: jego *Trzech muszkieterów* i *Hrabiego Monte-Christo* sfilmowano dotychczas ok. 20 razy. Po kilka wersji mają za sobą: *Królowa Margot* (jedna z pierwszych kreacji Jeanne Moreau w filmie Jeana Dreville'a — 1954), *W dwadzieścia lat później* (*Wicehrabia de Bragelonne*) i *Człowiek w żelaznej masce*. (Uwaga: *Damę kameliową* napisał Aleksander Dumas syn.)

4. Jego *Matka* pomogła filmowi radzieckiemu stworzyć jedno z arcydzieł kina niemego, zrealizowane w 1926 przez Wsiewołoda Pudowkina. Ponownie adaptował tę powieść w 1956 Marek Dońskі, który poprzednio przeniósł na ekran trylogię: *Dzieciństwo*, *Wśród ludzi* i *Moje uniwersytety*. Inne adaptacje: *Rodzina Artamonowów* reż. Grzegorza Roszala (1941), *Foma Gordiejew* (*Protestuję*) reż. Marka Dońskiego (1959), *Na dnie* reż. Jeana Renoira (1936), *Wrogowie* reż. Aleksandra Iwanowskiego (1938) i in.

---

5. Ten klasyk powieści psychologicznej jest pisarzem adaptowanym pod wszystkimi szerokościami geograficznymi: od ZSRR po USA, od Włoch po Japonię. Cztery jego dzieła najczęściej pojawiają się na ekranie: *Zbrodnia i kara* (ostatnia adaptacja francuska reż. Georgesa Lampina — 1956 — z Jeanem Gabin i Mariną Vlady), *Bracia Karamazow* (ostatnia wersja amerykańska reż. Richarda Brooksa — 1958 — z Marią Schell). i nowa radziecka reż. Iwana Pyriewa — 1968), *Idiota* (wersja francuska pt. *Książę Myszkin* reż. Georgesa Lampina — 1945 — z Gérard Philipem; radziecka reż. Iwana Pyriewa — 1958 — z Jurijem Jakowlewem) i *Białe noce* (wersja włosko-francuska reż. Luchino Viscontiego — 1957 — z Marią Schell; radziecka pt. *Noce nad Newą* reż. Iwana Pyriewa — 1959 — z Ludmiłą Marczenko).

6. Pionier naturalistycznej powieści przemówił do wyobraźni filmowców głównie takimi dziełami, jak *Nana* (ostatnia adaptacja francuska reż. Christian Jaque'a — 1954 — z Martine Carol), *Teresa Raquin* (ostatnia adaptacja francuska reż. Marcela Carnégo — 1953 — z Simone Signoret), *Bestia ludzka* (wersja francuska reż. Jeana Renoira — 1938 — z Jean Gabinem; wersja amerykańska reż. Fritza Langa — 1954 — z Glenn Fordem), *Kuchenne schody (Wszystko dla pań)* reż. Julien Duviviera — 1957 — z Gérard Philipem) i *W matni (Gérvaise* reż. René Clémenta — 1956 — z Marią Schell).

7. Angielskie adaptacje wyświetlane po wojnie w Polsce w kinie lub telewizji: *Wielkie nadzieje* reż. Davida Leana (1946), *Nicholas Nickleby* reż. Alberta Cavalcantiego (1947), *Klub Pickwicka* reż. Noela Langleya (1953). Najwięcej razy filmowane były: *Oliver Twist* i *Opowieść wigilijna*, a poza tym — *Dawid Copperfield*, *Dwa miasta*, *Dombey i Syn* i in. Warto wspomnieć, że Dickensowski sposób narracji był inspiratorem pionierów niemego kina w doskonaleniu techniki opowiadania obrazami.

8. Francuski mistrz noweli znany jest przede wszystkim z adaptacji *Baryłeczki* reż. Christian Jaque'a (1945) z Micheline Presle, *Bel Ami* reż. Louis Daquina (1955), *Trzech kobiet (Zora, Coralie, Mouche)* i noweli *Ta świnia Morin (Postrach kobiet* — 1957) reż. Jeana Boyer. Z jego twórczości korzystają filmowcy wielu krajów — przykładem *Spadek* (1963) reż. Ricardo Alventosa, produkcji argentyńskiej.

9. Blisko 40 powieści i opowiadań Londona znalazło się dotychczas na ekranie. Najbardziej znane to: *Zew krwi* reż. Williama Wellmana (1935), *Wilk morski* reż. Michaela Curtiza (1941), *Martin Eden* reż. Sidneya Salkowa (1942), *Biały Kieł* reż. Aleksanda Zguridiego (1946) i *Meksykanin* reż. Władimira Kapłunowskiego (1955).

10. Poeta przygodowej fantastyki, pradziadek dzisiejszych powieści typu *„science-fiction"* ma ok. 10 sfilmowanych pozycji, z których *Kurier carski* doczekał się aż 8 wersji (ostatnia włoska reż. Carmine Gallone — 1956 — z Curdem Jürgensem; przed wojną najpopularniejsza była francuska reż. Victora Tourjanskiego — 1926 — z Iwanem Mozżuchinem). Kilkakrotnie filmowano *W 80 dni dookoła świata* (ostatnia wersja amerykańska reż. Michaela Andersona — 1956) i *20 000 mil podmorskiej żeglugi* (wersja amerykańska reż. Richarda Fleischera — 1954). W Polsce popularne są adaptacje radzieckie: *Piętnastoletni kapitan* reż. Wassilija Żurawlewa (1945) i *Dzieci kapitana Granta* reż. Włodzimierza Wajnsztoka. W Czechosłowacji reż. Karol Zeman w oparciu o *Tajemniczą wyspę* stworzył swój uroczy, wystylizowany na stare ryciny *Diabelski wynalazek* (1961), równocześnie w Anglii tę samą powieść przeniósł na ekran reż. Cy Endfield: *Wyspa tajemnicza* (1961) z Michael Craigiem, Joan Greenwood i Herbertem Lomem (kpt. Nemo) w rolach głównych.

27. AKTOR I JEGO TYP

1. Charles Chaplin — powtarzał postać swego włóczęgi w większości filmów, aż do chwili, gdy w *Dyktatorze* (1940) zrzucił swój dotychczasowy kostium i przeobraził się w Hitlera. W następnych filmach (*Monsieur Verdoux, Światła rampy* i *Król w Nowym Jorku*) nie powrócił już do postaci włóczęgi, a w *Hrabinie z Honkongu* wystąpił jedynie w małym epizodzie jako steward okrętowy.

2. Lillian Gish — była anielskim uosobieniem prześladowanej przez los niewinności w filmach Grif-

fitha z lat I wojny i lat dwudziestych: *Złamana lilia*, *Męczennica miłości*, *Dwie sieroty* i in. Sporadycznie do dziś pojawia się na ekranie w rolach staruszek.

3. Greta Garbo — kreowana na wampa i kobietę fatalną przez Hollywood, odeszła od filmu, bez powodzenia próbując wyzwolić się z narzuconych konwencji.

4. Humphrey Bogart — zarówno w rolach dwuznacznych bohaterów, jak — tym bardziej — gangsterów, był z reguły cynikiem i brutalem (*Skamieniały las*, *Fortancerki*, *Casablanca*, *Sokół Maltański*, *Konwój*, *Skarb Sierra Madre*, *Bosonoga contessa* i in.).

5. Gérard Philipe — ekran stracił w nim jednego z najsubtelniejszych odtwórców ról młodzieńczych, romantycznych kochanków (*Diabeł wcielony*, *Urok szatana*, *Piękności nocy*, *Fanfan Tulipan* i in.).

6. John Wayne — zaczął karierę jako kowboj i chyba umrze w siodle.

7. James Dean — pozostał w historii filmu klasycznym „buntownikiem bez przyczyny".

8. Fred Astaire — pionier filmowego tańca, od 1933 wystąpił w ok. 20 filmach muzycznych najczęściej mając za partnerkę Ginger Rogers. W 1968 znów powrócił na ekran tańcząc (w wieku 69 lat!) w filmie *Tęcza Finiana*.

9. Brigitte Bardot — kociak stulecia.

10. Shirley Temple — najpopularniejsza odtwórczyni ról dziecięcych (lata trzydzieste) w historii kina.

28. KTO ODTWORZYŁ ICH NA EKRANIE?

1. Najwięcej rozgłosu (reklamowego) zdobyła w tej roli Elizabeth Taylor (*Kleopatra* — 1963 — reż. Josepha Mankiewicza), ale aktorsko ciekawsze były jej poprzedniczki: Claudette Colbert (*Kleopatra* — 1934 — reż. Cecil B. de Mille'a) i Vivien Leigh (*Cezar i Kleopatra* — 1945 — reż. Gabriela Pascala).

2. Mikołaj Czerkasow w obu seriach *Iwana Groźnego* (1945) reż. Sergiusza Eisensteina.

3. Fredric March w angielskim filmie *Krzysztof Kolumb* (1949) reż. Davida Mac Donalda.

4. Charles Laughton w angielskim filmie *Dama z portretu* (1936) reż. Alexandra Kordy. W niemieckim *Rembrandcie* (1942) rolę tytułową grał Ewald Balser.

5. Jadwiga Smosarska w filmie *Barbara Radziwiłłówna* (1936) reż. Józefa Lejtesa.

6. Chopina odtwarzało na ekranie w różnych okresach kilku aktorów (Wolfgang Liebeneiner, Pierre Blanchar, Cornel Wilde i in.), ale najdoskonalsza jest niewątpliwie kreacja Czesława Wołłejki w filmie *Młodość Chopina* (1952) reż. Aleksandra Forda.

7. Paul Muni w amerykańskim filmie *Życie Emila Zoli* (1937) reż. Williama Dieterle stworzył najpełniejszą kreację spośród sylwetek Zoli odtworzonych na ekranie przez innych aktorów.

8. Kirk Douglas w amerykańskim filmie *Pasja życia* (1956) reż. Vincente Minnellego.

9. Postać Lenina odtwarzało kilku aktorów radzieckich. Za klasyczną uważana jest interpretacja Borysa Szczukina w filmie *Lenin w Październiku* (1937) i *Lenin w roku 1918* (1939) reż. Michała Romma. Doskonałym odtwórcą tej roli jest także Maksym Sztrauch — *Człowiek z karabinem* (1938), *Bojownik wolności* (1940), *Opowieści o Leninie* (1958) i *Lenin w Polsce* (1965) reż. Sergiusza Jutkiewicza.

10. Greer Garson w amerykańskim filmie *Madame Curie* (1943) reż. Mervyna Le Roya.

29. W KTÓRYM FILMIE SŁYSZELIŚCIE...?

1. *Pożegnania* (1958) reż. Wojciecha Hasa. Piosenkę tę (muzyka Lucjan Kaszycki, słowa Andrzej Cze-

kalski i Ryszard Pluciński) śpiewała Sława Przybylska udzielając swego głosu (metodą tzw. play-backu) aktorce odtwarzającej epizodyczną rolę pieśniarki kabaretowej.

2. Tytułowa piosenka (autorzy: Philippe Gérard i Jacques Larue) z francuskiego filmu kryminalnego *Rififi* (1955) reż. Jules Dassina.

3. Marsz krasnoludków z *Królewny Śnieżki* (1937), pierwszego pełnometrażowego filmu rysunkowego Walta Disneya. Muzykę napisał F. E. Churchill.

4. *Nigdy w niedzielę* (1960) reż. Jules Dassina. Piosenkę Manosa Hadjidakisa, nagrodzoną w 1960 Oscarem, śpiewa odtwórczyni głównej roli — Melina Mercouri.

5. *Miłość po południu* (1957) reż. Billy Wildera — z Gary Cooperem i Audrey Hepburn. Melodia F. D. Marchettiego stanowi motyw przewodni tego filmu.

6. *Świat się śmieje* (1943) reż. Grzegorza Aleksandrowa. Piosenkę Izaaka Dunajewskiego śpiewają Leonid Utiesow i Lubow Orłowa.

7. *Pieśniarz Warszawy* (1934) reż. Michała Waszyńskiego. Piosenkę Henryka Warsa, Jerzego Nela i Ludwika Starskiego śpiewał Eugeniusz Bodo. Przejął ją po nim Bohdan Łazuka.

8. *Irena, do domu!* (1955) reż. Jana Fethkego. Piosenkę Witolda Krzemieńskiego i Ludwika Starskiego śpiewała Maria Koterbska.

9. *Błękitna rapsodia* (1945), amerykański film biograficzny o Gershwinie, którego odtwarzał Robert Alda, był istną antologią najpopularniejszych utworów tego kompozytora.

10. *Młodość Chopina* (1952) reż. Aleksandra Forda. Czesław Wołłejko grał postać Chopina, a Halina Czerny-Stefańska była (poza ekranem) wykonawczynią wszystkich jego utworów.

30. STRZĘPY ŻYCIORYSÓW

1. Georges Méliès. Najwybitniejsze jego filmy: *Podróż na księżyc* (1902), *20 000 mil podmorskiej żeglugi* (1907), *Zdobycie bieguna* (1912). Jego wytwórnia, której rozkwit przypada na lata 1900—1906, musi podporządkować się wielkim firmom z chwilą, gdy rzemieślniczy system produkcji przekształca się w przemysł.

2. David Wark Griffith, twórca *Narodzin narodu* (1915) i *Nietolerancji* (1916), pierwszy wykorzystał szeroko możliwości kamery filmowej, każąc jej pełnić funkcję narratora, zastosował w filmie metodę swobodnego, wielowątkowego, wzorowanego na powieści prowadzenia akcji oraz zreformował grę aktorską, przystosowując ją do specyficznych wymagań ekranu, a zwłaszcza zbliżenia filmowego. Nakręcił klasyczne melodramaty: *Złamana lilia*, *Męczennica miłości*, *Dwie sieroty* z udziałem popularnych aktorek Lillian i Dorothy Gish.

3. Charles Chaplin. Najgłośniejsze filmy: *Brzdąc* (1921), *Paryżanka* (1923 — bez jego udziału jako aktora), *Gorączka złota* (1925), *Cyrk* (1928), *Światła wielkiego miasta* (1931 — film dźwiękowy bez mówionych dialogów), *Dzisiejsze czasy* (1936), *Dyktator* (1940 — pierwszy film Chaplina z pełnym dialogiem), *Monsieur Verdoux* (1947), *Światła rampy* (1952), *Król w Nowym Jorku* (1956), *Hrabina z Hongkongu* (1966).

4. Erich von Stroheim. Najważniejsze filmy: *Ślepi mężowie* (1918), *Szalone żony* (1922), *Chciwość* (1925 — film ze względu na swą długość nigdy nie ukazał się w oryginalnej postaci), *Wesoła wdówka* (1925), *Marsz weselny* (1927—28). Gdy porzucił reżyserię, wystąpił m. in. w filmach: *Wielki Gabbo* (1929), *Towarzysze broni* (1937) i *Bulwar Zachodzącego Słońca* (1950).

5. Sergiusz Eisenstein. Po swym pierwszym filmie *Strajk* (1924) tworzy klasyczny epos *Pancernik Potiomkin* (1925). Realizacją jego koncepcji kina intelektualnego są następne filmy: *Październik* (1928) i *Stare i nowe* (1929). Niedokończony w czasie pobytu w Meksyku film nosił tytuł *Niech żyje Meksyk!* Dalsze

filmy: *Aleksander Newski* (1938) i *Iwan Groźny*, którego II seria ukazała się dopiero po XX zjeździe KPZR.

6. Luis Bunuel. Swój surrealistyczny film *Pies andaluzyjski* realizuje wespół z Salvadorem Dali. Po awangardowym *Złotym wieku* (1930) nakręca oskarżycielski dokument o Hiszpanii *Ziemia bez chleba* (1932). Potem, obok szeregu mniej udanych lub komercyjnych filmów, realizuje wybitny, wstrząsający film o wykolejonej młodzieży *Los Olvidados* (1949). Talent Bunuela i jego buntownicza filozofia dochodzą w pełni do głosu w znakomitych dramatach *Nazarin* (1960), *Viridiana* (1961) i *Anioł zagłady* (1962).

7. René Clair. Najsłynniejszy z jego filmów awangardowych: *Antrakt* — próba „kina czystego", opartego na swobodnym kojarzeniu atrakcji wizualnych. Wybitne komedie dźwiękowe: *Pod dachami Paryża* (1930), *Milion* (1931), *Niech żyje wolność* (1932), *Ostatni miliarder* (1934), *Upiór na sprzedaż* (1935), *Ożeniłem się z czarownicą* (1942), *Urok szatana* (1950), *Piękności nocy* (1953) i in. Przyjęty do Akademii Francuskiej w 1960.

8. Marlena Dietrich. Odkryta przez Josepha von Sternberga, zyskuje uznanie w filmie *Niebieski motyl* — (1929). Ich filmy amerykańskie: *Maroko* (1930), *X—27* (1931), *Szanghaj-ekspres* (1932), *Blond Venus* (1932), *Imperatorowa* (1934) i *Kaprys hiszpański* (1935). Była jako „wamp" najpoważniejszą konkurentką Grety Garbo. Pod batutą reżyserską Claira wystąpiła w *Płomieniu Nowego Orleanu* (1941). Z Gabinem grała w filmie *Martin Roumagnac* (1946). Jej nowsze filmy: *Swiadek oskarżenia* i *Wyrok w Norymberdze*.

9. Gary Cooper. Najlepsze filmy: *Wielkomiejskie ulice* (1931), *Pożegnanie z bronią* (1932), *Peter Ibbetson* (1935), *Pokusa* (1936), *Pan z milionami* (1936), *Komu bije dzwon* (1943), *W samo południe* (1952 — Oscar), *Miłość po południu* (1957).

10. Orson Welles — nowatorski twórca, *enfant terrible* Hollywoodu, później emigruje do Europy. Najgłośniejszy film: *Obywatel Kane* (1941). Poza tym: *Wielkość Ambersonów* (1942), *Intruz* (1946), *Dama z Szanghaju* (1948), *Makbet* (1948), *Otello* (1952), *Dotknięcie zła* (1957), *Mr Arcadin* (1955), *Proces* (1963) i in.

W swoich filmach kreował z reguły także główne role. Poza tym stworzył znakomite kreacje pod batutą innych reżyserów: *Na zawsze, Trzeci człowiek, Ostatnia sprawa Trenta, Moby Dick* itd.

31. CZY ZNASZ KLASYKĘ FILMOWĄ?

1. *Nietolerancja* (1916) reż. D. W. Griffitha. Druga, po *Narodzinach narodu* (1915), wielka epopeja amerykańskiego twórcy. Wielowątkowa fabuła, rozegrana równolegle w odległych epokach, wyrażała potępienie wszelkich przejawów nietolerancji jako głównego źródła zła i nieszczęść nękających od wieków ludzkość. *Nietolerancja* była równocześnie prawdziwą encyklopedią możliwości artystycznych filmu, z której kino czerpało obficie w latach następnych. Kilkanaście znakomitych kreacji aktorskich: Lillian Gish, Mae Marsh, Robert Harron, Constance Talmadge i in.

2. *Gabinet doktora Caligari* (1920) reż. Roberta Wiene. Filmowy manifest niemieckiego ekspresjonizmu. W wersji pierwotnej film miał atakować fałszywe autorytety i tyranów. Jako opowieść szaleńca stracił swój ideowy sens, ale pozostał protestem przeciwko akademizmowi ówczesnej produkcji filmowej. W rolach głównych: Werner Krauss, Conrad Veidt, Lil Dagover.

3. *Pancernik Potiomkin* (1925) reż. Sergiusza Eisensteina. Największe dzieło w historii kina. Rewolucyjny epos, który prawdę, patos i tragizm ukazywanych wydarzeń wyraził genialnie poprzez nowatorską formę, dowodząc, że sztuka filmowa potrafi nie tylko porywająco mówić o historii, ale i współdziałać w przeobrażeniu świata.

4. *Matka* (1926) reż. Wsiewołoda Pudowkina. Drugie — obok *Pancernika Potiomkina* — dzieło, które zrewolucjonizowało film i objawiło światu siłę kinematografii radzieckiej. Powrót do indywidualnego bohatera pozwolił połączyć siłę aktorskiego wyrazu (Wiera Baranowska, Mikołaj Batałow) z wirtuozerią dramaturgii i montażu.

5. *Gorączka złota* (1925) reż. Charlesa Chaplina. Rzadko który z niemych filmów świetnego komika tak wzrusza i śmieszy równocześnie. Jego mały człowieczek przeżywa tu perypetie awanturnicze i liryczne, złożone ze scen, które są niezrównaną antologią filmowego tragikomizmu.

6. *Milion* (1931) reż. René Claira. Jeden z pierwszych dźwiękowych filmów Claira (*Pod dachami Paryża, 14 lipca*), w którym w najdoskonalszej formie doszedł do głosu twórczy protest przeciwko teatralizacji „mówionego kina". Clairowskie próby stylizowanego łączenia obrazu i dźwięku cechuje nie tylko wirtuozerska precyzja efektów, ale przede wszystkim dowcip i poetycki polot.

7. *Czapajew* (1934) reż. Braci Wasiliew. Film, który zadziwił świat prostotą i surowością prawdy o ludziach i drogach rewolucji, stał się w kinematografii radzieckiej manifestem sztuki socjalistycznego realizmu, później wielokrotnie ulegającej schematyzmowi w okresie kultu jednostki. Świetna kreacja Borysa Baboczkina w roli Czapajewa.

8. *Obywatel Kane* (1941) reż. Orsona Wellesa. Był nowym słowem w zakresie filmowej narracji (skomplikowana prawda o bohaterze wyłania się powoli z relacji sześciu osób, które go znały) oraz zdumiewał bogactwem pomysłów plastycznych i technicznych (głębia ostrości, wielość planów, nowy charakter dekoracji, montażu itp.), w czym walnie pomagał reżyserowi operator Gregg Toland. Welles przełamał tym filmem hollywoodzką rutynę — jednorazowo, nim Hollywood opuścił.

9. *Złodzieje rowerów* (1948) reż. Vittorio De Siki. Najpiękniejszy, bo najprostszy i najprawdziwiej mówiący o losie prostego człowieka film szkoły neorealistycznej. De Sica wraz ze scenarzystą Cezare Zavattinim stworzyli dzieło, w którym niezawodowi aktorzy potrafili wcielić się w bohaterów współczesnej, codziennej tragedii, równie wstrząsającej i pełnej poezji, jak tragedie antyczne.

10. *W samo południe* (1952) reż. Freda Zinnemanna. Western, który nie tylko z żelazną konsekwencją dramaturgii zachowuje jedność akcji, miejsca i czasu, ale stając się świetnym studium psychologicznym strachu

i samotności, nasyca sensacyjną akcję ważką problematyką moralną. Kreacja Gary Coopera (któremu partneruje Grace Kelly) i muzyka Dimitri Tiomkina — zasłużenie nagrodzone Oscarem.

32. GEOGRAFIA FILMOWYCH MIAST I MIASTECZEK

1. Przedmieście Berlina, gdzie mieszczą się największe w Niemczech atelier DEFY (dawniej UFY).

2. Przedmieście Pragi — siedziba największego kompleksu atelier czechosłowackich.

3. Billancourt — przedmieście Paryża, siedziba atelier Paris-Studio-Cinéma, Les Studios Parisiens i in.

4. Miejscowość pod Bukaresztem, gdzie zbudowano po wojnie rumuńskie miasteczko filmowe.

5. Miasteczko filmowe w Rzymie.

6. Miejscowość pod Londynem, gdzie znajdują się wielkie atelier angielskie.

7. Miejscowość pod Monachium, wieloletnia siedziba atelier wytwórni Bavaria.

8. Dzielnica Los Angeles — największy ośrodek produkcji filmów na świecie.

9. Nazwa największej radzieckiej wytwórni i jej miasteczka filmowego w Moskwie.

10. Dzielnica Wiednia i wieloletnia siedziba znanych atelier wytwórni Wien-Film.

33. 2 × TO SAMO

1. Paweł Własow z *Matki* Gorkiego, adaptowanej w 1926 przez reż. Wsiewołoda Pudowkina, a w 1956 przez reż. Marka Dońskiego. W niemej wersji rolę tę grał Mikołaj Batałow, w dźwiękowej — jego bratanek, Aleksy.

2. *Hamlet* Szekspira. W wersji z 1948 rolę tytułową odtwarzał Olivier, który też film reżyserował, a w wersji z 1964 reżyserowanej przez Grzegorza Kozincewa — Smoktunowski.

3. *Anna Karenina* Tołstoja — w przedwojennych wersjach (niemej reż. Edmunda Gouldinga — 1927 i dźwiękowej reż. Clarence Browna — 1935), zrealizowanych w Hollywood, rolę tę grała Greta Garbo. W angielskiej reż. Juliena Duviviera (1948) — Vivien Leigh, a w radzieckiej wersji reż. Aleksandra Zarchi (1967) — Tatiana Samojłowa.

4. Książę Myszkin, bohater *Idioty* Dostojewskiego. W wersji francuskiej reż. Georgesa Lampina (1945) — Gérard Philipe, w radzieckiej reż. Iwana Pyriewa (1957) — Jurij Jakowlew.

5. Kapitan Achab z powieści *Moby Dick* Hermana Melville'a. W wersji niemej reż. Millarda Webba (1925) i dźwiękowej reż. Lloyda Bacona (1930) — John Barrymore, w adaptacji powojennej reż. Johna Hustona (1956) — Gregory Peck.

6. *Don Kichot* Cervantesa. W wersji francuskiej reż. G. W. Pabsta (1933) — słynny bas rosyjski Fiodor Szalapin, w wersji radzieckiej reż. Grzegorza Kozincewa (1956) — Mikołaj Czerkasow. Ci sami artyści odtworzyli także postać Iwana Groźnego: Szalapin w filmie *Car Iwan Groźny* (1915) reż. A. Iwanowa-Gaja, Czerkasow w *Iwanie Groźnym* (1945) Eisensteina.

7. Jean Valjean, bohater *Nędzników* Victora Hugo. W wersji francuskiej reż. Raymonda Bernarda (1934) — Harry Baur, w wersji francusko-niemieckiej reż. Jean Paula Le Chanois (1957) — Jean Gabin. Ci sami aktorzy odtworzyli również postać inspektora policji ze

Zbrodni i kary Dostojewskiego: Harry Baur w wersji francuskiej reż. Pierre Chenala (1935), a Jean Gabin w uwspółcześnionej adaptacji reż. Georgesa Lampina (1956).

8. Michał Strogow, bohater *Kuriera carskiego* według Jules Verne'a. W wersji francuskiej reż. Viktora Tourjanskiego (1926) — Iwan Mozżuchin, w wersji włosko-francuskiej reż. Carmine Gallone (1956) — Curd Jürgens.

9. *Thérèse Raquin* Emila Zoli. W wersji reż. Jacquesa Feydera (1928) — Gina Manès, w wersji reż. Marcela Carnégo (1953) — Simone Signoret.

10. Natasza Rostowa z *Wojny i pokoju* Lwa Tołstoja. W wersji włosko-amerykańskiej reż. Kinga Vidora (1956) — Audrey Hepburn, w wersji radzieckiej (1965) — Ludmiła Sawielewa.

34. EPOKI FILMOWYCH KOMIKÓW

1. Max Linder (1883—1925) — pierwszy komik filmowy o sławie światowej. W latach 1909—19 wystąpił w ponad stu krótkich komedyjkach, które popularyzują jego typ — młodego, sympatycznego dandysa uparcie popadającego w niezwykłe perypetie. Prócz Francji (*Kawiarenka* — 1919) nakręca filmy w Ameryce (*Trzej muszkieterowie* — 1921, *Siedem lat nieszczęść* — 1922) i w Austrii (*Król cyrku* — 1924).

2. Charles Chaplin (ur. 1886) — początek jego popularności przypada na lata I wojny światowej, a jego sławy światowej na początek lat dwudziestych, gdy osiąga swój ostateczny kształt i filozoficzny podtekst sylwetka włóczęgi usiłującego dobrocią i sprytem walczyć z krzywdą, nędzą i niesprawiedliwością tego świata (*Brzdąc* — 1921). Następne lata — aż po dzień dzisiejszy — to okres trwania mitu, który sam w sobie stanowi wyjątkowy rozdział w historii kina i sztuki w ogóle.

3. Harold Lloyd (1893—1965) — ustala swą markę ok. 1920 w serii komedyjek Hal Roacha typu *slap-stick* (bójki, pogonie), zatytułowanych *Lonesome Luke*. Następnie w filmach pełnometrażowych pozostaje przy stworzonym przez siebie typie — pełnego tupetu młodego Amerykanina z prowincji, który w wielkim mieście wpada w perypetie oparte na nieustannej walce z materią i na potęgujących się, niemal matematycznie obliczonych gagach, przypieczętowanych happy endem (*Jeszcze wyżej* — 1923, *W gorącej wodzie kąpany* — 1924, *Niech żyje sport* — 1925 itd.). Próby kontynuowania tego rodzaju komizmu w filmie dźwiękowym wypadają znacznie słabiej, chociaż Lloyd nie rezygnuje z nich aż do 1947.

4. Buster Keaton (1896—1966) — okres świetności tego komika, który przybrał maskę „człowieka o kamiennej twarzy", przypada na te same lata (*Rozkosze gościnności* — 1923, *Generał* — 1926, *Człowiek, który kręci* — 1928 itd.), co Harolda Lloyda, a jego komizm ma podobny charakter — z tym, że Keaton to pedantyczny pechowiec zmagający się z wszelakimi maszynami i mechanizmami (lokomotywa, statek, auto, kamera filmowa itp.). Tak samo jak Lloyd usiłował bez powodzenia utrzymać się w filmie dźwiękowym, występując jedynie w epizodycznych rólkach (*Bulwar Zachodzącego Słońca* — 1950, *Światła rampy* — 1953). Przeżył swój renesans dopiero w latach sześćdziesiątych, na krótko przed śmiercią.

5. Flip (Stan Laurel, 1890—1965) i Flap (Oliver Hardy, 1892—1957) występowali indywidualnie w wodewilu, cyrku i w filmie jeszcze przed 1920, ale spotkali się razem na ekranie dopiero w 1927. Ich komizm kontynuował zasadę kontrastu typów fizycznych obu partnerów (podobnie jak Pata i Patachona), pogłębioną przez konsekwentne zróżnicowanie charakterów: Flip — dziecinnie bezradny i ufny; Flap — pełen inicjatywy, wspaniałomyślności, ambitny, wybuchowy; obaj — przeraźliwie głupi, ponoszący nieustannie klęski w przygodach opartych na metodycznie rozbudowanych gagach (*Schowajcie swoje smutki* — 1932, *Brat diabła* — 1933, *Synowie pustyni* — 1934 itd.). Rozstali się po wojnie, gdy ich popularność zaczęła maleć.

6. Adolf Dymsza (ur. 1900) — najpopularniejszy w latach trzydziestych komik polskiego filmu. Reprezentował przeniesiony z estrady na ekran typ eleganta-

-cwaniaka z warszawskiego przedmieścia, opierając swój komizm na syntetycznym, groteskowym geście, doskonałym baletowym opanowaniu ruchów ciała i charakterystycznej interpretacji popularnych piosenek. W rekordowym dla siebie roku 1935 wystąpił aż w czterech filmach: *ABC miłości*, *Antek policmajster*, *Wacuś*, *Dodek na froncie*. Po wojnie: *Skarb*, *Sprawa do załatwienia*, *Irena, do domu*, *Nikodem Dyzma*, *Café pod Minogą*. Dokumentalny film *Mój teatr* jest antologią kreacji estradowych Dymszy, popisem jego sztuki aktorskiego przeobrażania.

7. Bracia Marx pojawili się na ekranie w początkach filmu dźwiękowego, występowali najczęściej we trójkę: Harpo (1893—1964), Groucho (ur. 1895) i Chico (1891—1961). Od dzieciństwa związani z music-hallem, wnieśli do filmu cały swój „kombinat śmiechu", złożony z popisów muzycznych, skeczów, bufonady itp., oparty przede wszystkim na komizmie typu czystego nonsensu, przeobrażając dotychczasową amerykańską burleskę *slap-stickową* w burleskę o zacięciu intelektualnym. Ich znane w Polsce filmy to: *Noc w operze* (1935), *Dzień na wyścigach* (1936) i *Noc w Casablance* (1946). Inne wyświetlano w telewizji i klubach filmowych.

8. Fernandel (ur. 1903), występując w latach trzydziestych na przemian w farsach i dramatycznych rolach charakterystycznych, wysunął się na czoło francuskich aktorów komediowych po wojnie, bijąc rekordy popularności w latach pięćdziesiątych (*Czerwona oberża* — 1951, *Wróg publiczny nr 1* — 1953, *Pięcioraczki* — 1954, *Ali Baba* — 1954, *Człowiek w nieprzemakalnym płaszczu* — 1956 itd.). Celuje zarówno w rolach pechowych mężów i kochanków w komediach bulwarowych, obyczajowych i satyrycznych, jak też w parodiach filmów kryminalnych, sensacyjnych, egzotycznych itp. Reprezentuje typ wszechstronnego aktora komediowego.

9. Jacques Tati (ur. 1908) — francuski odnowiciel tradycji Langdona i Chaplina, był mimem na scenie i występował w krótkometrażówkach. W 1947 zrealizował swój pierwszy pełny metraż *Dzień świąteczny*. Ale dopiero *Wakacje pana Hulot* (1953) i *Mój wujaszek* (1957) ujawniły w pełni jego talent nowoczesnego komediografa. Tati stworzył typ staroświeckiego oryginała, romantyka wstępującego w nieustanny ciąg

konfliktów z koszmarem mechanicznej, zautomatyzowanej nowoczesności. Pod zabawną powierzchownością jego bohatera kryje się bezinteresowność i poezja, pod maską otaczającej go nowoczesności — absurd, pustka i snobizm. Jako realizator pracuje bardzo precyzyjnie, ale niesłychanie wolno: jego kolejny film *Playtime* (1967) dzieli od poprzedniego dziesięcioletnia przerwa.

10. Pierre Etaix (ur. 1928) — nowy, wybitny talent w europejskiej komedii filmowej. Uniwersalny jak Chaplin (scenarzysta, reżyser, aktor), uwielbiający Bustera Keatona, przeszkolony u Jacques'a Tati (asystował mu przy realizacji *Mojego wujaszka)* — jest spokrewniony z nimi wszystkimi, choć żadnego nie naśladuje. Jego komizm wynika ze znakomitej obserwacji ludzi oraz precyzyjnego wykalkulowania każdego efektu, co w połączeniu ze skłonnością do liryzmu i poezji czyni go oryginalnym. Ma za sobą praktykę rysownika, dekoratora, cyrkowca, aktora music-hallu i telewizji. Jako realizator zadebiutował krótkometrażówką *Zerwanie* (1962). Pełnometrażowa burleska *Zalotnik* (1962) przyniosła mu francuską nagrodę im. Delluca i dyplom na festiwalu w Moskwie 1963, a krótka groteska *Szczęśliwa rocznica* — Grand Prix na festiwalu w Oberhausen 1962 i Oscara. Niemniejsze sukcesy odniosły następne komedie Etaixa: *Jo-jo* (1964) i *Grunt to zdrowie* (1965).

35. CZY ZNACIE TE PANIE?

1. Germaine Dulac (1892—1942) — pierwsza na świecie kobieta reżyser filmowy. Nim zrealizowała w 1915 swój pierwszy film, była krytykiem teatralnym w prasie paryskiej. W latach dwudziestych stała się filarem awangardy francuskich impresjonistów filmowych (szkoła Delluca). W swych filmach: *Święto hiszpańskie* (1919), *Uśmiechnięta pani Beudet* (1923), *Muszelka i pastor* (1926), *Tematy i wariacje* (1929) i in. — ewoluując ku surrealizmowi, próbowała tworzyć wizualny odpowiednik utworów muzycznych. Była współzałożycielem francuskich „Aktualności Filmowych".

2. Estera Szub (1894—1959) — pierwsza na świecie kobieta-dokumentalista, twórca klasycznych radzieckich filmów montażowych: *Upadek dynastii Romanowów* (1927), *Rosja Mikołaja II i Lew Tołstoj* (1929), *Hiszpania* (1938) i in. Doprowadziła do perfekcji sztukę montażu, twórczego komponowania materiałów archiwalnych, wydobywania ich istotnej treści historyczno-publicystycznej.

3. Lotte Reiniger (ur. 1899) — pionier filmu sylwetkowego, zasłynęła swoimi *Przygodami księcia Achmeda*, kontynuującymi w kinematografii tradycje chińskiego teatru cieni. Realizuje filmy sylwetkowe do dnia dzisiejszego, doskonaląc ich technikę, lecz nie modernizując stylu. Po wyjeździe z Niemiec pracowała w różnych krajach.

4. Wanda Jakubowska (ur. 1907) — pierwsza w Polsce kobieta-reżyser. Przed wojną — działacz Stowarzyszenia Miłośników Filmu Artystycznego „Start", w czasie wojny — więzień Oświęcimia, po wojnie — twórca filmów *Ostatni etap*, *Żołnierz zwycięstwa*, *Opowieść atlantycka*, *Pożegnanie z diabłem*, *Król Maciuś I*, *Spotkania w mroku*, *Historia współczesna*, *Koniec naszego świata*, *Gorąca linia*. Laureat Nagrody Światowej Rady Pokoju za film *Ostatni etap*.

5. Maria Kaniewska (ur. 1911). Po niezbyt udanym debiucie (*Niedaleko Warszawy* — 1954) odnalazła swój *genre* w filmach młodzieżowych, z wdziękiem adaptując powieści Makuszyńskiego (*Awantura o Basię* — 1959 i *Szatan z siódmej klasy* — 1960) i zdobywając nagrody festiwalowe. Prócz filmów dla najmłodszych wykazuje zamiłowanie do kostiumowych ramotek: *Komedianci* i *Panienka z okienka*. Nakręciła także komedię współczesną *Bicz boży* (1967).

6. Julia Sołncewa (ur. 1904) — najbliższy współpracownik i kontynuator dzieła Aleksandra Dowżenki (*Arsenał*, *Ziemia*, *Iwan*), który był jej mężem. Występowała jako aktorka w filmach niemych, a następnie była asystentką Dowżenki aż do jego śmierci (1956). Realizuje pozostawione przez znakomitego reżysera scenariusze, starając się zachować poetyckie walory jego stylu: *Poemat o morzu* (1958), *Opowieść lat płomiennych* (1961), *Zaczarowana Desna* (1964).

7. Agnès Varda (ur. 1928) — jedyna utalentowana przedstawicielka płci pięknej wśród realizatorów francuskiej „nowej fali". Po karierze fotografa zadebiutowała w 1954 pełnometrażowym filmem *La pointe courte*, nakręciła kilka krótkometrażówek, ale dopiero znakomite psychologiczne studium dwóch godzin z życia kobiety, *Cleo od 5 do 7* (1961), przyniosło jej powszechne uznanie i sławę. Za następny film (*Szczęście*, 1964) otrzymała nagrodę im. Delluca, natomiast *Stworzenia* (1965) spotkały się z kontrowersyjnymi ocenami.

8. Vera Chytilova (ur. 1930) — reżyserska gwiazda „nowej fali" w Czechosłowacji. Po kilku filmach krótko- i średniometrażowych (w telewizji oglądaliśmy jej *Worek pcheł*), które zaskoczyły bezpośredniością i świeżością obserwacji środowiska dzisiejszych dziewcząt, zdumiała dojrzałością, głębią i wyzbytym wszelkiego sentymentalizmu ukazaniem losów dwóch współczesnych kobiet w filmie *O czymś innym*. Wykorzystuje twórczo metody filmu dokumentalnego i improwizacji na planie w filmie fabularnym. W następnym filmie (*Stokrotki*, 1966) porzuca dokumentalizm, tworząc satyryczną groteskę o współczesnych dziewczętach, za którą otrzymuje Grand Prix w Bergamo 1967.

9. Mai Zetterling (ur. 1925) — szwedzka aktorka, którą bezpośrednio po wojnie poznaliśmy w filmie *Skandal* (1944), kontynuowała swą karierę w Anglii, a po powrocie do Szwecji zajęła się produkcją i reżyserią. Jej pierwszy film (*Zakochane pary*, 1965) ujawnił zainteresowanie artystki problematyką obyczajową, traktowaną śmiało, niekiedy sarkastycznie, z wyjaskrawieniem momentów erotycznych. Drugi film, *Nocne zabawy* (1966), szokuje brutalnym ukazaniem spraw seksualnych, wywołuje skandal i zakazy cenzury. „Posługuję się perwersyjnym seksualizmem, bo wierzę, że do wartości pozytywnych można dojść tylko przez ujawnienie cech negatywnych" — tak formułuje swe *credo* niezrażona atakami stróżów moralności autorka. Trzecim jej filmem są *Dziewczęta* (1967).

10. Łarisa Szepitko (ur. 1938) — nowa interesująca indywidualność filmu radzieckiego. Już pierwszy film młodej reżyserki, *Znój* (1963), zrealizowany w wytwórni kirgiskiej i odznaczający się sugestywnym realizmem w malowaniu środowiska i konfliktów, przyniósł jej nagrodę na festiwalu w Karlovych Varach w 1963. W *Samotnej* (1966), psychologicznym studium czter-

dziestoletniej kobiety-lotnika, Szepitko z wielką wnikliwością i prawdą ukazuje rozterki i nieprzystosowanie do pokojowej rzeczywistości bohaterów minionej wojny.

36. W ŚWIECIE DOKUMENTALISTÓW

1. Robert Flaherty (1884—1951) — „ojciec filmu dokumentalnego", w swych filmach zrealizowanych w odległych zakątkach kuli ziemskiej (*Nanuk Eskimos* — w Labradorze, *Moana* — w Polinezji) pierwszy ukazał, jak wartości poznawcze filmu dokumentalnego łączyć się mogą z walorami poetyckimi, dzięki głębokiemu wniknięciu autora w filmowane środowisko i osobistemu, lirycznemu doń stosunkowi.

2. Dżiga Wiertow (1897—1954) — wielki radziecki dokumentalista-eksperymentator, twórca szkoły „Kino-oko" (1923), pierwszy szeroko wykorzystał metodę obserwacji i chwytania życia na gorąco przy pomocy kamery oraz organizacji materiału filmowego drogą montażu opartego na wizualnym rytmie i niemal matematycznej dyscyplinie (*Człowiek z kamerą*). Redaktor periodyków filmowych („Kino-Prawda") i licznych dokumentów o dużych walorach polityczno-publicystycznych.

3. Joris Ivens (ur. 1898) — „latający Holender", klasyk filmu dokumentalnego, połączył w swej twórczości wrażliwość poetyckiego widzenia świata z dążnością do ukazywania polityczno-społecznego sensu ukazywanych zjawisk. Filmowiec walczący, intelektualista i globtrotter, reportażysta, publicysta i eseista, tropi po całej kuli ziemskiej etapy walki wyzwoleńczej ludów wszystkich ras i klas upośledzonych. W czasie swych kolejnych pobytów w Polsce zrealizował następujące filmy (lub ich fragmenty): *Trzy demokracje*, *Pokój zdobędzie świat*, *Wyścig pokoju*.

4. Paul Rotha (ur. 1907) — reżyser i teoretyk, twórca angielskiej szkoły dokumentalnej w latach trzydziestych. Jeden z tych filmowców (obok Basila Wrighta i Johna Griersona), którzy poprzez realistyczne uka-

zanie zjawisk codziennej rzeczywistości potrafili wydobyć ich dramatyzm i wymowę społeczną. Ich twórczość wywarła później duży wpływ na umacnianie się tendencji realistycznych w filmie fabularnym. W *Życiu Adolfa Hitlera* dał Rotha głębokie studium polityczno-socjologiczne genezy hitleryzmu.

5. Tadeusz Makarczyński (ur. 1918) — reżyser, początkowo realizator filmów oświatowych, później dokumentalnych i impresyjnych o specyficznym nastroju i wyrazie poetyckim. Najwięcej nagród zdobył jego film *Życie jest piękne*, ukazujący kontrast między okropnościami wojny a obojętnością współczesnego świata. Próbował także sił w filmie fabularnym (*Warszawska Syrena* — 1956), ale bez powodzenia. Przez kilka lat pracował w wydziale filmowym Światowej Organizacji Zdrowia ONZ w Szwajcarii.

6. Kazimierz Karabasz (ur. 1930) — początkowo realizator społecznych reportaży publicystycznych (*Ludzie z pustego obszaru* — 1957); dzięki swym następnym pracom stworzył w polskim filmie dokumentalnym kierunek oparty na cierpliwej obserwacji, prowadzącej do mistrzowskich studiów psychologicznych różnych środowisk; dał frapujący, pełen humanizmu i ciepła portret zwykłego człowieka. Zdobywca wielu nagród festiwalowych.

7. Erwin Leiser (ur. 1923) — szwedzki reżyser i publicysta telewizyjny; wykorzystując w szerokim zakresie materiały ze wszystkich archiwów filmowych świata, stworzył historyczno-publicystyczne monografie ilustrujące — jak dotychczas najpełniej — dzieje hitleryzmu i ogrom jego zbrodni; film *Wybierz życie* poświęcił ofiarom amerykańskich bomb i prób atomowych w Japonii i na Pacyfiku.

8. Annelie (ur. 1925) i Andrew (ur. 1909) Thorndike — niemiecka para reżyserska, twórcy cyklu filmów publicystycznych, demaskujących hitlerowskich zbrodniarzy wojennych, którzy zajmują wysokie stanowiska w rządzie i administracji NRF. Odznaczeni w ZSRR orderem Lenina za dwuseryjną monografię historyczną pt. *Tak się zaczęło (Rosyjski cud).*

9. Roman Karmen (ur. 1906) — wybitny radziecki reżyser i operator, współtwórca wielu publicystycznych reportaży, uczestnik wypraw polarnych; filmo-

wał przebieg wojny domowej w Hiszpanii i w Chinach, był operatorem filmowym w czasie II wojny i podczas procesu w Norymberdze. Reprezentuje typ niezwykle operatywnego filmowca-reportera, wielokrotnie odznaczany i nagradzany.

10. Chris Marker (ur. 1921) — francuski dziennikarz, pisarz i reżyser, który rozwinął szczególny rodzaj filmu dokumentalnego: eseistykę filmową, posługując się swobodnym wywodem, poświęconym aktualnym problemom politycznym, społecznym, obyczajowym. W swych filmach łączy zmysł obserwacyjny i wrażliwość poetycką z obiektywną wiedzą o przedmiocie i zaangażowaniem po stronie postępowych sił społecznych.

37. POŁĄCZ PARY KOCHANKÓW

1. — F. *Lecą żurawie.* Tatiana Samojłowa grała rolę Weroniki, a Aleksy Batałow jej ukochanego, który ginie na froncie.

2. — H. *Miłość po południu.* Audrey Hepburn grała rolę młodziutkiej studentki paryskiego konserwatorium, zakochanej w amerykańskim donżuanie, Flannaganie (Gary Cooper).

3. — J. *Dama Kameliowa.* Małgorzata Gauthier — — Greta Garbo. Armand — Robert Taylor.

4. — G. *Babette idzie na wojnę.* BB wystąpiła w roli dzielnej francuskiej dziewczyny, która daje sobie radę nawet z szefem gestapo. Jej partnerem (a w życiu prywatnym — mężem) był Jacques Charrier.

5. — E. *Małżeństwo po włosku.* Sophia Loren była w tym filmie ciężko doświadczoną przez życie kobietą, matką kilkorga dzieci, wyzyskiwaną przez kochanka (Marcello Mastroianni), którego w końcu zmuszała podstępem do małżeństwa. Oboje grali też razem w filmach: *Nasze czasy, Szkoda, że jesteś kanalią, Piękna młynarka, Wczoraj, dziś, jutro* i in.

6. — I. *Popiół i diament.* Ewa Krzyżewska grała rolę barmanki Krystyny, z którą Maciek Chełmicki (Zbigniew Cybulski) spędza noc w hotelu.

7. — D. *Fanfan Tulipan.* W tej tytułowej roli Gérard Philipe uwodził Ginę Lollobrigidę (Adelinę). Ta sama para aktorów spotkała się ponownie w *Pięknościach nocy*, gdzie muzyk-marzyciel Claude (Gérard Philipe) oglądał w snach kasjerkę z prowincjonalnego miasteczka jako uwodzicielską hurysę (Gina Lollobrigida).

8. — C. *Książę i aktoreczka* — czyli Laurence Olivier jako Charles i Marilyn Monroe jako Elsie.

9. — B. *Krzyżacy.* Grażyna Staniszewska (Danusia) i Mieczysław Kalenik (Zbyszko).

10. — A. *Skarb.* Danuta Szaflarska grała rolę młodej warszawianki, ekspedientki w domu towarowym, a Jerzy Duszyński — jej ukochanego, szofera miejskich autobusów. Tę samą parę oglądaliśmy także w *Zakazanych piosenkach* (jako rodzeństwo — Halinę i Romana Tokarskich), w *Dwóch godzinach* (Weronika i Marek), a także w *Warszawskiej premierze* (Hrabianka, Wolski).

38. CHWILA DOKUMENTALNYCH WSPOMNIEŃ

1. *Przysięgamy ziemi polskiej.* Pierwszy film, zrealizowany w ZSRR przez Czołówkę Filmową I Dywizji im. T. Kościuszki. Jest to reportaż ukazujący formowanie I Dywizji i zaprzysiężenie jej żołnierzy. Zawarte w nim zdjęcia o unikalnej wartości historycznej, wykonane przez operatorów Władysława Forberta i Stanisława Wohla, będą później wielokrotnie cytowane w filmach dokumentalnych, poświęconych historii Wojska Polskiego i Polski Ludowej.

2. *Zagłada Berlina.* Reportaż wojenny o udziale Wojska Polskiego w wielkiej ofensywie między Odrą

i Szprewą, zakończonej zdobyciem Berlina. Film został zrealizowany przez zespół Polskiej Kroniki Filmowej.

3. *Powódź.* Realizacja: Jerzy Bossak i Wacław Kaźmierczak. Reportaż ukazujący walkę z klęską powodzi, która nawiedziła znaczne obszary Polski na wiosnę 1947. Dzięki swym walorom artystycznym — a przede wszystkim kompozycji całości i montażowi znakomitych reporterskich zdjęć, które opowiedziały wszystko bez jednego słowa komentarza — zdobył pierwszą nagrodę w dziale filmów dokumentalnych na festiwalu w Cannes 1947. Zagraniczna krytyka poczęła w tym okresie mówić o narodzinach „polskiej szkoły dokumentu".

4. *Szeroka droga* reż. Konstantego Gordona. Obszerna filmowa monografia przebiegu realizacji pierwszego z wielkich przedsięwzięć związanych z odbudową i przebudową zniszczonej Warszawy. Film z epickim rozmachem ukazał wszystkie etapy prac i wysiłek budowniczych trasy W—Z. Film zdobył kilka nagród i wyróżnień na festiwalach.

5. *Gwiazdy muszą płonąć* reż. Andrzeja Munka i Witolda Lesiewicza. Film stanowił pełną inwencji próbę stworzenia nowego rodzaju reportażu produkcyjnego. W nastrojowy sposób ukazywał koniec starych metod pracy w kopalni, romantykę trudu górniczego, podziemnych chodników i walki o nowe pokłady węgla.

6. *Dzieci oskarżają* reż. Jerzego Hoffmana i Edwarda Skórzewskiego. Jeden z filmów podejmujących śmiało krytykę negatywnych zjawisk naszej rzeczywistości, jak chuligaństwo, alkoholizm, prostytucja itd. Ten film, poprzez wstrząsające w swym autentyzmie zdjęcia, mówił o tragicznym losie dzieci alkoholików i mobilizował społeczeństwo do walki z pijaństwem.

7. *Muzykanci* reż. Kazimierza Karabasza. Prekursor nowego kierunku w naszym filmie dokumentalnym. Poprzez drobiazgową obserwację ludzi w charakterystycznych sytuacjach i okolicznościach kamera i mikrofon tworzą zaskakujące swą prawdą psychologiczną portrety zwykłych ludzi i sugestywne obrazy całych środowisk. Ten film, pełen ciepła i subtelnego humoru, ukazuje warszawskich tramwajarzy muzy-

kujących sobie po pracy. *Muzykanci* zdobyli rekordową ilość nagród na festiwalach w kraju i za granicą.

8. *Narodziny statku* reż. Jana Łomnickiego. Przykład ciekawego ujęcia tematu produkcyjnego w filmie dokumentalnym. Spuszczenie na wodę nowego statku — to w tym filmie nie tylko okolicznościowe przemówienie, dęta orkiestra i butelka szampana rozbita o burtę, ale przede wszystkim pełen dramatycznego napięcia wysiłek armii stoczniowców dokonujących gorączkowo ostatnich prac na dole doku. Zdobywca wielu nagród na festiwalach.

9. *Powrót statku* reż. Mariana Marzyńskiego. Płodny rezultat wzajemnych inspiracji filmu i telewizji. Bardzo autentyczna, oparta na znakomitej obserwacji, wzruszająca relacja o Polakach z zagranicy, odwiedzających na pokładzie „Batorego" starą ojczyznę. Owocna próba adaptacji przez nasz dokument metody *cinéma-vérité*, często nadużywanej i zdeprecjonowanej na Zachodzie. Nagrody na festiwalach.

10. *Zanim opadną liście* reż. Władysława Ślesickiego. Jedna z najbardziej udanych prób połączenia wartości poznawczych z poetyckimi w filmie dokumentalnym. Epicko-liryczne studium z życia polskich Cyganów, ukazujące swoisty folklor i obyczajowość tego wędrownego narodu. Nagrody na festiwalach.

39. JEDEN KLUCZ DO DZIESIĘCIU POSTACI

Wszystkie postacie odtworzyła ta sama aktorka — Greta Garbo (ur. 1906), jedna z największych gwiazd filmowych okresu międzywojennego, w następujących filmach: 1. *Legenda Gösty Berlinga* (1924) 2. *Kusicielka* (1926) 3. *Anna Karenina* (1927 — niema wersja; 1935 — wersja dźwiękowa) 4. *Anna Christie* (1930) 5. *Zuzanna Lenox* (1931) 6. *Ludzie w hotelu* (1932) 7. *Jaką mnie pragniesz* (1932) 8. *Malowana zasłona* (1934) 9. *Dama kameliowa* (1937) 10. *Pani Walewska* (1937).
Kariera Grety Garbo jest charakterystycznym przykładem kreowania, eksploatowania i zaprzepaszcza-

nia przez film wielkiego talentu aktorskiego. Odkryta przez szwedzkiego reżysera Mauritza Stillera, po nakręceniu kilku filmów w Europie, otrzymuje *engagement* do Hollywood, gdzie powierza się jej z reguły bliźniaczo do siebie podobne role tajemniczych, uwodzicielskich *femmes fatales* (kobiet fatalnych). Wkrótce stwarza typ aktorski, wokół którego — dzięki odpowiedniej reklamie — tworzyć się poczyna mit gwiazdy: „boskiej Grety", nieodgadnionej zarówno na ekranie, jak i w życiu. W rezultacie aktorka staje się sztandarową postacią lansowanego przez wielkie wytwórnie kultu gwiazd. Gdy po wybuchu wojny typ kobiecy, który reprezentuje Greta Garbo, przestaje być modny, aktorka znika z ekranu na zawsze. Dzięki swej wielkiej wrażliwości, subtelnej interpretacji aktorskiej oraz niezwykłej urodzie Greta Garbo potrafiła przydać swym ekranowym bohaterkom, często płasko i standardowo zarysowanym w scenariuszach, wiele psychologicznej prawdy i siły emocjonalnego wyrazu. Po wojnie oglądaliśmy Gretę Garbo w czterech filmach: *Dwulicowa kobieta* (ta komedia zrealizowana w 1941, była jej ostatnim filmem), we wznowionej *Damie kameliowej*, która to rola niewątpliwie należy do jej najlepszych kreacji oraz w *Królowej Krystynie* i *Ludziach z hotelu*.

40. NIE TYLKO DISNEY...

1. Pierwszym realizatorem filmów rysunkowych na większą skalę był Francuz Emil Cohl (1857—1938), który w 1908 nakręcił krótki film *Fantasmagoria*, stworzył postać pajaca Fantoche'a i był przed I wojną światową najpłodniejszym twórcą w tej dziedzinie. W 1936 odznaczony został medalem jako twórca filmu rysunkowego. Cohl próbował również realizować filmy kukiełkowe (*Bracia z drewna* i *Mały Faust* — 1908—10), ale właściwym pionierem tej dziedziny filmu jest, pracujący początkowo w Rosji, a później we Francji, Polak — Władysław Starewicz, który w 1913 nakręcił swój pierwszy film kukiełkowy *Świerszcz i mrówka*, a w latach dwudziestych doprowadził ten dział filmu animowanego do rozkwitu.

2. Max Fleischer (ur. 1889), Austriak z pochodzenia, już w czasie I wojny światowej realizował w USA rysunkowe filmy instruktażowe dla wojska oraz naukowe (*Teoria względności Einsteina*, *Teoria ewolucji Darwina*). W swych groteskach rysunkowych z lat dwudziestych pojawiał się na ekranie, rysując postać błazna Koko, który płatał swemu twórcy różne figle. Aleksander Ptuszko jest pionierem radzieckiego filmu kukiełkowego (*Nowy Guliwer* — 1935).

3. Mickey Mouse, najpopularniejsza gwiazdka filmów rysunkowych Walta Disneya, pojawiła się na ekranie w 1928. W tym samym roku urodziła się trójka podanych aktorów.

4. Włodzimierz Kowańko (ur. 1910). Twórca krótkometrażówek *Pan Twardowski* (1934), *Wyprawa myszy na tort* (1938) i in., nie mógł rozwinąć swych możliwości ze względu na brak zainteresowania ze strony przedwojennych producentów i minimalną opłacalność tego typu filmów.

5. *Królewna Śnieżka* (1937) reż. Walta Disneya.

6. Nazwa utworzonego zaraz po wojnie zespołu czechosłowackich realizatorów filmów rysunkowych z Jiřim Trnką i Eduardem Hofmanem na czele. Jego dziełem były pierwsze filmy, które rozsławiły w świecie czechosłowacką szkołę filmu rysunkowego (*Podarek*, *Diabełek i SS*, *Gotowe, jedziemy!*, *Atom na rozdrożu* i in.).

7. Kanadyjczykowi Normanowi Mac Larenowi. Jego filmy, posługujące się różnymi technikami animowanej grafiki z bezpośrednim rysunkiem na taśmie filmowej włącznie (*Kos*, *Linie poziome, linie pionowe*, *Blinkity Blank* i in.), osiągnęły niezwykłą swobodę gry, form plastycznych, skojarzeń, transformacji, pełnych zaskakujących pomysłów, wyrazistości i humoru.

8. 14 400 — biorąc za podstawę szybkość projekcji filmu dźwiękowego, wynoszącą 24 klatki na sekundę.

9. Rumuński reżyser Ion Popescu Gopo, autor postaci człowieczka, którego perypetie symbolizują w groteskowym skrócie dzieje ludzkości, kultury, techniki itp. Zrealizował także pomysłowe filmy fabularne *Skradziono bombę* i *Kroki na księżyc*.

10. Jan Lenica i Walerian Borowczyk dzięki swym głośnym filmom *Był sobie raz* (nagrody w Wenecji i Mannheim) i *Dom* (nagroda w Brukseli), a także filmom realizowanym indywidualnie: Lenica — *Pan Głowa* (nagrody w Tours i Oberhausen, nagroda E. Cohla), *Labirynt* (Oberhausen, Annecy, Paryż, Melbourne, Buenos Aires), *Nosorożec* (Oberhausen, Melbourne, NRF), *A* (Oberhausen, Prades, NRF); Borowczyk — *Renesans* (Tours), *Astronauci* (Wenecja), *Zabawy aniołów* (Tours), *Słownik Joachima* (Oberhausen), *Rosalie* (Berlin, Tours). Poza tym obaj mają na swym koncie kilkanaście nagród zdobytych w kraju.

41. REŻYSER — AKTOREM, AKTOR — REŻYSEREM

1. Charles Chaplin. Nie tylko sam reżyserował i odtwarzał główne role w większości swoich filmów, ale także pisał scenariusze, a nawet komponował muzykę. Wyjątek stanowią wczesne komedie Chaplina, realizowane przez Mac Sennetta (1913—14), oraz *Paryżanka* (1923), jedyny pełnometrażowy film, w którym nie wystąpił jako aktor.

2. Wsiewołod Pudowkin. Często pojawiał się na ekranie zarówno we własnych filmach (oficer policji w *Matce*, oficer niemiecki w *Końcu St. Petersburga*, kniaź Mienszykow w *Admirale Nachimowie* itd.), jak i w filmach innych reżyserów („Hrabia" w *Niezwykłych przygodach Mr Westa w kraju bolszewików* reż. Lwa Kuleszowa, wędrowny kupiec w *Nowym Babilonie* reż. G. Kozincewa i L. Trauberga, opętany Nikoła w *Iwanie Groźnym* reż. Sergiusza Eisensteina itd.). Największą kreację aktorską stworzył w radziecko-niemieckim filmie *Żywy trup* (Fiedia Protasow) reż. Fiodora Ocepa.

3. Erich von Stroheim. Grał główne role niemal we wszystkich reżyserowanych przez siebie filmach: *Ślepi mężowie, Diabelski paszport, Szalone żony, Dziewczę z karuzeli, Marsz weselny* — z wyjątkiem *Chciwości* i *Wesołej wdówki*. Porzuciwszy reżyserię, stwo-

rzył szereg znakomitych kreacji w filmach produkcji amerykańskiej i europejskiej (*Wielki Gabbo, Alibi, Gibraltar, Towarzysze broni, Pięć grobów pod Kairem* itd.). W filmie *Bulwar Zachodzącego Słońca* odtworzył rolę zdeklasowanego reżysera hollywoodzkiego jako partner Glorii Swanson.

4. Victor Sjöström. Klasyk filmu szwedzkiego. Był początkowo aktorem i reżyserem teatralnym. W 1912 zaczął pracować w kinematografii, występując głównie w filmach Mauritza Stillera, a następnie realizował w latach 1913—22 filmy: *Ingeborg Holm, Dziewczyna z krainy torfowisk, Banici, Wózek-widmo, Próba ognia* i inne, w których grał także główne role. Następnie wyjeżdża do Hollywood, gdzie powstają jego filmy: *Ten, którego biją po twarzy, Wieża kłamstw, Wiatr* i inne. Po powrocie do Szwecji jest czołowym aktorem charakterystycznym w swej ojczyźnie, a jedną z ostatnich jego kreacji jest rola starego profesora w filmie Ingmara Bergmana *Tam, gdzie rosną poziomki*. Zmarł w 1960.

5. Orson Welles. Począwszy od *Obywatela Kane'a* grał we wszystkich reżyserowanych przez siebie filmach i pisał ich scenariusze: *Wielkość Ambersonów, Intruz, Dama z Szanghaju, Makbet, Otello, Mr Arkadin, Proces* i in. Poza tym występował w wielu filmach innych reżyserów: *Trzeci człowiek, Ostatnia sprawa Trenta, Na zawsze, Moby Dick* i in.

6. Vittorio De Sica. Grał w olbrzymiej ilości filmów, ale nie w tych, które reżyserował: *Dzieci ulicy, Złodzieje rowerów, Cud w Mediolanie, Umberto D, Dach, Sąd ostateczny, Matka i córka, Kochankowie z Altony, Wczoraj, dziś i jutro* i in. Doskonałe kreacje aktorskie stworzył w filmach innych reżyserów: *Chleb, miłość i fantazja, Witaj słoniu, Generał della Rovere* i in.

7. Sergiusz Bondarczuk odtworzył w *Sieriożу* rolę ojczyma, a z innych filmów, w których grał główne role, warto przypomnieć *Tarasa Szewczenkę, Kawalera Złotej Gwiazdy* i *Otella*. Zadebiutował jako reżyser filmem *Los człowieka* (także główna rola). Najpoważniejszym jego dziełem jest kilkuseryjna adaptacja *Wojny i pokoju*, w której odtworzył postać Pierre Bezuchowa.

8. Laurence Olivier — twórca najgłośniejszych adaptacji szekspirowskich (*Henryk V, Hamlet, Ry-*

szard III), w których odtwarzał role tytułowe. Poza tym od 1930 nieprzerwanie występuje w filmach angielskich (w czasie wojny w amerykańskich), z których ostatnie najbardziej znane to *Książę i aktoreczka*, *Music-hall* i *Czas rozprawy*.

9. Jacques Tati. Kontynuator wielkich tradycji Mack Sennetta, Chaplina i René Claira. W swych komediach *Dzień świąteczny*, *Wakacje pana Hulot* i *Mój wujaszek* stworzył oryginalną groteskową postać małomównego bohatera, którego staroświecki romantyzm przeciwstawił zmechanizowanej nowoczesności. Jako aktor reprezentuje styl gry bliski komikom filmu niemego.

10. Jerzy Skolimowski. Bardzo wszechstronnie utalentowany twórca: scenarzysta, reżyser, aktor. Odtworzył główne role w swych pierwszych filmach *Rysopis* i *Walkower*, wcielając się w postać współczesnego młodzieńca usiłującego określić swój stosunek do życia i znaleźć w nim własne miejsce. W następnych filmach *Bariera* i *Start* (zrealizowany w Belgii) — konsekwentnie kontynuuje tematykę poprzednich, posługując się oryginalną stylistyką, ale główne role powierza już innym aktorom.

42. DYNASTIE PRAWDZIWE I PRZYPADKOWE

1. ALEKSANDER (ur. 1908) — polski reżyser filmowy (*Krzyżacy*). GLENN (ur. 1916) — aktor amerykański (*Gilda, Okup, 15.10 do Yumy*). JOHN (ur. 1895) — reżyser, klasyk filmu amerykańskiego (*Dyliżans, Zielona dolina, Miasto bezprawia*).

2. Słynne rodzeństwo amerykańskich aktorów filmowych i teatralnych. JOHN (1882—1942) był jednym z najpopularniejszych amantów w okresie międzywojennym; starszy LIONEL (1876—1954) — świetnym aktorem charakterystycznym; obydwaj wystąpili w filmach: *Ludzie w hotelu, Arsène Lupin, Obiad o ósmej*, a wraz z ETHEL (1879—1959) w *Ostatniej carowej* reż. Ryszarda Bolesławskiego.

3. ROBERTO (ur. 1906) to klasyk włoskiego neorealizmu (*Rzym — miasto otwarte*; *Paisa*), jego syn RENZO (ur. 1939) rozpoczął również karierę reżyserską, nakręcając po asystenturze u ojca jedną z nowel filmu *Miłość dwudziestolatków*. A drugi RENZO (ur. 1908) jest znanym włoskim kompozytorem, autorem ilustracji muzycznych, m. in. do filmów swego starszego brata.

4. DICK (Richard, 1904—1963) — aktor amerykański, zdobył popularność w przedwojennych musicalach (*42 ulica, Wonder Bar, Poszukiwaczki złota*), grał w wielu komediach, po wojnie wziął się także do produkcji i reżyserii. W telewizji oglądaliśmy cykl jego filmów pt. *Dick Powell Show*. MICHAEL (ur. 1905) — producent, reżyser i scenarzysta angielski, współpracował z Emerikiem Pressburgerem, tworząc po wojnie inteligentne filmy rozrywkowe (*Sprawa życia i śmierci, Czarny narcyz, Opowieści Hoffmanna* i in.). WILLIAM (ur. 1892) — weteran hollywoodzki, aktor który przeszedłszy od ról „czarnych charakterów" do postaci detektywa, w ironicznych komediach kryminalnych z cyklu *Thin Man (Pościg za cieniem)* stworzył na ekranie wraz z Myrną Loy jedną z najzabawniejszych par małżeńskich.

5. Amerykańscy aktorzy: DON (ur. 1925) wystąpił obok ELIZABETH (ur. 1932) w znanych u nas filmach *Ojciec narzeczonej* i *Kłopotliwy wnuczek*. ROBERT (ur. 1911), jeden z najpopularniejszych amantów hollywoodzkich lat trzydziestych (*Dama kameliowa, Walc pożegnalny, Quo vadis* itd.), należał przez długi czas do najbardziej kasowych gwiazd, a równocześnie był laureatem plebiscytu amerykańskich studentów na najgorszego aktora. Przypomniał się nam ostatnio w filmie *Quentin Durward*. Żadnego pokrewieństwa.

6. Trójka hollywoodzkich reżyserów: ANTHONY (1906—1967) — twórca ambitnych westernów (*Winchester 73, Mściciel z Laramie*), filmów muzycznych (*Historia Glenna Millera, Serenada*), widowiskowych (*Cyd, Upadek cesarstwa rzymskiego*). DANIEL (ur. 1912) — reżyser z dużym doświadczeniem scenicznym, stworzył udane adaptacje filmowe sztuk teatralnych — dramatów i komedii obyczajowych (*Wróć, mały Shebo; Wytatuowana róża*). DELBERT (ur. 1920) — reżyser o dużej praktyce telewizyjnej, przeniósł jej doświad-

czenia do filmu wraz z gorzko-realistycznym obrazem środowisk drobnomieszczańskich (*Marty* — Oscar 1955, *Wieczór kawalerski*, *W środku nocy*).

7. Angielskie produkcyjno-realizatorskie trio węgierskiego pochodzenia. Sir ALEXANDER (1893 — — 1956) reżyseruje filmy kolejno w Wiedniu, Berlinie, Paryżu i Hollywood. W latach trzydziestych zakłada wytwórnię London Film, która realizowanymi przezeń filmami (*Prywatne życie Henryka VIII*, *Dama z portretu*) oraz filmami wybitnych reżyserów przynosi twórczy renesans angielskiej produkcji. Pomagają mu w tym bracia VINCENT (ur. 1896) jako scenograf (*Upiór na sprzedaż*, *Złodziej z Bagdadu*, *Idealny mąż*) i ZOLTAN (1895—1961) jako reżyser (*Kala Nag*, *Księga dżungli*).

8. Rodzeństwo startujące na ekranie kolejno, z zachowaniem starszeństwa: MARIA (ur. 1926) zdobyła sławę kreacjami w filmach *Ostatni most*, *Gervaise* i *Białe noce*, ale po występie hollywoodzkim w *Braciach Karamazow* jej gwiazda znacznie zbladła. MAXIMILIAN (ur. 1930) dał się poznać w filmie *Dzieci, matki i generał*, a po rolach w amerykańskich filmach *Młode lwy*, a zwłaszcza *Wyrok w Norymberdze* wysunął się na czoło aktorów charakterystycznych młodego pokolenia. IMMY sięga dopiero po laury, ale jej pierwsze występy (*W koszarach Wehrmachtu dzisiaj*) nie należą do najszczęśliwszych.

9. CHARLES Spencer (ur. 1889), popularny Charlie, ojciec klanu Chaplinów i najsłynniejszy w rodzinie. SYDNEY (ur. 1885), brat Charlesa, jego współpracownik, menażer finansowy i kilkakrotny partner w komediach okresu niemego. SYDNEY, jeden z synów Charlesa, próbuje od niedawna swych sił w filmie — pomagał ojcu podczas realizacji *Hrabiny z Hongkongu*. Z dzieci Charlesa największą karierę zrobiła dotychczas GERALDINE, odtwarzając jedną z głównych ról w filmie *Doktor Żiwago*. Ponieważ zaczęła występy bez aprobaty ojca, Charles nie wspomina o niej ani słowem w swej autobiografii (*My Autobiography* — 1964), która jest obszerną kroniką jego życia i całego klanu Chaplinów.

10. Popularna rodzina amerykańskich aktorów. HENRY (ur. 1905) swą inteligentną, pełną dyskrecji

grą zasłynął rolami w filmach *Grona gniewu*, *Miasto bezprawia*, *Wojna i pokój*, *Dwunastu gniewnych ludzi*, *Ten najlepszy* i in. Ma już na swym koncie blisko 50 wybitnych kreacji. Córka JANE (ur. 1942) zadebiutowała na ekranie w 1959 zyskując sławę w kręconych w USA i Europie (od 1964 głównie we Francji) filmach — zwłaszcza od momentu, gdy zajął się nią (i pojął za żonę) Roger Vadim, lansując Jane jako kolejną gwiazdę swych filmów (*Rondo*, *Ofiara*, *Barbarella* i in.). Syn PETER jest dopiero u progu kariery; wyróżnił się rolą zmotoryzowanego beatnika w *Dzikich aniołach*.

S. W.

43. PROSZĘ O DOWÓD OSOBISTY!

1. Tak nazywała się z domu Pola Negri (ur. 1897 w Lipnie). Pod pseudonimem występowała już jako znana tancerka, jeszcze przed swym debiutem filmowym w *Niewolnicy zmysłów* (1914).

2. Pod tym nazwiskiem (Mortenson — po ojcu) wpisana została do ksiąg metrykalnych Marilyn Monroe (1926—1962). Zwróćcie uwagę na pseudonim, w którym imię i nazwisko zaczyna się od tej samej litery. Stąd wszystkie B. B., C. C., D. D. itp.

3. Chodzi o Simone Signoret, która urodziła się w 1921 w Wiesbaden, ale wychowała się w Paryżu, gdzie także debiutowała w filmie.

4. Adolf Dymsza (ur. 1900).

5. Greta Garbo — tego pseudonimu nie wymyślono w Hollywood, aktorka przywiozła go ze sobą z Europy, gdzie znana była już z dwóch głośnych filmów: *Legenda Gösty Berlinga* (1924) i *Zatracona uliczka* (1925).

6. To po prostu — Kirk Douglas, który wbrew pozorom nie urodził się w Rosji, lecz w amerykańskim mieście Amsterdam (N.Y. — USA) w 1916.

---

7. Tak brzmi panieńskie nazwisko Marleny Dietrich, która urodziła się w 1902 lub 1906, bo dokładnie nikt nie wie. Dwadzieścia lat temu Marlena przyznała się do tej drugiej daty, dziś twierdzi, że prawdziwa jest ta pierwsza. Jej przyjaciele twierdzą, że robi to z kokieterii.

8. Nazwisko choć własne, ale nieefektowne, a jego pierwsze litery trudne do wymówienia poza Włochami. Sophia Loren — to brzmi dumniej. Może też być — pani Ponti.

9. To nazwisko otrzymała Marina Vlady po rodzicach, rosyjskich emigrantach. Sama zresztą mówi po rosyjsku równie biegle, jak po francusku.

10. Dwojga imion? To nie w kowbojskim stylu! Więc — John Wayne.

44. MĄŻ REŻYSEREM, ŻONA AKTORKĄ

1. Grzegorz Aleksandrow (ur. 1903) i Lubow Orłowa (1902) — jedno z najbardziej harmonijnych małżeństw filmowych. Jego talentowi komediowego twórcy i jej uzdolnieniom taneczno-wokalnym kinematografia radziecka zawdzięcza cykl klasycznych komedii, znakomicie łączących elementy ludowe i satyryczne z błyskotliwą formą widowiska muzycznego. Inne filmy: *Cyrk* (1935), *Wołga, Wołga* (1938), *Jasna droga* (1940), *Jedna rodzina* (1943), *Wiosna* (1946), *Spotkanie nad Łabą* (1948), *Czarodziej Glinka* (1953), *Pamiątka z Rosji* (1960).

2. Roberto Rossellini (ur. 1906), pionier włoskiego neorealizmu, w okresie gdy los zetknął go z Ingrid Bergman, która wtedy powróciła z Hollywood (1949) — począł zdradzać włoską szkołę, odchodząc ku bardziej konwencjonalnym formom filmowym: *Stromboli* (1949), *Europa 51* (1952), *Podróż do Włoch* (1953), *Jesteśmy kobietami* (1953), *Joanna D'Arc na stosie* (1954).

3. Roger Vadim (ur. 1928) stworzył „nową B.B." i jej mit, którego narodziny zbiegły się przypływem

francuskiej „nowej fali". Choć małżeństwo było nietrwałe, Bardot jeszcze kilkakrotnie wystąpi w filmach swego „odkrywcy", np. w *Odpoczynku wojownika* (1962).

4. Jacques Feyder (1888—1948), współtwórca naturalistycznej szkoły w kinematografii, później jeden z najbardziej subtelnych i wyrafinowanych jej poetów. Françoise Rosay w jego filmach stworzyła galerię głęboko prawdziwych, charakterystycznych postaci kobiecych: *Wielka gra* (1934), *Pensjonat Mimoza* (1935), *Wędrowny naród* (1938), *Zniknęła kobieta* (1941).

5. Orson Welles (ur. 1915) — hollywoodzki awangardzista i reformator narracji filmowej. W czasie krótkiego pożycia z Ritą Hayworth zaimprowizował dla niej sensacyjny film, w którym i postać znudzonego wampa, i wymowa antyfeministyczna są jakby zapowiedzią bliskiego kryzysu niedobranego małżeństwa geniusza kina i przereklamowanej gwiazdy.

6. Federico Fellini (ur. 1920), najwybitniejszy postneorealista, wielki moralista i poeta współczesnego kina, użył Masiny jako medium swych filozoficznych porachunków ze światem skazującym człowieka na samotność i rozpacz: *La Strada* (1954), *Noce Cabirii* (1957), *Julietta i duchy* (1967), epizody: *Biały szeik* (1952) i *Niebieski ptak* (1955).

7. Christian-Jaque (ur. 1904), mistrz filmu rozrywkowego, uznał, że właśnie Martine Carol „wciela wszystkie zalety Francuzki — nie mając ich wad". Gdy B.B. jeszcze dorastała, Martine Carol pełniła w filmie francuskim jej obowiązki, choć w sposób bardziej stateczny i tradycjonalny (często kostiumowy). Filmy: *Czarujące istoty* (1952), *Lukrecja Borgia* (1952), *Lizystrata* (1953), *Madame Dubarry* (1954), *Nana* (1955), *Natalia* (1955) i in.

8. Jerzy Kawalerowicz (ur. 1922) odkrył Lucynę Winnicką *Pod gwiazdą frygijską* (1954), która okazała się gwiazdą bardzo szczęśliwą, skoro zawiodła ich do sukcesu *Matki Joanny od Aniołów* (1961). Po drodze był *Pociąg* (1959) i *Prawdziwy koniec wielkiej wojny* (1957).

9. Sergiusz Gerasimow (ur. 1906) powierzył Makarowej rolę komsomołki w *Siedmiu śmiałych* (1936).

Pod jego kierunkiem talent aktorki dojrzewał i pogłębiał się, pozwalając jej stworzyć coraz ciekawsze kreacje: *Miasto młodzieży* (1937), *Nauczyciel* (1939), *Maskarada* (1941), *Niezwyciężeni* (1942), *Wielka ziemia* (1944), *Młoda Gwardia*(1947), *Lekarz wiejski* (1952), *Ludzie i bestie* (1962), *Dziennikarz* (1967). Oboje są pedagogami i kształcą nowe pokolenia radzieckich filmowców.

10. Jean-Luc Godard (ur. 1930), jeden z najbardziej nowatorskich reżyserów współczesnego filmu, zwany „papieżem nowego kina", odkrył Karinę i uczynił gwiazdą swych filmów: *Żołnierzyk* (1960), *Kobieta jest kobietą* (1961), *Żyć własnym życiem* (1962), *Piotruś wariat* (1965) i in. Gdy ich małżeństwo (1961—64) się rozpadło, zaczęli się unikać w życiu i na ekranie.

45. PROSIMY USTAWIĆ SIĘ WEDŁUG WIEKU!

1. Burt Lancaster (*Karmazynowy pirat, Uczeń diabła, Lampart*) — ur. 1913.

2. Olivia de Havilland (*Sen nocy letniej, Kapitan Blood, Przeminęło z wiatrem*) — ur. 1916.

3. Louis Jourdan (*Akt oskarżenia, Agnieszka wśród gansterów, Gigi*), ur. 1919.

4. Giullietta Masina (*La Strada, Noce Cabirii, Jons i Erdme*) — ur. 1922.

5. Marcello Mastroianni (*Białe noce, Słodkie życie, Osiem i pół*) — ur. 1925.

6. Gina Lollobrigida (*Chleb, miłość i fantazja, Trapez, Piękności nocy*) — ur. 1928.

7. Franco Interlenghi (*Wałkonie, Czerwone i czarne, Generał della Rovere, Bosonoga contessa*) — ur. 1931.

8. Sophia Loren (*Klucz, Matka i córka, Madame Sans-Gêne*) — ur. 1934.

9. Albert Finney (*Z soboty na niedzielę, Tom Jones*) — ur. 1937.

10. Jana Brejchova (*Wilcza jama, Wyższa zasada, Baron Münchhausen*) — ur. 1940.

46. BOHATEROWIE FILMÓW — LAUREATÓW

1. *Żywi i martwi* (1964) reż. Aleksandra Stolpera wg powieści Konstantego Simonowa. Rolę Sincewa grał Kiriłł Ławrow. Nagroda na festiwalu w Karlovych Varach 1964.

2. *Tragedia optymistyczna* (1964) reż. Samsona Samsonowa, wg sztuki Wsiewołoda Wiszniewskiego pod tymże tytułem. Rolę komisarza grała Margarita Wołodina. Film nagrodzony w Cannes 1963.

3. *Lecą żurawie* (1957) reż. Michała Kałatozowa Rolę Weroniki grała Tatiana Samojłowa. Film nagrodzony w Cannes 1958.

4. *Sierioża* (1960) reż. Georgija Danielji i Igora Tałankina. Rolę tytułową grał Boria Barchatow, jego matki — Irina Skobcewa, a ojczyma — Sergiusz Bondarczuk. Nagroda w Karlovych Varach 1960.

5. *Pokój przychodzącemu na świat* (1961) reż. Aleksandra Ałowa i Włodzimierza Naumowa. W roli por. Iwlewa — Aleksander Demianienko. Nagroda na festiwalu w Wenecji 1960.

6. *Ballada o żołnierzu* (1959) reż. Grzegorza Czuchraja. Główne role: Władimir Iwaszow i Żanna Prochorenko. Nagroda w San Francisco i Cannes 1959.

7. *Los człowieka* (1959) reż. Sergiusza Bondarczuka, który odtworzył także główną rolę. Nagroda na festiwalu w Moskwie 1959.

8. *Czyste niebo* (1961) reż. Grzegorza Czuchraja. Główne role: Eugeniusz Urbański i Nina Drobyszewa. Nagroda na festiwalu w Moskwie 1961.

9. *Dziewięć dni jednego roku* (1961) reż. Michała Romma. Główną rolę odtworzył Aleksy Batałow, partnerami jego byli: Tatiana Ławrowa i Innokentij Smoktunowski. Nagroda na festiwalu w Karlovych Varach 1962.

10. *Dziecko wojny* (1962) reż. Andrzeja Tarkowskiego. Rolę tytułową odtworzył Kola Burlajew. Nagroda na festiwalu w Wenecji 1962.

47. BĄDŹ DZIESIĄTYM „GNIEWNYM"!

1. *Gangsterzy i filantropi*	— 4,4
2. *Nóż w wodzie*	— 4,0
3. *Kochajmy Syrenki*	— 1,0
4. *Jak być kochaną*	— 5,1
5. *Piękna Angelika*	— 2,1
6. *W 80 dni dookoła świata*	— 3,4
7. *Rio Bravo*	— 4,5
8. *Viridiana*	— 6,0
9. *Dziecko wojny*	— 5,0
10. *Chata wuja Toma*	— 2,1

48. O CZYM MÓWIĄ TE KSIĄŻKI I KTO JE NAPISAŁ?

1. Karol Irzykowski. Pierwsza w Polsce (1924) i jedna z pierwszych na świecie praca poświęcona analizie i usystematyzowaniu problemów estetycznych sztuki filmowej, określeniu jej istoty oraz ukazaniu perspektyw rozwojowych. Znakomity krytyk zdumiewa w niej bogactwem i bystrością spostrzeżeń, rozległością

horyzontów intelektualnych i ambicjami filozoficznymi. W latach 1957 i 1960 ukazały się nowe wydania tej książki.

2. Jerzy Toeplitz. Jedyna wydana w krajach socjalistycznych tak obszerna historia dziejów światowego filmu, tłumaczona na języki obce. Autor — historyk, pedagog i teoretyk filmowy — pracuje nad nią od wielu lat. Dotychczas ukazały się trzy tomy, obejmujące historię kina do 1933. Następne w przygotowaniu.

3. Georges Sadoul. Popularne kompendium wiedzy o kinematografii, napisane przez znanego francuskiego historyka i krytyka filmowego, autora ***Powszechnej historii filmu (Histoire générale du cinéma)***, najobszerniejszego z dotychczas wydanych dzieł w tym zakresie. W *Cudach kina* autor omawia w zajmującej formie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne zagadnienia dotyczące realizacji, gry aktorskiej, techniki zdjęciowej i organizacji współczesnej kinematografii.

4. René Clair. Zbiór artykułów, recenzji i notatek znakomitego reżysera z lat 1922—35, przerywanych komentarzami napisanymi w 1950. Pasjonujący dialog twórcy z samym sobą i dokument przeobrażeń myśli filmowej na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci.

5. Bolesław Michałek. Ambitna próba ukazania istoty, rozwoju i metod twórczych kinematografii dokumentalnej na przykładzie jej czterech wybitnych reprezentantów: Johna Griersona, Paula Rothy, Roberta Flaherty'ego i Jorisa Ivensa. Autor jest znanym krytykiem i redaktorem naczelnym tygodnika „Film".

6. Krzysztof Teodor Toeplitz. Zbiór esejów popularnego felietonisty i krytyka — głównie na temat społecznych mitów związanych z powojennym filmem polskim.

7. Siegfried Kracauer. Praca naukowa, szczegółowo analizująca pod względem socjologicznym i psychologicznym przedhitlerowski film niemiecki. Jedno z niewielu dzieł w piśmiennictwie filmowym o tak szerokich ambicjach i wielkich walorach poznawczych.

8. Praca zbiorowa, napisana pod kierownictwem prof. Aleksandra Jackiewicza przez zespół filmologów z Zakładu Historii i Teorii Filmu przy Instytucie

Sztuki PAN. Najpoważniejsze z naszych osiągnięć naukowych na polu badań teoretycznych nad strukturą i istotą dzieła filmowego. Próba wyjaśnienia i zastosowania nowoczesnych metod analizy elementów składowych utworu filmowego. Lektura trudna, ale niezbędna dla tych, którzy pragną kino traktować poważnie i chcą zrozumieć, czym jest sztuka filmowa.

9. Jerzy Płażewski. Obszerna rozprawa o rozwoju środków wyrazowych sztuki filmowej, próba ich usystematyzowania i ujęcia w formę antologii, poparta niezwykle bogatym materiałem przykładowym. Autor jest znanym krytykiem, publicystą i recenzentem tygodników kulturalnych.

10. André Bazin. Wybór prac znakomitego, przedwcześnie zmarłego krytyka francuskiego, obejmujących zagadnienia ontologii, języka i socjologii filmu. Bazin był jedynym krytykiem, którego tak wysoko cenili najwybitniejsi twórcy z Renoirem, Fellinim i Bunuelem na czele.

49. FILM W POEZJI

1. Antoni Słonimski (ur. 1895): wiersz *Dokument epoki* opublikowany m. in. w tomie *Poezje — Wiek męski, wiek klęski,* 1951.

2. Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (1893—1945): wiersz *Film amerykański* ze zbioru *Wachlarz* (1927), opublikowany po wojnie w tomie *Poezje,* t. I, 1958.

3. Konstanty Ildefons Gałczyński (1905—1953): *Małe kina* ze zbioru *Poezje,* t. II, 1957.

4. Julian Tuwim (1894—1953): *Kartka z dziejów ludzkości* (1930) ze zbioru *Jarmark rymów — Dzieła,* t. III, 1958.

5. Julian Tuwim: *Reżyser* (1937) ze zbioru *Jarmark rymów (Z utworów rozproszonych) — Dzieła,* t. III, 1958.

6. Tytus Czyżewski (1885—1945): *Sensacja w kinie* ze zbioru *Noc — dzień*, 1922.

7. Światopełk Karpiński (1909—1940): *Polski film* ze zbioru *Kredą na parkanie — Poezje i satyry*, 1961.

8. Władysław Broniewski (1897—1962): *Jean Arthur* ze zbioru *Drzewo rozpaczające — Wiersze zebrane*, 1948. Jean Arthur — aktorka amerykańska; po wojnie oglądaliśmy ją jako partnerkę Gary Coopera w filmie *Pan z milionami* (w telewizji) oraz w filmach *Wesoły sublokator* i *Jeździec znikąd*.

9. Roman Bratny: *Scena na frenczu z norymberskiej sali* z tomu *W karty z historią*, 1948. Wiersz napisany pod wpływem filmu o zbrodniach hitlerowskich, wyświetlanego podczas procesu zbrodniarzy wojennych w Norymberdze.

10. Anatol Stern (1899—1968): *Charlie Chaplin* ze zbioru *Wiersze i poematy*, 1956. Stern — poeta, scenarzysta wielu przedwojennych filmów polskich — opublikował w książce *Wspomnienia z Atlantydy* (1959) esej *Film w poezji*, który obok rozważań estetycznych na temat wzajemnej inspiracji obu tych dziedzin sztuki przynosi małą antologię utworów poetyckich związanych tematycznie z filmem. Najwięcej wśród nich wierszy o Chaplinie, bo w latach międzywojennych wielu poetów uważało za swój obowiązek poświęcić jakiś utwór temu wielkiemu artyście.

50. MONTUJEMY FILM

1. — D. Po najeździe Krzyżaków. Jurand (Andrzej Szalawski).

2. — A. Danusia (Grażyna Staniszewska) ratuje Zbyszka (Mieczysław Kalenik) od kaźni.

3. — G. Jurand przybywa do zamku krzyżackiego, by błagać o uwolnienie porwanej córki.

4. — C. Rotgier (Tadeusz Kosudarski) na dworze książąt Mazowieckich (Tadeusz Białoszczyński i Lucyna Winnicka).

5. — I. „Sąd boży". Pojedynek Zbyszka z Rotgierem.

6. — J. Odnalezienie Danusi.

7. — F. Śmierć Danusi.

8. — H. Początek bitwy pod Grunwaldem. Król Jagiełło (Emil Karewicz).

9. — E. Fragment bitwy.

10. — B. Jagienka (Urszula Modrzyńska) wita zwycięskich rycerzy. Ujęcie końcowe.

CENA ZŁ 15,–

